

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Urša Zih

Naslov naloge: Družbena vključenost Romov v Prekmurju

Kraj: Ljubljana

Leto: 2012

Število virov: 49

Število tabel: 9

Število grafov: 7

Število prilog: 8

Mentor: as. dr. Špela Urh

Deskriptorji: Romi, Neromi, etnična skupina, Prekmurje, Pušča, diskriminacija, rasizem, predsodki, stereotipi, antirasistično socialno delo, družbena vključenost, sožitje, socialni kapital, zaposlovanje, izobraževanje, bivalne razmere, politična organiziranost, mediji, subjektivni kazalci vključenosti.

Povzetek: Romi so v slovenskem prostoru stigmatizirana kulturna manjšina, prikrajšani in izključeni na različnih področjih vsakdanjega življenja. V diplomski nalogi sem se osredotočila na družbeno vključenost Romov v Prekmurju in sicer sem le-to ugotavljala iz dveh vidikov – objektivni kazalci in subjektivni kazalci vključenosti. Glavni namen naloge je bil ugotoviti, ali je stanje Romov v Prekmurju res tako vzorno kot velikokrat prikazujejo mediji in navajajo različni viri. V teoretičnem delu sem ugotavljala družbeno vključenost na petih področjih – politična participacija, bivalne razmere, zaposlovanje, izobraževanje in medijska (samo)reprezentacija romske skupnosti. V raziskovalnem delu pa sem se omejila na subjektivne občutke družbene vključenosti Romov v edini (romski) Krajevni skupnosti v Sloveniji, Pušči. Merski instrument je bil nestrukturirani intervju, ki sem ga izvedla z desetimi prebivalci Pušče. Zanimala me je njihova umeščenost v mikroomrežja ter njihova vključenost oz. izključenost na življenjsko pomembnih področjih. Raziskava je bila delno kvantitativna, saj sem izvedla tudi kratke anketne vprašalnike, s katerimi sem skušala ugotoviti, kakšen odnos imajo Prekmurci do tamkajšnjih Romov. Ugotovila sem, da so Romi v Prekmurju še zmeraj deležni diskriminacije in rasizma s strani delodajalcev, torej so posledično izključeni iz zaposlitve. Prebivalci naselja Pušča izražajo potrebo po kanalizaciji, prav tako želijo

pridobiti vpliv pri soodločanju v skupnosti. Osebnostno se čutijo sprejeti in vključeni v večinsko družbo, prav tako imajo tudi Non-Romi pozitiven odnos do njih.

Title: Social inclusion of Roma people in Prekmurje

Descriptors: Roma people, Non-Roma people, ethnic group, Prekmurje, Pušča, discrimination, racism, prejudice, stereotypes, antiracist social work, social inclusion, coexistence, social capital, employment, education, housing, political organization, media, subjective indicators of inclusion.

Abstract: Roma people in Slovenia are a stigmatized cultural minority, disadvantaged and excluded in different areas of everyday life. My diploma paper is focused on social inclusion of Roma people in Prekmurje, researched from two aspects: objective indicators and subjective indicators of inclusion. The main purpose of the diploma research was to ascertain whether the situation of Roma people in Prekmurje really looks as exemplary as often presented by the media and other sources. In the theoretical part, I aimed to ascertain the level of social inclusion in five areas: political participation, housing, employment, education and media (self-) representation of the Roma community. In the research part, the approach was limited to Roma people's subjective feelings about their social inclusion in the only (Roma) local community in Slovenia, Pušča. As a research instrument, an unstructured interview with ten Pušča residents was conducted. I took an interest in their inclusion in micro-networks and their inclusion or exclusion in important living areas. The survey was partly of a quantitative manner because I implemented short survey questionnaires to determine what relationship do Prekmurje people have with Roma people. I found out that Roma people in Prekmurje still face discrimination and racism by employers and therefore, are consequently excluded from employment. Residents of Pušča village express the need for the sewage system and wish to obtain some influence in decision-making in the community as well. They personally feel accepted and integrated into the mainstream society. In addition, they feel that Non-Roma people have a positive attitude towards them.

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA
DRUŽBENA VKLJUČENOST ROMOV V PREKMURJU

Urša Zih

Mentor: as. dr. Špela Urh

Ljubljana, 2012

Skušajte narediti nekaj korakov v čevljih drugega in lažje ga boste razumeli.

indijanski pregovor

PREDGOVOR

Romi so ena najbolj stigmatiziranih, marginaliziranih in izključenih skupin v našem prostoru. Po različnih regijah Slovenije pa se njihov položaj razlikuje. Ponekod so bivalne razmere dokaj dobro urejene, drugje pa ne dosegajo niti minimalnih standardov kot jih predpisuje stanovanjski zakon (10. člen: primerno stanovanje). Socialna izključenost Romov je večplastna, večdimenzionalna, kar pomeni, da se Romi soočajo z le-to na več področjih življenja, to pa zahteva strokovno reševanje.

Romi se vse bolj vključujejo v širšo družbo, ustanavljajo in vključujejo se v številna romska društva, izdajajo romske časopise, sodelujejo pri organiziranju konferenc, ki ozaveščajo širšo javnost, predlagajo izboljšave v programih aktivne politike zaposlovanja, šoloobvezni otroci končujejo osnovno šolanje in se vpisujejo v srednje in visoke šole. Istočasno pa se mnogi v veliki meri soočajo z revščino in brezposelnostjo, kar jim onemogoča dostojno življenje. Revščina in izključenost sta zgodovinski in zakoreninjeni. Ni ju mogoče izkoreniniti kar čez noč, zato je potrebno k vključevanju pristopiti na več ravneh.

Velikokrat mediji poročajo o sožitju Romov z ostalim, večinskim prebivalstvom v Prekmurju. Sama živim blizu Prekmurja in že kot otrok sem slišala mnoga ponarodela rekla o Romih. Ni je bilo pozitivne besede, ki bi jih opisala. Starejši otroci pred blokom so nas strašili, »da nas bodo 'cigani' odpeljali, ker nagajamo, da bomo potem morali zanje prosjačiti, za jesti bomo dobili pa samo suhi kruh«. Od nekdaj sem se jih bala in se jim izogibala. Tudi sama sem zavzela stališče, da so Romi nepridipravi, ki nič ne dajo in samo jemljejo. V času študija socialnega dela sem pričela na Rome gledati precej drugače. Če sem bila sama sposobna tako hitro preseči predsodek, verjamem, da ga sčasoma lahko tudi drugi. Da bi to dosegli, se mora govoriti in pisati ter ljudi ozaveščati o življenju Romov. Upam, da bo tudi moja diplomska naloga pripomogla k temu.

Osredotočila sem se na pet področij družbene vključenosti oz. izključenosti Romov, in sicer: politična participacija, bivalne razmere, zaposlovanje, izobraževanje in medijska reprezentacija Romov. To sem opredelila s pomočjo že obstoječih virov v teoretskem delu. Drugi del diplomske naloge pa je raziskava, ki temelji na podatkih o subjektivnih občutkih o vključenosti Romov v Prekmurju. Prav tako me je zanimal tudi subjektiven odnos Neromov do Romov.

Želela sem ugotoviti, ali v Prekmurju res lahko govorimo o sožitju med Romi in Neromi. Prekmurje, predvsem naselje Pušča, je večkrat izpostavljeno kot primer dobre vključenosti Romov v večinsko družbo v Sloveniji, po katerem naj se zgledujejo vse regije, kjer Romi živijo.

V preteklosti so Rome poimenovali »cigani«, v sedanjem času ima ta izraz negativen prizvok, v romskem jeziku niti ne obstaja. V nalogi uporabljam uradni izraz »Rom«, ki v romščini pomeni človek. Besedo »cigan« sem uporabila le, če je tako bilo izrečeno v katerikoli izjavi.

Na koncu se želim zahvaliti mojemu bratrancu, preko katerega sem prišla v stik z Romi in tako mi je bilo omogočeno opraviti pogovore.

Zahvaljujem se vsem Romom v Pušči, ki so bili pripravljeni deliti z mano svoje misli, občutke in izkušnje, za njihovo gostoljubnost in prijaznost.

Zahvaljujem se predsedniku Krajevne skupnosti Pušča, Ignacu Horvatu, od katerega sem dobila pomembne in relevantne podatke o naselju Pušča.

Zahvaljujem se članom Romskega informativnega centra, ki so me prijazno sprejeli in me »založili« z gradivom in zloženkami, s katerimi sem si pomagala pri pisanju naloge.

Zahvaljujem se prof. angleščine Silvi Plohl, ki je prevedla podatke o diplomski nalogi v angleški jezik.

Zahvaljujem se prof. slovenščine Tanji Bigec, ki je lektorirala mojo nalogo.

Za izčrpne komentarje in strokovno usmerjanje pri pisanju moje naloge pa se posebej zahvaljujem mentorici as. dr. Špeli Urh.

KAZALO

1. TEORETIČNI DEL	11
1. 1. KONCEPT DRUŽBENE IZKLJUČENOSTI	11
1. 2. ROMI KOT ETNIČNA SKUPINA	13
1. 3. DRUŽBENA IZKLJUČENOST ROMOV	15
1. 4. SOCIALNO DELO Z MANJŠINAMI	17
1. 5. ROMI V SLOVENIJI	19
1. 5. 1. Romi v Prekmurju	20
1. 6. POLITIČNA ORGANIZIRANOST ROMOV	22
1. 6. 1. Pravno urejanje v Sloveniji	22
1. 6. 2. Mednarodne razsežnosti	23
1. 6. 3. Določbe o nediskriminaciji	24
1. 6. 4. Organiziranost romske skupnosti v Sloveniji.....	26
1. 7. BIVALNE RAZMERE	31
1. 7. 1. Bivalne razmere v Prekmurju.....	33
1. 8. IZOBRAŽEVANJE ROMOV	35
1. 8. 1. Izobraževanje Romov v Prekmurju.....	38
1. 9. ZAPOSLOVANJE ROMOV	41
1. 9. 1. Zaposlovanje Romov v Prekmurju.....	45
1. 10. ROMI IN MEDIJI.....	46
1. 10. 1. Romski mediji	47
1. 10. 2. Romski mediji v Prekmurju	48

1. 11. »ROMI V PREKMURJU ŽIVIJO BOLJE KOT ROMI NA DOLENJSKEM IN V POSAVJU«.....	49
2. PROBLEM.....	51
3. METODOLOGIJA.....	53
3. 1. Vrsta raziskave.....	53
3. 2. Spremenljivke	53
3. 3. Merski instrumenti in viri podatkov	54
3. 4. Populacija in vzorčenje	55
3. 5. Zbiranje podatkov	55
3. 6. Obdelava in analiza podatkov	56
4. REZULTATI.....	59
4. 1. Rezultati anketnih vprašalnikov o tem, kako večinska prekmurska populacija sprejema Rome	59
4. 2. Rezultati intervjujev o subjektivnem doživljanju družbene vključenosti	63
5. RAZPRAVA.....	70
5. 1. Vključenost Romov skozi perspektivo objektivnih kazalcev	70
5. 1. 1. (Anti)rasistična socialnodelovna obravnava	73
5. 2. »Etski pogled« – pogled od zunaj	73
5. 3. »Emski pogled« – pogled od znotraj	75
5. 3. 1. Medetnično razlikovanje znotraj romske skupnosti	75
5. 4. Navzočnost socialnega kapitala v naselju Pušča	76
6. SKLEPI	80
7. PREDLOGI.....	84

8. UPORABLJENA LITERATURA	85
8. 1. Internetni viri	88
9. PRILOGE.....	91
9.1. Dodatki.....	91
9.1.1. PRILOGA 1.....	91
9. 1. 2. PRILOGA 2.....	119
9. 1. 3. PRILOGA 3.....	138
9. 1. 4. PRILOGA 4.....	155
9. 1. 5. PRILOGA 5.....	161
9. 1. 6. PRILOGA 6.....	163
9. 1. 7. PRILOGA 7.....	165
9. 2. Povzetek	168

KAZALO TABEL

Tabela 1: Romska naselja v Prekmurju	21
Tabela 2: Uspešno končano osnovnošolsko izobraževanje Romov na prekmurskih šolah v zadnjih petih letih	40
Tabela 3: Spol.....	59
Tabela 4: Starost	60
Tabela 5: Izobrazba	60
Tabela 6: Sosed Rom.....	61
Tabela 7: Prijatelj Rom.....	61

Tabela 8: Ožji sodelavec Rom.....	62
Tabela 9: Sošolec Rom.....	62

KAZALO GRAFOV

Graf 1: Spol	59
Graf 2: Starost.....	60
Graf 3: Izobrazba.....	60
Graf 4: Sosed Rom	61
Graf 5: Prijatelj Rom	61
Graf 6: Ožji sodelavec Rom	62
Graf 7: Sošolec Rom	62

1. TEORETIČNI DEL

1. 1. KONCEPT DRUŽBENE IZKLJUČENOSTI

Ko govorimo o družbeni izključenosti, govorimo o nesprejemanju posameznika ali skupine s strani dominantne skupine. Temelji lahko na spolu, starosti, rasi, verski ali etnični pripadnosti, jeziku, kulturi ipd. Kaže se na različnih vidikih družbene integracije in vpliva na posameznikov občutek pripadnosti družbi.

Na tem mestu lahko omenim pojem »drugi«, o katerem v svojem delu razpravlja tudi Zaviršek (2010: 86). Pojasnjuje, da meja, ki določa, kje se začne »drugi«, ni nevtralna, temveč označuje hierarhijo in torej dominacijo ene skupine nad drugo. Avtorica nadaljuje, da je »drugi« sinonim za »drugačnega«. Pomen besede drugačen pa se konceptualno približa pomenu, ki ga ima beseda drugi, zato »drugačen« potemtakem pomeni slabši, manjvreden in tuj. Ko nekdo govori o »drugačnih«, v resnici že drugega izključi in s tem simbolno vzpostavi hierarhično razmerje med njim in tistimi, o katerih govori.

Zaviršek (*op. cit.*: 90) nadaljuje z opredelitvijo besede rasizem, kjer gre za prepričanje, da so pripadniki skupine »mi« nosilci kulture in vrednot, večje inteligentnosti in marljivosti, pripadniki skupine »drugih« pa naj teh lastnosti ne bi imeli oz. imajo celo nasprotno značilnosti. Povzame, da rasizem tako kot govor o »drugačnosti« in tujosti temelji na pretiravanju in napihovanju razlik, da se lahko zatira manj številne etnične in druge skupine.

Trbanc (1996: 287) ugotavlja, da so posamezniki in skupine vključeni v običajne, v posamezni družbi prevladujoče načine življenja skozi sodelovanje v ključnih virih, institucijah in mehanizmih, preko katerih potekajo civilno, ekonomsko, socialno in medosebno vključevanje v družbo. V sodobnih tržnih družbah, za katere so značilne številne strukturne spremembe na področju dela in zaposlovanja, povečane individualizacije in spremenjenih družinskih ter življenjskih vzorcev, so ključni viri (npr. izobraževanje, zaposlitev, stanovanja, socialne storitve, zdravstveno varstvo, socialno varstvo ipd.) relativno redki, zato je za družbeno vključenost zelo pomembno, kakšen oz. kako reguliran je dostop do njih. Trbanc (*ibid.*) trdi, da ima nesodelovanje ali le delno sodelovanje v ključnih virih, institucijah in integrativnih mehanizmih za posledico marginalizacijo posameznikov in skupin, ki so tako

izločeni iz življenjskih vzorcev, priložnosti in možnosti, prevladujočih in pričakovanih v posamezni družbi.

Zavratnik Zimic (2000: 833) izpostavi definicijo družbene izključenosti po Abrahamsonu, ki jo najdemo v Council resolution (29. 9. 1989), kjer je zapisano, da »družbena izključenost ni preprosto stvar neustreznih resursov ter da preprečevanje izključenosti pomeni dostop posameznikov in družin do spodobnih življenjskih pogojev v smislu meril družbene integracije in integracije v trg dela«. V svojem prispevku (*op.cit.*: 834) govori tudi o definiciji družbene izključenosti po dimenzijah, in sicer navaja dva avtorja (Bhala, Lapeyre), ki sta te dimenzije razčlenila na:

1. Ekonomski vidik, ki se nanaša na vprašanje dohodka, na omejen dostop do dobrin in na zaposlitev. Poudarek je na izključenosti s trga dela in prerazporeditvi virov. V glavnem se ekonomski vidik dotika pomembnosti distribucijskih vprašanj.
2. Z družbenim vidikom je pozornost namenjena relacijskim vprašanjem. Poudarki so na pomanjkanju participacije določenih družbenih skupin v procesu odločanja, procesu marginalizacije deprivilegiranih skupin in nociji enakih možnosti.
3. Politični vidik se nanaša na enakost človekovih in političnih pravic. Ta dimenzija izključenosti problematizira tudi tendenco, da država kot garant osnovnih pravic in svoboščin ni nevtralna agencija; da je lahko pomemben »izključevalec«, ki nekatere družbene skupine vključuje, druge pa izključuje. Pomemben premik v nociji družbene izključenosti so politične in civilne pravice, ki pridobijo mesto osrednjih vrednot v diskurzu socialne politike.

Urh (2006) v svojem prispevku o izključenosti Romov izpostavi še Jordana, ki pri konceptu socialne izključenosti, poleg teh treh dimenzij, poudari tudi spol in barvo kože.

O izključenosti v širšem smislu je po Trbančevi (1996: 309) smiselno govoriti, kadar »se pri posameznikih ali skupinah nakopičijo izključenosti iz sistemov civilne, ekonomske, socialne in medosebne integracije oz. iz virov, institucij in mehanizmov, ki te sisteme tvorijo«. Pri medosebni integraciji govorimo o socialnih mrežah posameznikov, o neformalni socialni podpori in skrbi, ki jo dobivajo od prijateljev, sorodnikov, soseske ipd. Avtorica meni, da

posameznik še ni družbeno izključen, če je prisoten manko v enem aspektu. To preprečujejo kompenzacijski mehanizmi (država blaginje, družinske, sorodniške in prijateljske mreže).

Trdi tudi (*op.cit.*: 298), da izključenost iz virov ni vedno popolna oz. absolutna, temveč gre pogosto za delno izključenost – za nepopolno, slabo sodelovanje v virih. Tako popolna kot delna izključenost pa imata za posledico različne oblike deprivacij.

Zimic (2000: 835) meni, da je za premagovanje družbene izključenosti pomembno dvoje: aktivna politika države in participacija samih ciljnih skupin. Med različnimi akterji premagovanja družbene izključenosti ima, po mnenju Zimičeve, najpomembnejše mesto država. Prepričana je, da je najbolj generalna strategija proti izključenosti oblikovanje take zakonodaje, ki zagotavlja socialne pravice, kar z drugimi besedami pomeni zakonodajno podlago nocije enakih možnosti in dostopa do različnih področij socialnega življenja. Politične in civilne pravice in svoboščine pomembno pripomorejo k premagovanju izključenosti družbenih skupin, zlasti v pogojih kulturno determinirane drugačnosti. Pomen države je tako v zagotavljanju socialne države, vključno z zagotavljanjem socialne varnosti najbolj ranljivim posameznikom ali skupinam. Tradicionalno so socialne pomoči namenjene zagotavljanju varnostnih mrež tistim, ki si sami niso zmožni zagotoviti dohodek na trgu dela. Pomembna vloga države pa je tudi v promoviranju in omogočanju participacije članov skupin, ki jim grozi izključenost. Takšnim tveganim skupinam je potrebno dati možnost formuliranja lastnih potreb in s tem vključitev v proces političnega definiranja oziroma iskanja konkretnih rešitev. V svojem delu (*ibid.*) izpostavi še Rodgersa, ki poudarja vprašanje izključenih kot akterjev lastne integracije in ne objektivne politike: »Zelo pomemben je subjektivni element – občutek izključenosti iz dominantnih družbenih modelov je lahko enako pomemben v determiniranju obnašanja kot objektivna, materialna izključenost«.

1. 2. ROMI KOT ETNIČNA SKUPINA

Urh (2006) v razpravi o razumevanju etničnosti navaja številne avtorje (Jenkins, Eriksen, Barth), ki so etnično skupino definirali na različne načine. Po tradicionalni definiciji je »etnična skupina« skupina ljudi, ki jih povezujeta določena družbena in kulturna dediščina (skupen izvor, vrednote, kultura) in njeno prenašanje iz generacije v generacijo. V socialni

antropologiji je v 60-ih letih prišlo do konceptualnega premika od tradicionalne k moderni definiciji. Tradicionalna definicija se sklicuje na »rasne« značilnosti, medtem ko so pri sodobni definiciji v ospredju interakcije med skupinami, razmerja med njimi, ki vključujejo družbeno zaznavanje različnosti. Etnične skupine torej ne obstajajo same po sebi, temveč so vedno definirane v razmerju z drugo skupino, v odnosu do ne-članov. »Etnična« skupina je po Barthu politični pojem in obstaja le v interakciji med skupinami, ki se medsebojno dojemajo kot različne.

Socialna antropologinja Irena Šumi (2000) pove, da etničnost v svojem kontekstu deluje kot situacijska izbira. Ustvarja se v povezavi z nastalo situacijo, nima neke stalne strukture.

Urh (2006: 42) pa dodaja, da se kljub temu v slovenskem javnem prostoru izraz »etnična skupina« še vedno nanaša na »rasne« in kulturne značilnosti manjšine. Etnija se ustvarja in vzdržuje skozi načine govora, kdo ji pripada in kdo ne. Slovenski mediji in politika reproducirajo diskriminatorni govor in močno vplivajo na vladajoča stališča do manjšin.

V študiji iz leta 2000 (Erjavec, Hrvatinić, Kelbl) je prikazano, da mediji Romom niso naklonjeni, opredelijo jih kot »drugačne od nas«. Osredotočajo se na »negativne« značilnosti Romov, kot so recimo kulturna različnost, deviantnost in ogrožanje večinskega prebivalstva. Njihova kultura, vrednote in navade naj bi bile nezdržljive s slovenskimi normami. Romi so stigmatizirani kot nesposobni za prilagoditev v večinsko družbo.

Urh (2006) obravnava pojem etničnosti kot konstrukt, ki nastane s pomočjo pripisovanja značilnosti, ki razmejujejo »njih« od »nas«. Te značilnosti oziroma karakteristike so večinoma v nasprotju z družbeno zaželenimi in sprejemljivimi lastnostmi. Romom se pripisujejo izrazito negativne lastnosti. Skozi čas in vse do danes so bili Romi obtoženi tatvin, umazanije, potepušstva, nedelavnosti, nepismenosti, nepoštenosti, nemotiviranosti ipd. Urh (*ibid.*) povzame rezultate ankete iz leta 2002, s katero so ugotovili, da naj bi se tujost, drugačnost Romov, kazala tudi v »drugačnem načinu življenja«, »večjih družinah«, »velikih socialnih podporah«, »krajah in streljanju«, »povzročanju številnih kaznivih dejanj«, »malomarnem odnosu do okolja«, sledijo še »zanemarjena naselja«, »veliko neupravičenega denarja«, »negativni odnos do splošnih civilizacijskih vrednot«, »nezavedanje dolžnosti« ipd.

V drugi razpravi pa Urhova (2005: 38) ugotavlja, da mnogi pripadniki romskega porekla sami sebe ne dojemajo bistveno drugače od večinskega naroda glede na kulturne kriterije. »Vse

delamo isto kot vi.« Pri tem avtorica (*ibid.*) potrjuje Eriksenovo trditev, »da je dominantni diskurz tisti, ki producira meje etničnosti, pri čemer etnična skupina, ki je v podrejenem položaju, ostaja v poziciji nemoči. Etničnost je torej eden od elementov hierarhizacije v družbi.«

Urh (2005: 49) opozarja še na dejstvo, da večje kot so neenakosti v razmerjih moči med dvema binarnima skupinama, v tem primeru med Romi in Neromi, bolj je skupina izključena. Romi so ena od družbenih skupin, ki so že zaradi same etnične pripadnosti pogosto marginalizirane, stigmatizirane, spregledane ipd. Prostorsko in socialno so odrinjene na obrobje ter z manjšim dostopom do enakih možnosti, kot jih ima večina. V vseh državah, kjer so Romi naseljeni, se soočajo s socialno izključenostjo.

1. 3. DRUŽBENA IZKLJUČENOST ROMOV

Skupina je izključena, ko gre za razmerja neenakosti. Ena skupina je v dominantnem položaju, druga pa je zaradi svojih posebnih značilnosti, ki odstopajo od prevladujoče skupine, posledično podrejena. Področij, na katerih vladajo neenakosti, je veliko. Več kot jih je, bolj je skupina izključena. Kot smo že omenili, se največja družbena izključenost Romov kaže na treh ravneh, in sicer na ekonomski, družbeni in politični. Človekov občutek pripadnosti družbi pa je seveda odvisen tudi od medosebne integracije ter od socialnih stikov posameznika.

Urh (2005: 60) ugotavlja, da je socialni status številnih pripadnikov romskih skupnosti nižji od socialnega statusa drugih skupnosti. Pripadniki romske manjšine so najpogosteje na dnu socialnih lestvic (zaposlitveni položaj, zaželeni sosedi ipd.).

Romi so marginalna družbena skupina, ki je zelo šibko zastopana v formalnem ekonomskem življenju. Tovrstna izoliranost je v daljšem obdobju povzročila trajno marginaliziranost s področja dela oziroma marginalno udeleženo na trgu dela. Zaposlovanje Romov je problematično tudi zato, ker jih delodajalci na osnovi tradicionalnih predsodkov in stereotipov o Romih kot slabih in nediscipliniranih delavcih ne zaposlujejo. Splošno razširjeno mnenje je, da Romi pogosto izostajajo od dela in ne zdržijo dolgo na enem delovnem mestu. Nizka

vključenost v sfero dela/ zaposlovanja ima temelje v šibki izobrazbeni strukturi kot posledici nizke udeležnosti in uspešnosti v izobraževalnih institucijah, saj se izobraževanje praviloma zaključí z osnovno šolo. V večini občin so Romi vključeni v šole, kjer pa dosegajo v glavnem slabe učne rezultate. Težave so zlasti na nižji stopnji pri komuniciranju, saj večina otrok ni sposobna slediti pouku v slovenščini. Dodatna težava romske populacije je visoka funkcionalna nepismenost. Na področju izobraževanja je tako dosežena nekakšna strukturna vključenost romske populacije v osnovne stopnje izobraževanja, vključno s predšolskim delom, vprašanje pa ostaja, koliko je dosežena dejanska integracija v izobraževalni sistem, saj učni rezultati te ciljne skupine podpovprečno odstopajo (Zimic 2000: 845–846).

Poselitev Romov je večinoma ločena od poselitve neromskega prebivalstva. Romska naselja so locirana na območja, ki so gospodarsko neugodna (podeželje ali obrobja mest) in živijo v veliki meri getoizirano. Zimic (*op.cit.*: 847) trdi, da je to pomemben vidik družbene vključenosti v preprečevanju izoliranosti. Imeti mesto v družbi mora pomeniti vključenost zunaj lastne skupine, zunaj romskega naselja.

Žnidarec Demšar in Urh (2007) v svojem angleškem prispevku o etnično občutljivem socialnem delu z Romi ugotavljata, da Romi niti nimajo možnosti izbire, kje bodo živeli, kje bo njihovo stalno prebivališče. Večinska družba jim že od leta 1991 naprej določa njihov življenjski prostor, tako jih lažje nadzoruje. Lahko bi rekli, da jim skoraj ne preostane drugega, kot da živijo getoizirano.

Javni govor izraža odklonilno držo do Romov. K podobi javnega mnenja pogosto prispevajo medijske reprezentacije Romov, ki se osredotočajo na »probleme«, ki jih povzročajo Romi ali ki jih ima večina zaradi Romov (Urh 2005: 60).

Raziskava iz leta 2000 (Erjavec, Hrvatin, Kelbl, 2000) temu pritrjuje, saj od skupno 131 člankov, zajetih v raziskavi, le eden ni poročal o »problematiki romskega vprašanja«. Najpogostejše medijske reprezentacije o Romih se osredotočajo na tisto, česar Romi ne znajo, ne morejo, nočejo, nimajo, ipd.

Urh (2005: 50) tako pride do zaključka, da skupinska identiteta prevlada nad individualno, kar se kaže v kolektivni, »etnični« odgovornosti, kjer se ne kaznuje tisti, ki je kriv, temveč je krivda kolektivna. Pogosta posledica etnične odgovornosti je izogibanje, ki se manifestira v različnih oblikah, kot so na primer prostovoljne migracije, prisilne migracije oziroma pregoni.

Problematičnost romskega življenja (Urh 2007: 234), ki je pogosto vodilna misel javnega diskurza, zajema več ravni življenja. Romom se pripisuje drugačne lastnosti, včasih kar nasprotne tistim, ki naj bi veljale za večino. Niso le ljudje s problemi, ki jih je treba reševati, temveč veljajo za družbeno skupino, ki je že sama po sebi problem.

Tako se na mlajše generacije prenaša ta začarani krog družbene izključenosti, iz katerega Romi sami ne morejo izstopiti. Potrebujejo pomoč, da uredijo bivalne razmere, se izšolajo, zaposlijo in se pričnejo tudi družbeno in politično uveljavljati.

1. 4. SOCIALNO DELO Z MANJŠINAMI

Prisotnost nereflektiranih osebnih vrednot, predsodkov, ponotranjenih stereotipov je opazna tudi pri socialnih delavcih in delavkah. Urh (2007: 234) se usmeri na več avtorjev (Thompson, Braye, Preston-Shoot, Dominelli, Shardlow), ki opozarjajo, da prakso socialnega dela zaznamujejo vrednote, ki pomembno vplivajo na naša dejanja in odnose z ljudmi, spodbujajo in odvrčajo k določenim dejanjem, četudi mnoge delujejo na neracionalni, emocionalni ravni. Pri socialnem delu se v praksi pogosto zrcalijo naše osebne vrednote, ki pa so lahko tudi škodljive. Pri delu s pripadniki drugih kultur racionalno vednost pogosto zamegljujejo predsodki, ki temeljijo na predstavah o homogeni skupnosti, o kolektivni »etnični« identiteti. Za pripadnike določene kulture vnaprej predvidevamo, kakšno pomoč bi potrebovali: »Romom je samo do denarja, vse gledajo le skozi denar. Takoj ko pridejo k meni – pogosto cele družine prihrumijo v pisarno; vem, da so prišli težiti zaradi denarja« (pogovor s socialno delavko – Urh, 13. 6. 2006). Predsodki in stereotipi vplivajo na to, da uporabniki ne dobijo pomoči, ki jo potrebujejo, torej pomoči, ki bi temeljila na njihovih dejanskih potrebah. Podpora pogosto izhaja iz dominantne pozicije: »Jaz vem, kaj je za vas dobro«. Bolj ko je določena kultura negativno ovrednotena, večja je verjetnost, da bo praksa diskriminatorna. Praksa, ki temelji na (pogosto nezavednih) predsodkih in ne na eksplicitnem znanju, je nestrokovna in diskriminatorna oziroma rasistična.

Diskriminacija je prisotna tudi v sistemu socialnega varstva, to dokazuje že to, da je bilo treba v kodeks etike socialnih delavk in delavcev Slovenije vnesti antidiskriminacijski (šesti) člen. Strokovnjaki v socialnih službah so podvrženi normam in pričakovanjem, ki jih producira

simbolno močnejši, dominantnejši del družbe; vrednote in stališča socialnih delavk do pripadnikov manjšin se tako odražajo tudi v praksi, še zlasti nereflektirani. Tudi če socialna delavka ne prepozna rasistične prakse v odnosu do ljudi romske pripadnosti, lahko njena dejanja in odnos, ki ga ima do Romov, vplivajo na to, da se uporabniki počutijo še bolj odtujeni v večinski družbi (Urh 2007: 235).

Vse to se kaže v izjavah socialnih delavk: »Romi so revni zato, ker ne znajo upravljati z denarjem«, »romski starši so neodgovorni, ker ne pošiljajo otrok v šolo«, »romski otroci so biološko manj sposobni za matematiko«, »Romi imajo številne družine na račun denarne podpore« (*op. cit.*: 234).

Urhove in Demšarove (2005: 330) po teh ugotovitvah ne preseneča dejstvo, da imajo mnogi Romi slabe izkušnje s socialnimi delavkami in delavci. Pogosto povedo, da socialne delavke še nikoli ni bilo v romsko naselje ali pa pride le, da kontrolira, ali so otroci v šoli, ali so odrasli v šoli za Rome, ali res živijo v zadostnem pomanjkanju, da so upravičeni do denarne podpore, ali so bivalne razmere urejene ipd. Pogosto imajo občutek, da se do njih vedejo drugače samo zato, ker so Romi. Avtorici najdeta oporo za ravnanje, ki temelji na socialnem vključevanju in socialni pravičnosti, v teoriji antirasističnega socialnega dela. Na tem mestu omenita Leno Dominelli, ki govori o antirasističnem socialnem delu, ki je pozorno na strukturne neenakosti, ki jih vzdržuje rasizem. Tako socialno delo temelji na bolj senzibilnih storitvah, ki so skladne s potrebami ljudi, glede na njihov družbeni oziroma socialni položaj, in na procesih krepitev moči uporabnikov, s katerimi zmanjša negativne posledice družbenega razlikovanja.

Avtorici (2005: 330) v svoji razpravi omenita tudi Thompsona, ki razume antirasistično socialno delo kot pristop, ki poskuša reducirati, odpraviti diskriminacijo in zatiranje. Nadaljujeta s sklepom, da se socialno delo z Romi še vedno opira na mehanizme vzdrževanja obstoječih družbenih struktur. Antirasistično socialno delo pa opredeljuje stroko kot področje, ki se zavzema za družbene spremembe in zavrača tezo, da socialno delo zgolj prispeva k vzdrževanju obstoječih družbenih struktur (*ibid.*).

Urh (2007: 236) pa v svojem poročilu o preseganju institucionalnega, kulturnega in osebnega rasizma v socialnem delu pride do sklepa, da etnično občutljivo socialno delo in antirasistična perspektiva v socialnem delu v slovenskem prostoru še nista prepoznani kot pomembni

akademski in praktični perspektivi. Krična refleksija socialnega dela z romsko etnično skupino pokaže, da socialno delo še ni prelomilo z rasističnimi praksami. Omeni raziskovalce, med katere spada tudi sama (Zaviršek, Kodila, Vodošek, Zorn, Žnidarec Demšar), ki so opozorili na pomanjkanje znanja socialnih delavk in delavcev o antirasističnih načelih pri delu s starimi in novimi etničnimi skupinami. Antidiskriminatorno načelo, zapisano v etičnem kodeksu, namreč ni dovolj, da bi socialno delo postalo etnično občutljivo. Socialne službe niso odporne na rasistične vplive osebnega in širšega kulturnega in institucionalnega konteksta, zato raziskovalci menijo, da je nujno potrebno razviti izobraževanje za socialno delo, ki se bo dotaknilo rasizma v tej disciplini.

1. 5. ROMI V SLOVENIJI

Mnogi zgodovinski viri (npr. Štrukelj, Šiftar) poročajo o navzočnosti Romov kot posebne etnične skupine z lastnim jezikom in svojim načinom življenja na ozemlju zdajšnje Slovenije. V popisih prebivalstva je razvidno, da so bili navzoči že v 14. stoletju (tedaj so jih imenovali cigani). Horvat (2003) pa navaja, da je od 1. romskega kongresa (leta 1971 v Londonu) v rabi oznaka Rom. V romskem jeziku beseda cigan ne obstaja.

Po krajih, kjer so se Romi naselili v Sloveniji, ločimo: dolenjske Rome (prišli so s Hrvaške); prekmurske Rome (priselili so se z Madžarske); gorenjske Rome (priselili so se iz Nemčije, Avstrije in se imenujejo Sinti).

Pogosto viri navajajo (Obreza 2003: 48), da so Romi v Prekmurju mnogo bolj integrirani v obstoječo družbo kot Romi na Dolenjskem, v Beli krajini in Posavju, kjer sta socialna in etnična distanca do večinskega prebivalstva še precejšnji. Ti Romi so na tleh države Slovenije tradicionalno, trajno zgodovinsko poseljeni (v nekaterih pravnih predpisih se uporablja zanje oznaka, da so avtohtoni) in jih Republika Slovenija posebej obravnava v Ustavi Republike Slovenije (65. člen) in v številnih področnih zakonih. V novejšem času pa so se določene skupine Romov iz ekonomskih, političnih in vojnih razlogov na ozemlje Slovenije, zlasti v večja mesta (Ljubljana, Maribor, Celje, Velenje, Jesenice) priselili iz republik nekdanje skupne države Jugoslavije. Za te velja, da so v Sloveniji netradicionalno poseljeni. Zanje se, tako kot za druge etnične skupine, priseljene s področja nekdanje skupne države, uporabljajo

določila 61., 62. in 63. člena Ustave in nekatera druga določila iz II. poglavja Ustave (Človekove pravice in temeljne svoboščine).

Natančno število Romov v Sloveniji ni znano. Po zadnjem popisu prebivalstva iz leta 2002 se je za Rome opredelilo 3246 oseb, po materinem jeziku je 3834 oseb. Po neuradnih podatkih pa živi v Sloveniji od 8.000 do 10.000 Romov (Horvat 2003: 61).

1. 5. 1. Romi v Prekmurju

Prekmurje je ena od najbolj zanimivih etnično pluralnih slovenskih regij. Poleg prisotnosti drugih manjšin daje Prekmurju poseben pečat dve ustavno zaščiteni manjšini – Madžari in Romi. Prekmurje je regija v Sloveniji, ki je najbolj etnično oz. kulturno raznolika. Ne le da je politično-geografski razvoj v preteklosti ta del današnje Slovenije večinoma izločal iz krovnih politično-teritorialnih enot, tudi sama struktura prebivalstva je v marsičem popolnoma drugačna. Pester geopolitični razvoj Prekmurja, obmejna lega, periferni položaj v odnosu do državnega centra ipd. so imeli za posledico specifični družbeno-geografski razvoj, ki se še danes odraža v specifičnem jeziku z večstoletnim pisanim standardom, lastnim (Küzmičevim) prevodom Biblije, v posebni posestni strukturi in nenazadnje v posebno pestri verski in etnični strukturi. Ni odveč poudariti različne veroizpovedi na tem območju, nenazadnje tudi zato, ker veroizpoved včasih definira tudi etničnost. Tako Damir Josipovič, član Društva geografov Pomurja, govori o mnogoterih Prekmurjih: o katoliškem, evangeličanskem, reformatorskem, binkoštnem, adventističnem, judovskem Prekmurju in še nekaterih (Josipovič, 2009: <http://www.drustvo-geografov-pomurja.si/> - 16. 5. 2012).

Vsa navedena so v pokrajini, vključno z njenimi ljudmi pustile neizbrisane pečate. Čeprav so nekatere od teh skupnosti danes številčno majhne (npr. judovska ima vsega nekaj deset članov), imajo sledovi njihovega delovanja še vedno konstitutivno pokrajnotvorno težo. Tudi etnična struktura Prekmurja je pestra najmanj tako kot paleta veroizpovedi. Josipovič (*ibid.*) tudi v etničnem smislu govori o mnogoterih Prekmurjih: o slovenskem, madžarskem, nemškem, hrvaškem, judovskem in seveda o romskem Prekmurju. Posebno Romi so bili ob Judih tisti, ki so bili najintenzivneje spregledovani, zamolčani, diskriminirani.

Josipovič v zaključku svojega prispevka omeni podrobnejšo demogeografsko analizo, ki kaže, da Romi v Prekmurju naseljujejo znaten del površja, kljub temu pa gre za t.i. skrito poselitev,

ko se je z različnimi manevri lokalnih in višje pozicioniranih oblasti Rome oz. naselja z romskim prebivalstvom poizkušalo prostorsko osamiti, jih ograditi, zamejiti, posebej pa postaviti tja, kjer ne bi bili »nikomur« v napoto. Po ocenah števila prebivalcev v romskih naseljih ter ocenah števila Romov glede na različne podatkovne vire Josipovič zaključí, da so Romi konstitutivni pokrajnotvorni element Prekmurja, ki v skupnem prebivalstvu participirajo z okrog pet odstotki (Josipovič, 2009: <http://www.drustvo-geografov-pomurja.si/> - 16. 5. 2012).

Tabela 1: Romska naselja v Prekmurju

Zaporedna številka	Romsko naselje	Občina	Romi v naselju
1.	Pušča	Murska Sobota	670
2.	Černelavci	Murska Sobota	250
3.	Nemčavci	Murska Sobota	30
4.	Murska Sobota	Murska Sobota	150
5.	Ropoča	Rogašovci	42
6.	Pertoča	Rogašovci	149
7.	Serdica	Rogašovci	180
8.	Sotina	Rogašovci	80
9.	Kramarovci	Rogašovci	13
10.	Ocinje	Rogašovci	10
11.	Dolina	Puconci	86
12.	Kušanovci	Puconci	40
13.	Lemerje	Puconci	57
14.	Vadarci	Puconci	
15.	Zenkovci	Puconci	290 (Vadarci in Zenkovci skupaj)
16.	Ojtina (Vanča vas-Borejci)	Tišina	365
17.	Cankova	Cankova	24
18.	Domajinci	Cankova	71
19.	Gornji Črnci	Cankova	49
20.	Krašči	Cankova	74
21.	Lendava	Lendava	48
22.	Dolga Vas	Lendava	118
23.	Pince	Lendava	2
24.	Petišovci	Lendava	9
25.	Črenšovci	Črenšovci	115
26.	Trnje	Črenšovci	26

27.	Beltinci	Beltinci	67
28.	Dokležovje	Beltinci	36
29.	Na Gornjih Slavečih	Kuzma	37
30.	Dolič	Kuzma	52
31.	Kuzma	Kuzma	5
32.	Dobrovnik	Dobrovnik	30-50
33.	Izven naselja Gomilica	Turnišče	42
SKUPAJ:			3.237

(Ivanc 2009: <http://www.drustvo-geografov-pomurja.si/> - 16. 5. 2012)

1. 6. POLITIČNA ORGANIZIRANOST ROMOV

1. 6. 1. Pravno urejanje v Sloveniji

Klopčič (2007: 106–107) v svojem delu o položaju Romov v Sloveniji opiše pravno urejanje Romov v Sloveniji. Prične z ustavno ureditvijo – Ustava Republike Slovenije določa, da položaj in posebne pravice romske skupnosti, ki živi v Sloveniji, ureja zakon (Ustava Republike Slovenije, Uradni list RS, št. 33/ 1991, člen 65). S to ustavno določbo so možnosti, ki vključujejo sprejem posebnih zakonskih določb ali vladnih ukrepov za izboljšanje položaja vseh Romov, ki živijo v Sloveniji, le nakazane. Določbe o pravnem varstvu posebnih pravic Romov v Sloveniji so zajete v enajstih področnih zakonih (Zakon o lokalni samoupravi, Zakon o lokalnih volitvah, Zakon o evidenci volilne pravice, Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, Zakon o vrtcih, Zakon o osnovni šoli, Zakon o medijih, Zakon o knjižničarstvu, Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo, Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja, Zakon o Radioteleviziji Slovenija). V preteklem desetletju in pol je Vlada Republike Slovenije interpretirala ustavno določbo v členu 65 tako, da jo zadovoljivo uresničuje s sprejemom določb v posameznih področnih zakonih, ki podrobneje urejajo posamezna vsebinska področja. Ta pristop je v letu 1995 nadgradila s sprejetjem Programa ukrepov za pomoč Romom, ki zajema dejavnosti različnih državnih organov in javnih služb na tem področju. V letu 2007 je bil sprejet Zakon o romski skupnosti v Sloveniji, ki ureja vprašanja organiziranosti Romov na lokalni in nacionalni ravni, bivanjske

razmere in financiranje posebnih pravic. Dikcija zakona je splošne narave in ne posega v vsebinsko opredeljevanje posebnih pravic. Te so opredeljene v posameznih zakonih.

Baluh (2009: 21) omeni, da gre za krovni zakon, ki naj bi postavil celovite okvirje, da ta zakon dovolj jasno opredeljuje delovanje romskih svetnikov na lokalni ravni, da ureja organiziranost romske skupnosti na državni in prav tako na lokalni ravni; skratka, da smo to strukturo urejenosti dosegli in določili tudi v tem romskem zakonu. Torej (RS: Urad za narodnosti: <http://www.arhiv.uvn.gov.si/> - 9. 4. 2012) gre za sistemski zakon, ki določa skrb državnih organov in organov samoupravnih lokalnih skupnosti pri uresničevanju posebnih pravic romske skupnosti, poleg tega pa ureja tudi organiziranost romske skupnosti na državni in lokalni ravni ter financiranje.

1. 6. 2. Mednarodne razsežnosti

Klopčičeva (2007: 108) opredeli tudi mednarodne razsežnosti. Kljub temu da je ob ratifikaciji Okvirne konvencije Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin Vlada Republike Slovenije podala izjavo, da bo v skladu z Ustavo RS in notranjo zakonodajo uporabljala določbe Okvirne konvencije Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin za avtohtoni italijansko in madžarsko narodno manjšino in smiselno tudi za romsko skupnost, ki živi v Sloveniji, brez razlikovanja glede na tradicionalno naseljenost, se v pravnem urejanju v praksi v nekaterih segmentih varstva diferencialno obravnava pravno varstvo za avtohtone in neavtohtone Rome v Sloveniji. Tovrstno razlikovanje povzema tudi Zakon o romski skupnosti v Sloveniji.

Republika Slovenija je članica vseh pomembnejših mednarodnih instrumentov o varstvu človekovih pravic, med njimi tudi Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah, Mednarodne konvencije za odpravo vseh oblik rasne diskriminacije, Okvirne konvencije Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin in Evropske listine regionalnih ali manjšinskih jezikov. V skladu z Ustavo RS in veljavno pravno ureditvijo imata le avtohtoni italijanska in madžarska narodna manjšina zagotovljen status narodne manjšine, romska skupnost pa ima status etnične skupnosti s posebnimi pravicami (Klopčič 2007: 108).

Razlika v pojmovanju »posebnih ukrepov«, ki jih navaja Okvirna konvencija Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin za pospeševanje identitete narodnih manjšin in pristopom v

ustavnozakonodajni ureditvi Slovenije, je v tem, da jih Okvirna konvencija pojmuje bolj fleksibilno, »kjer in dokler so potrebni, v takem obsegu, kot so potrebni«, ob naštevanju pogojev, kot je npr. izražena zahteva pripadnikov manjšin, ki mora ustrezati dejanski potrebi (člen 10/2), v Republiki Sloveniji pa se posebne pravice italijanske in madžarske narodne skupnosti in romske skupnosti uresničujejo na podlagi teritorialnega načela (*op. cit.*: 108–109).

1. 6. 3. Določbe o nediskriminaciji

S članstvom v Evropski uniji se je Slovenija vključila v pravni red, kjer velja načelo spoštovanja kulturne različnosti in prepoved diskriminacije na podlagi etničnega in rasnega porekla. Temelji in izhodišča enake obravnave vsakega posameznika, ne glede na osebne okoliščine, kot so narodnost, rasa ali etnično poreklo, spol, zdravstveno stanje oziroma invalidnost, jezik, versko ali drugo prepričanje, starost, spolna usmerjenost, izobrazba, gmotno stanje, družbeni položaj ali druge osebne okoliščine so zagotovljeni v Zakonu o uresničevanju načela enakega obravnavanja (Uradni list RS, št. 50/2004). Republika Slovenija je zakon sprejela maja 2004 kot način izvajanja Direktive EU o uresničevanju načela enakega obravnavanja ne glede na raso ali etnično poreklo. Pomembno je, da Zakon pripozna pomen osveščanja tako za diskriminirane osebe in domnevne kršitelje oziroma kršiteljice kot tudi za družbo kot celoto. Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja ne posega v pristojnosti Urada Varuha za človekove pravice ali drugih ustanov, ki že delujejo na tem področju. Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja uvaja ustanovo – zagovornika/-co uresničevanja načela enakega obravnavanja in vladni Svet za uresničevanje načela enakega obravnavanja kot strokovno in posvetovalno telo (Klopčič 2007: 109–110).

Določbe o prepovedi diskriminacije Ustava vsebuje v členu 14. Kazenski zakonik RS inkriminira kršitev načela enakopravnosti v členu 141. Zakon o delovnih razmerjih RS pa v prvem odstavku 6. člena opredeljuje prepoved diskriminacije na področju zaposlovanja: (1) Delodajalec ne sme iskalca zaposlitve (v nadaljnjem besedilu: kandidata) pri zaposlovanju ali delavca v času trajanja delovnega razmerja in v zvezi s prenehanjem pogodbe o zaposlitvi, postavljati v neenakopraven položaj zaradi spola, rase, barve kože, starosti, zdravstvenega

stanja oziroma invalidnosti, verskega, političnega ali drugega prepričanja, članstva v sindikatu, nacionalnega ali socialnega porekla, družinskega statusa, premoženjskega stanja, spolne usmerjenosti ali zaradi drugih osebnih okoliščin (Klopčič 2007: 110–111).

Zakon o medijih (Uradni list RS, št. 60/06) v 8. členu vsebuje določbe o prepovedi spodbujanja k neenakopravnosti in nestrpnosti in določa: »Prepovedano je z razširjanjem programskih vsebin spodbujati k narodni, rasni, verski, spolni ali drugi neenakopravnosti, k nasilju in vojni ter izzivati narodno, rasno, versko, spolno ali drugo sovraštvo in nestrpnost.« (*ibid.*).

Zakon o varstvu osebnih podatkov (Uradni list RS, št. 86/04) v členu 4. določa: »Varstvo osebnih podatkov je zagotovljeno vsakemu posamezniku ne glede na narodnost, raso, barvo, veroizpoved, etnično pripadnost, spol, jezik, politično ali drugo prepričanje, spolno usmerjenost, premoženjsko stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, državljanstvo, kraj oziroma vrsto prebivališča ali katero koli drugo osebno okoliščino.« (Klopčič 2007: 111).

Možnosti za vsebinsko delovanje v obliki programskih določb vsebujejo tudi drugi zakoni, ki se nanašajo na področje kulture in izobraževanja. Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (Ur. l. RS, št. 12/1996, 64/2001, 108/2002, 34/2003, 79/2003) v svojih uvodnih določbah kot cilje sistema vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji določa tudi zagotavljanje optimalnega razvoja posameznice / posameznika ne glede na spol, socialno in kulturno poreklo, veroizpoved, narodno pripadnost ter telesno in duševno konstitucijo ter vzgajanje za medsebojno strpnost, razvijanje zavesti o enakopravnosti spolov, spoštovanje drugačnosti in sodelovanje z drugimi, spoštovanje otrokovih in človekovih pravic in temeljnih svoboščin, razvijanje enakih možnosti obeh spolov ter s tem razvijanje sposobnosti za življenje v demokratični družbi (*op. cit.*: 112).

1. 6. 4. Organiziranost romske skupnosti v Sloveniji

Še vedno velik del slovenskih Romov živi v težkih socialnih razmerah predvsem zaradi revščine, neizobraženosti in številnih diskriminacij, s katerimi se soočajo. Zaposlenih jih je le peščica, kar dobre tri četrtine jih je odvisnih od socialne pomoči. Kljub temu pripadniki romske skupnosti priznavajo, da je država Slovenija v zadnjih letih veliko prispevala za izboljšanje položaja Romov. Predvsem to velja za pravno varstvo romske skupnosti, politično participacijo Romov v občinskih svetih in organiziranost romske skupnosti v Sloveniji (Horvat 2009: 24).

Prva oblika organiziranosti romske skupnosti (Horvat 2011: 133) v Sloveniji je bila leta 1957 v romskem naselju Pušča, kjer so Romi ustanovili nogometni klub Pušča. Ta je začel uradno delovati leta 1959. Od leta 1960 pa je v Pušči začel delovati Vaški odbor Pušča v okviru krajevne skupnosti Černelavci, nato pa še Osnovna organizacija Socialistične zveze delovnega ljudstva in Osnovna organizacija Zveze socialistične mladine. V tem obdobju so v romskem naselju Vanča Vas - Borejci ustanovili nogometni klub Roma, začel pa je delovati tudi Vaški odbor. V tem času, leta 1962, je prav tako bil ustanovljen romski vrtec v Pušči. Leta 1978 so v Pušči ustanovili strelsko družino Ali Kardoš. Leta 1983 je začelo delovati v Novem mestu prvo romsko kulturno društvo v Sloveniji, ki je istega leta organiziralo prvo srečanje Romov ob dnevu Romov. Istega leta je bilo v Pušči ustanovljeno kulturno društvo Pušča, uradno registrirano leta 1986.

Romani union Murska Sobota

Po Horvat - Mucu (2011: 134) navajam sledeče: »3. januarja 1991 je bila Romani Union – Zveza Romov vpisana v register političnih organizacij pod zaporedno številko 2 na Sekretariatu za občo upravo Občine Murska Sobota. Priprave za prvo tovrstno organiziranje Romov v Sloveniji so se začele že leta 1986. V romskem naselju Pušča blizu Murske Sobote so se predvsem mladi zbirali in se začeli pogovarjati o problematiki, ki je takrat bila zelo aktualna in prisotna med mladimi. V naselju je potekalo zelo pozitivno sodelovanje in aktivnosti med Osnovno organizacijo zveze socialistične mladine Slovenije (ZSMS), KUD Pušča, Taborniško četo '25. maj' in Strelsko družino Ali Kardoš. Z ukinitvijo ZSMS se je to

sodelovanje precej zmanjšalo in poslabšalo. Tedanji predsednik OO ZSMS je opozarjal na neaktivno delo takratnega Vaškega odbora in OO SZDL Pušča. V obdobju od leta 1986 do 1989 se je opozarjalo na romsko problematiko in reševanje le-te z dopisi na Izvršni svet Republike Slovenije, Socialistično zvezo RS, kakor tudi na različne ustanove ter na občine. Na problematiko se je opozarjalo tudi preko medijev, različnih sestankov in konferenc. 24. 1. 1990 se je na zboru vseh organizacij (mladina, taborniki, kulturniki in strelci), ki je bil v vrtcu v Pušči, ustanovili sekcijo v okviru Socialistične zveze Občine Murska Sobota, v katero so bili vključeni vsi člani omenjenih organizacij in posamezniki. Prva oblika političnega organiziranja Romov je bila leta 1991, ko je začela delovati Romani Union Murska Sobota – Zveza Romov občine Murska Sobota. Na pobudo Romani Union Murska Sobota je občina Murska Sobota dobila leta 1994 prvega romskega svetnika v Sloveniji. Ta je skupaj z romskimi organizacijami iz občine Puconci, Novo Mesto in Krško ustanovila Zvezo romskih društev v Sloveniji, ki se je leta 2000 preimenovala v Zvezo Romov Slovenije.«

Zveza Romov Slovenije

Horvat (2011: 136) dobro opiše tudi Zvezo Romov Slovenije, ki je vse od ustanovitve dalje, aktivno sodelovala pri predstavitvi položaja Romov v Sloveniji in na mednarodni ravni. Zveza Romov sodeluje tudi v številnih dogovorih na državni ravni, ki se nanašajo na dolgoročno strategijo v odnosu do Romov v Sloveniji. Imela je aktivno vlogo pri sprejemanju zakonodaje o zagotovitvi participacije Romov na lokalni ravni, ki pomeni velik dosežek za romsko skupnost v Sloveniji. Zveza Romov je bila usmerjena tudi v organiziranje Romov in ustanavljanje romskih društev. Romska društva se ukvarjajo predvsem s prizadevanji za ohranitev jezika in kulturne dediščine ter svoje narodnostne identitete, pa tudi s prireditvami in izboljšanjem položaja v okoljih, kjer delujejo. Rezultati romskih društev še niso povsem zadovoljivi, vendar tako občine dobivajo sogovornika iz vrst Romov, pa tudi delovanje romskih svetnikov je tako lažje. Kar 23 romskih društev je povezanih v osrednjo organizacijo – Zvezo Romov Slovenije, ki je sogovornik državnih organov. Njena vloga se je okrepila predvsem po pogovoru predsednika Državnega zbora s predstavniki Zveze Romov. Vodstvo Državnega zbora je s posebnim pismom pozvalo odbore in komisije Državnega zbora, da morajo pri vprašanjih, ki zadevajo Rome, povabiti k razpravam predstavnike Zveze Romov kot krovne organizacije Romov. Podobno stališče je zavzel Generalni sekretariat vlade, da so

državni organi v primeru obravnave podzakonskih in drugih aktov, pomembnih za romsko skupnost, dolžni predhodno pridobiti mnenje Zveze Romov Slovenije.

Skupaj z nekaterimi vladnimi ustanovami, zlasti Uradom za narodnosti, raziskovalnimi ustanovami in vidnimi strokovnjaki posamezniki, so pripravili številna srečanja, kjer so sodelovali tudi Romi iz sosednjih držav. Že devetnajsto leto je bil organiziran mednarodni romski tabor, ki ima pomembno izobraževalno nalogo tudi na področju preučevanja in poučevanja romskega jezika. V okviru projekta Zavoda za odprto družbo so leta 2003 ustanovili prvi Romski informativni center – Romic (Horvat 2011: 136–137).

Po odločbi takratnega Ministrstva za šolstvo in šport in Ministrstva za kulturo ima status društva, ki deluje v javnem interesu na področju vzgoje in izobraževanja ter kulture. Je pravna oseba zasebnega prava, ki združuje in povezuje večino romskih društev v Sloveniji. V letu 2011 je vključenih v Zvezo Romov Slovenije 23 romskih društev (kar je dobri dve tretjini vseh društev v Sloveniji). Tudi Ustavno sodišče Republike Slovenije je z odločbo ob obravnavi Zakona o romski skupnosti ponovno priznalo Zvezi Romov Slovenije reprezentativno vlogo (*ibid.*).

Naloge in cilji ustanovitve Zveze Romov Slovenije (*op. cit.*: 138) so predvsem prizadevanja za izboljšanje položaja romske skupnosti kot specifične skupnosti v Republiki Sloveniji, usklajevanje in koordinacija delovanja včlanjenih društev, skrb za ohranitev in krepitev identitete in posebnosti romske skupnosti, še posebej pri vzgoji in izobraževanju romskih otrok, ohranjanju in razvijanju romske kulturne dejavnosti ter informiranju, ozaveščanju in boju proti diskriminaciji in nestrpnosti, pa tudi spodbujanje soodločanja Romov pri zadevah, ki zadevajo njihove posebne pravice. Zveza Romov Slovenije je pomemben dejavnik pri izvajanju »Nacionalnega programa ukrepov za Rome«, ki ga je marca 2010 sprejela Vlada Republike Slovenije. Pri izvedbi področja organiziranja romske skupnosti, ohranjanja romske kulture, informiranja in založniške dejavnosti je Zveza Romov pomemben nosilec aktivnosti. Pomembno poslanstvo in vlogo Zveze Romov Slovenije je pozitivno ovrednotila tudi Evropska unija, saj je Zveza že tretje leto (letos že četrto) nosilec projekta »Uspešno vključevanje Romov v vzgojo in izobraževanje«, ki ga izvaja 31 romskih pomočnikov v 30 osnovnih šolah po celi Sloveniji z romskimi učenci. V sklopu Zveze Romov Slovenije pa delujejo od leta 2000 kot njena delovna telesa Politični forum, Ženski forum in Svetniška

skupina pri Zvezi Romov Slovenije. Prav tako v sklopu zveze Romov Slovenije deluje Romski informativni center ROMIC in Romski izobraževalni center (Horvat 2011: 138).

Organiziranost romske skupnosti na lokalni ravni

Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji je na lokalni ravni vpeljal posebna delovna telesa za spremljanje položaja romske skupnosti, ki se ustanovijo v občinah, v katerih se voli predstavnik romske skupnosti v mestni oziroma občinski svet. Omenjena delovna telesa so ustanovljena v vseh občinah, ki jih določa 101. a člen Zakona o lokalni samoupravi, ki pravi: »Občine Beltinci, Cankova, Črenšovci, Črnomelj, Dobrovnik, Grosuplje, Kočevje, Krško, Kuzma, Lendava, Metlika, Murska Sobota, Novo mesto, Puconci, Rogašovci, Semič, Šentjernej, Tišina, Trebnje in Turnišče so dolžne zagotoviti pravico v občini naseljene romske skupnosti do enega predstavnika v občinskem svetu.« (Horvat 2011: 139).

Svet romske skupnosti Republike Slovenije

Na državni ravni je na podlagi Zakona o romski skupnosti v Republiki Sloveniji bil na ustanovni seji dne 20. 6. 2007 ustanovljen Svet romske skupnosti Republike Slovenije. Svet romske skupnosti RS predstavlja interese romske skupnosti v Sloveniji do državnih organov in opravlja druge pomembne naloge, ki se nanašajo na interese, položaj in pravice romske skupnosti. Lahko daje predloge, pobude in mnenja v zadevah iz svoje pristojnosti, Državnemu zboru RS, Državnemu svetu RS, Vladi RS, drugim državnim organom, nosilcem javnih pooblastil in organom samoupravnih lokalnih skupnosti. Omenjeni organi morajo pri sprejemanju ali izdajanju predpisov in drugih splošnih aktov, ki se nanašajo na romsko skupnost, predhodno pridobiti mnenje sveta. Prvi predsednik Sveta romske skupnosti Republike Slovenije je bil Jožek Horvat Muc, od leta 2010 pa Marjan Drvarič (*op. cit.*: 140).

Druge romske zveze in združenja v Sloveniji

Romska društva in člani se povezujejo tudi v druge zveze in združenja, kot so na primer: Zveza romskih skupnosti Umbrella – Dežnik, Zveza Sintov, Romski akademski klub,

Zveza romskih skupnosti v Sloveniji – Bela krajina – Dolenjska itd. (RS: Urad za narodnosti: <http://www.arhiv.uvn.gov.si/> - 9. 4. 2012).

V nadaljevanju na kratko predstavim **Romski akademski klub** kot enega od načinov organiziranja. Društvo ima tudi svojo spletno stran, s katere sem črpala naslednji opis (RAK: <http://www.romskiakademskiklub.si/> - 15. 5. 2012).

Gre za klub romskih študentov, ki je bil ustanovljen leta 2008 med svetovnim romskim festivalom »Khamoro« v Pragi. Ideja se je že med študijem porodila Samanti Baranja, ki je sedanja predsednica kluba, predvsem zaradi radovednosti, kakšno je število romskih študentov v Sloveniji. Romski akademski klub stremi k promoviranju in iskanju najrazličnejših pristopov za večje vključevanje otrok, učencev in dijakov Romov v vzgojno-izobraževalne sisteme in izobraževanja na visokošolskih zavodih ter hkrati to ciljno skupino osvešča o pomenu izobraževanja. S svojim delom in prizadevanji želijo ustvariti pozitivno družbeno ozračje, ki bo temeljilo na značaju kooperativnega sodelovanja dveh narodnih skupnosti, se pravi Romov in Neromov, ter se tako skušajo ne posluževati dejavnosti tekmovalnega značaja, kajti prav pri teh prihaja do nestrpnosti in predsodkov. Glavni nameni društva so promovirati pomen izobraževanja nasploh ter visokošolskega izobraževanja; prizadevajo si za izboljšanje bivanjskega, socialnega in ekonomskega položaja pripadnikov romskega naroda, posebej jezika in kulture; zavzemajo se za enakopravno vključevanje in integracijo Romov v javno življenje. Eden izmed namenov društva je tudi zoperstavljanje pojavom etnične odbojnosti in diskriminacije do Romov. Cilji društva so povečati število dijakov in študentov romskega naroda v srednjih šolah ter slovenskih univerzah, ustanoviti štipendijski sklad za romske dijake in študente, rezervirati vsaj en odstotek študentskih postelj v študentskih domovih za študente Rome. Društvo je konzorcijski partner pri projektu »Dvig socialnega in kulturnega kapitala v okoljih, kjer živijo predstavniki romske skupnosti«. Vključeni so predvsem v aktivnosti, kot so nudenje učne pomoči. So pa tudi soorganizatorji vseslovenskega festivala Romano Čhon.

Člani društva verjamejo, da je Romski akademski klub ključnega pomena za razvoj romske intelektualne elite in nenazadnje za razvoj romskega naroda v Republiki Sloveniji.

1. 7. BIVALNE RAZMERE

Številni Romi bivajo v neustreznih bivalnih razmerah, vključno s pomanjkanjem dostopa do vode, kanalizacije in elektrike. Na splošno pa lahko rečemo, da so razmere, v katerih živijo v severovzhodnem delu Slovenije, bistveno boljše kot pri Romih v južnem delu Slovenije (Winkler 1999).

Horvat (2003) opozarja na dva problema na področju bivalnih razmer Romov v Sloveniji: parcelizacijo in urbanistični ureditveni načrt romskih naselij. Tako v Prekmurju tako tudi na Dolenjskem se v nekaterih romskih zaselkih pojavlja problem lastništva, saj so si Romi uredili stanovanjska poslopja na ozemlju drugih lastnikov, predvsem kmetov. Ta dva problema sta po Mucu najbolj pereča in najbolj zapletena.

Tako Horvat (2003) razvrsti Rome glede bivalnih razmer v tri skupine:

V prvo skupino bi lahko šteli Rome, ki dosegajo visoko stopnjo kulture bivanja. To so Romi, ki živijo bodisi v urbanem središču, v stanovanjskih blokih ali v najemnih stanovanjih. Sem prištevamo tudi tiste, ki živijo v lastnih zidanih hišah izven romskih naselij ali v razvitih romskih naseljih.

V drugo skupino štejemo Rome z nižjo stopnjo kulture bivanja. To so Romi, ki živijo v strnjenih romskih naseljih. Ti predstavljajo komplekse zidanih eno- ali dvoprostornih hiš, zidanih in lesenih hiš.

V tretjo skupino lahko štejemo Rome z najnižjo stopnjo kulture bivanja. Ti živijo v izoliranih naseljih, ki so locirani na periferijah vaških skupnosti. Njihovi bivalni prostori so temni, vlažni, higiensko zanemarjeni, brez urejenih sanitarij.

Romska naselja so večinoma locirana na robu ali zunaj siceršnjih naselij. Le v nekaj primerih (na primer Pušča pri Murski Soboti, Žabjek pri Novem mestu, Vranoviči pri Črnomlju) so to večja naselja z več sto prebivalci. Večinoma gre za čista romska naselja, pripadnikov drugih skupin med njimi praviloma ni (Zupančič 2003: 116).

Horvat (2011: 124–125) prav tako omenja analizo Strokovne skupine za reševanje prostorske problematike romskih naselij iz leta 2006, na podlagi katere je ocena stanja romskih naselij na območju Republike Slovenije naslednja:

- v Sloveniji je 105 t. i. romskih naselij; poleg tega je še približno 20 do 25 manjših zaselkov, v katerih tudi prebivajo Romi. Skupno se število vseh romskih naselbinskih enot lahko ocenjuje do približno 130 s približno 9000 stanovalci;
- le okrog četrtnina romskih naselij razpolaga z možnostmi razmeroma hitre integracije in nadaljnega urejanja infrastrukture in vzpostavljanja legalnih stanj;
- približno tretjina naselij ima srednjeročno solidne možnosti urejanja na obstoječih lokacijah, potem ko bodo opravljeni formalni premiki (spremembe namembnosti zemljišč za začetek);
- približno tretjina bo imela po dosegljivih podatkih precej težav pri urejanju bivalnih razmer, vzpostavljanju legalnih stanj;
- za okrog desetino naselij je glede na lokacijo in ostale okoliščine prelokacija optimalna ali sploh edina rešitev.

Zaradi same lokacije, zunanjšega izgleda, predvsem arhitekturne ter komunalne ureditve in opremljenosti se romska populacija srečuje predvsem z naslednjimi problemi:

- nezadostno, omejeno ali zelo slabo komunalno in infrastrukturno opremljenostjo,
- pomanjkanjem življenjskega prostora zaradi omejenih možnosti za širitev naselij,
- pomanjkanjem prostora za nekatere oblike gospodarskih dejavnosti.

Horvat (*ibid.*) v svojem delu obravnava tudi prometni dostop, ki je urejen pri večini romskih naselij. Ker so romska naselja nastajala v bližini obstoječih prometnic, so se izoblikovale – čeprav večinoma ravno tako na črno – tudi pomožne prometne površine. Večji problem predstavljajo neurejene prometne površine znotraj naselbin. Zaradi vse gostejše zazidave

postajajo pretesne, poleg tega pa jih deloma zasedejo tudi odlagališča sekundarnih surovin. Velik problem v nekaterih romskih naseljih predstavljajo zlasti komunalni in drugi odpadki, poleg tega so na kanalizacijsko omrežje priključena le redka romska naselja. Odplake so precejšen problem, saj obremenjujejo lokalno okolje in predstavljajo zdravstveno-sanitarno grožnjo najprej stanovalcem samim, prav tako pa tudi okoliškim prebivalcem. Ob stikih z Romi se ob navedenih problemih čuti lokalno prebivalstvo zelo pogosto prizadeto. Horvat (2011) še doda, da so v preteklosti že bili zabeleženi primeri, kjer sta bili neprimerna lokacija in struktura romskega naselja izhodišče napetosti.

1. 7. 1. Bivalne razmere v Prekmurju

Robert Ivanc (2009: <http://www.drustvo-geografov-pomurja.si/> - 15. 5. 2012) ugotavlja, da so v nekaterih prekmurskih občinah romska naselja dobro urejena in imajo vsa upravna dovoljenja, kar velja zlasti za občino Murska Sobota. V tej občini so vsa naselja priključena na javni vodovod, v nekaterih primerih pa niso priključeni na sistem kanalizacijskega. Romska naselja so opremljena z elektrovi, telefonskimi linijami in osnovno prometno infrastrukturo. Podobno so urejene razmere tudi v občini Tišina in Turnišče. Tem občinam bi lahko prišteli:

- občino Dobrovnik, kjer je občina izvajala idejno zasnovo za prostorsko ureditev s cestami, ulično razsvetlavo vodovodom in kanalizacijo;
- občino Beltinci, kjer je infrastruktura urejena, razen v naselju Dokležovje, ki še nima urejene javne poti;
- občino Rogašovci, kjer so sicer težave s postopki urejanja lastništva in gradbenih dovoljenj, je pa zadovoljiva osnovna infrastruktura z elektrovi, telefonskimi linijami, vodovodnim omrežjem in prometno infrastrukturo, v nekaterih ostalih primerih pa nimajo urejene kanalizacije.

Slabše stanje glede osnovne infrastrukture je v ostalih prekmurskih občinah z romskim prebivalstvom. Tam je pomanjkanje osnovne infrastrukture bolj izrazito. Praviloma se pojavljajo tudi problemi pri urejanju lastništva, pridobivanja dokumentacije, lokacijskih in

gradbenih dovoljenj. So pa tudi tu opazna organizirana prizadevanja občin in lokalne romske skupnosti pri reševanju infrastrukturne (ne)urejenosti naselij in s tem povezanim izboljševanjem bivalnih razmer. Ivanc (*ibid.*) v primerjavi z občinami z romskim prebivalstvom v jugovzhodni Sloveniji opazi velike razlike v infrastrukturni opremljenosti, v bivalnih razmerah in posledično v vključenosti v širšo družbo. Regionalna in lokalna heterogenost obravnavanih naselij pa je značilna tudi znotraj posameznih naselij. Do take diferenciacije pride zaradi socialnega razslojevanja na mikroravni. Postopoma se oblikujejo deli naselja, kamor so se umaknili nekateri Romi, ki se iz različnih razlogov ne želijo več enačiti z ostalimi Romi in se umikajo iz tradicionalne sredine na rob naselij ali pa se celo odselijo v večja urbana središča, najpogosteje v Mursko Soboto.

Pušča – največje romsko naselje v Sloveniji

Pušča je že iz preteklosti najmočnejše romsko naselje v Prekmurju. Nastalo je vstran od hiš ostalih prebivalcev in blizu vode oziroma potoka Črnc, ki je kasneje usahnil. Do začetka 1. svetovne vojne so v Pušči živele le štiri družine, skupno s približno 35 člani. Leta 1945 se je naselje Pušča skoraj popolnoma izpraznilo. Po vrnitvi določenega števila kolonistov, ki so bili v Vojvodini, se je Pušča številčno povečala. Večina Romov iz Pušče je prišla do spoznanja, da je prav okolica Murske Sobotne pravi kraj za začetek novega življenja. Začelo se je veliko angažiranje Romov v družbeno politično življenje murskosoboškega okraja. Julija 1961 je Pušča dobila elektriko in proti koncu leta še prvo anteno. Vrtec na Pušči je začel delovati decembra 1962 (Horvat 2010).

Naselje Pušča je postala samostojna krajevna skupnost po odločitvi njenih prebivalcev na zboru krajanov leta 2002. Do takrat je namreč Pušča spadala pod krajevno skupnost Černelavci. Sedanji predsednik KS Pušča je Ignac Horvat (M. M. 2006: <http://24ur.com/> - 16. 6. 2012).

Na Pušči naj bi živelo največ prekmurskih Romov, številka naj bi se gibala okrog 560 (Horvat 2010: 35).

Na področju infrastrukture je občina Murska Sobota v celoti financirala postavitev javne razsvetljave v naselju Pušča, vodovodne priključke, asfaltirala cesto skozi naselje, preplastila

javne poti v naselju, izgradila avtobusno postajališče in uredila odvod meteornih voda. Urejen je odvoz komunalnih odpadkov. Osnova za ureditev pa je sprejeti ureditveni načrt za KS Pušča. V naselju je izgrajeno tudi telefonsko ožičenje. Ostaja še problem neizgrajene kanalizacije in plinifikacije, za kanalizacijo so projekti že izdelani, česar pa občina brez sredstev države ne bo zmogla. Glede ureditve stanovanjskih oziroma bivalnih razmer se Romi obračajo na občino za finančno pomoč, vendar občina za reševanje tovrstnih problemov nima finančnih sredstev. Problem je tudi v tem, da Romi ne izpolnjujejo pogojev za pridobitev neprofitnih stanovanj, saj večina ni zaposlena oziroma nima stalnega vira prihodka (Horvat 2010: 35)

1. 8. IZOBRAŽEVANJE ROMOV

Zimic (2000) omeni splošno oceno, da so Romi pomanjkljivo izobraženi. Urh (2011) pa poudari ugotovitve raziskave iz leta 2006, ki je pokazala, da ima kar 76 odstotkov vprašanih Romov končano osnovno šolo ali manj, med temi pa je največ takih, ki nimajo končanega nobenega razreda ali največ štiri razrede.

Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport je pripravilo poseben program za delo z romskimi otroci v vrtcih in osnovnih šolah. Prvi vrtec za romske otroke je bil zgrajen leta 1962 v vasi Pušča v Prekmurju in je bistveno izboljšal situacijo na področju predšolskega izobraževanja. Otroci, ki so govorili izključno romski jezik, so se v vrtcu naučili vsaj osnovne slovenščine, kar je predpogoj za uspešen vstop v osnovne šole (Zimic 2000: 843).

Horvat (2011: 108) pa poda podatek, da so predšolski otroci vključeni v približno 40 vrtcev po Sloveniji: največ na Dolenjskem, v Posavju, v Beli krajini, na Štajerskem in v Prekmurju.

Učitelji in socialni delavci v osnovnih šolah, ki praviloma ne govorijo romskega jezika, pogosto ne morejo uspešno delati z romskimi otroci. Zimic (2000: 843) v svojem prispevku obravnava tudi Tancerja, ki problematizira pomanjkljivo jezikovno kulturo in trdi, da neznanje jezika pomeni skorajda nepremostljivo oviro za večino romskih otrok ob njihovem vstopu v osnovno šolo in že v izhodišču izloči romskega otroka, ki ni zmožen vzpostaviti enakovredne komunikacije. Več avtorjev se strinja (Levičnik 1991, Tancer 1991, Zimic

2000), da gre velik pomen pripisati vključitvi v institucionalno obliko predšolske vzgoje, kjer morajo biti podani temelji za lažji prehod oziroma soočenje otroka z dvema različnima družbenima in kulturnima sistemoma, prav tako z dvema vrednostnima orientacijama. V kolikor romski otroci v tem prvem stiku z izobraževanjem doživijo odklonilen odnos kot člani marginalne etnične skupine, jih to praviloma spremlja v nadaljnjem procesu izobraževanja oziroma generira odklonilno reakcijo.

Urh (2011) ne more mimo dejstva, da tudi na ravni izobraževanja Romov ne moremo spregledati predsodkov in diskriminacije. Najbolj očitna diskriminacija na področju vzgoje in izobraževanja je segregacija romskih otrok v osnovne šole s prilagojenim programom, ki je sicer bolj značilna za preteklo obdobje. Skupaj z Zavirškovo (2005) omenjata še eno obliko diskriminacije, tj. nižja pričakovanja učiteljev do romskih otrok. To izhaja iz predsodkov, da so romski otroci manj sposobni in da je njihova želja po znanju manjša kot pri drugih otrocih. V Strategiji vzgoje in izobraževanja romskih otrok (2004) zasledimo še tretjo obliko diskriminacije, da so se romski otroci prisiljeni odpovedati lastni kulturi in prevzeti kulturo večine.

Slovenija vlaga precej naporov za vključevanje Romov v vrtce, obvezno šolo in za njihovo integracijo v večinsko kulturo. Predšolski otroci Romov so v slovenske vrtce vključeni na tri načine (običajne skupine, romski oddelki in romski vrtci). Največ jih je integriranih v običajne oddelke (Strategija 2011). Horvat (2011) trdi, da v osnovnih šolah homogenih oddelkov s samimi romskimi otroki ni.

Izkušnje ločenega šolanja romskih otrok v Prekmurju so že pred leti opozorile na negativne posledice takega šolanja, saj je pridobljeno znanje v ločenih razredih, ki jih obiskujejo le romski otroci, slabše kot običajno, zato imajo otroci težave pri dohitevanju svojih vrstnikov, ko se jim v kasnejših razredih pridružijo. Etnična segregacija je nedopustna po načelu enakega obravnavanja, ki je določeno s 14. členom Ustave RS in z zakonom o uresničevanju načela enakega obravnavanja (Urh 2005: 39).

Značilen je majhen delež romskih otrok, vključenih v predšolsko vzgojo v vrtcih. Prekmurški Romi imajo večinoma družbeni položaj, ki jim omogoča redno vključevanje romskih otrok v vrtce, osnovne šole in srednje poklicne šole. Bivalne razmere ter komunalna infrastruktura so v romskih naseljih bolj urejene in omogočajo pripravo in vključevanje otrok v vzgojno-

izobraževalne ustanove. To ne velja za ostale dele Slovenije, kjer živijo Romi. Tako v nekaterih romskih naseljih še niso zagotovljene niti osnovne življenjske potrebe (Strategija 2011).

Horvat (2011: 106–107) se naveže na Strategijo vzgoje in izobraževanja Romov v Republiki Sloveniji, ki je bila sprejeta leta 2004 (dopolnjena 2011) in je podlaga za nadaljnje ukrepe na področju vzgoje in izobraževanja Romov, npr. vključevanje romskih otrok v vrtce, stalno strokovno izobraževanje učiteljev, izbirni predmet romska kultura v osnovnih šolah ipd. Pri pripravi tega dokumenta je sodelovala tudi Zveza Romov Slovenije, aktivno pa je vključena tudi v njegovo implementacijo. Na podlagi akcijskega načrta so bili v letu 2007 izvedene naslednje aktivnosti:

- pripravljen in sprejet je bil izbirni predmet romska kultura,
- poklicni standard romski pomočnik,
- pripravljeni in izvedeni so bili tudi programi medkulturnega sožitja (ZRS),
- izobraževanje učiteljev (Zavod za šolstvo, Center za poklicno izobraževanje).

Horvat (*ibid.*) razjasni novosti na področju izobraževanja tudi na evropski ravni. Odbor ministrov Sveta Evrope je že 3. februarja 2000 sprejel priporočilo o izobraževanju otrok Romov/ciganov v Evropi. Dne 17. junija 2009 pa je Odbor ministrov Sveta Evrope sprejel novo priporočilo s področja izobraževanja Romov in potujočih skupin v Evropi, ki odgovarja na nove in spremenjene razmere ter vsebuje priporočila državam članicam Sveta Evrope za oblikovanje ustreznih izobraževalnih politik in ukrepov, ki bodo naslavljali probleme, s katerimi se srečujejo Romi in potujoče skupine na tem področju. Novejši mednarodno pravni dokumenti, ki urejajo pravice manjšin, predvsem Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin, ki jo je z zakonom ratificiral slovenski državni zbor februarja 1998, vzpostavljajo standarde, ki jim mora zadostiti tudi slovenski šolski sistem. Pri vzgojno-izobraževalni vertikali dokument sledi naslednjim načelom in ciljem:

- načelo odprtosti kurikula,
- načelo avtonomnosti in strokovne odgovornosti strokovnih delavcev,

- načelo enakih možnosti in upoštevanje različnosti med otroci ter načelo multikulturalizma (spoštovanje specifičnosti romske kulture),
- načelo sodelovanja s starši,
- zagotavljanje pogojev za doseganje ciljev in standardov znanja,

za področje izobraževanja odraslih: načelo vseživljenjskosti, funkcionalnosti, demokratičnosti, prostovoljnosti, raznovrstnosti in dinamičnosti, integriranosti, aktivne udeležbe.

Država posebej obravnava in šolam priznava ugodnosti za vzgojo in izobraževanje romskih učencev. Za individualno ali skupinsko delo z romskimi učenci v šolskem procesu namenja dodatna finančna sredstva, ima ugodnejše normative za oddelke z Romi, posebej financira prehrano, učbenike, ekskurzije ipd. Ministrstvo je financiralo razvojno-raziskovalne naloge, povezane s problematiko uspešnejšega vključevanja učencev Romov ter standardizacijo romskega jezika kot podlago za poučevanje romskega jezika (Horvat 2011: 107–108).

V Zvezi Romov Slovenije (2011) menijo, da je v obdobju po letu 2010 potrebno načrtno spodbujati romske učence za nadaljevanje izobraževanja v srednjih šolah in to ne samo v poklicnih šolah različnih vrst, ampak tudi za nadaljevanje šolanja v gimnazijah. Za področje srednjega šolstva je treba predvsem zagotoviti možnosti za šolanje (bivanje v dijaških domovih, štipendiranje) ter ukrepe učne pomoči. Posebno pozornost je potrebno posvetiti visokošolskemu in univerzitetnemu izobraževanju. To izobraževanje sicer sodi v pristojnosti Ministrstva za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo. Na tem mestu velja le opozorilo, da je nujno potrebno povečati možnost šolanja Romov v terciarnem izobraževanju tudi z ukrepi, kot so štipendiranje in zagotavljanje postelj v študentskih.

1. 8. 1. Izobraževanje Romov v Prekmurju

V Prekmurju se romski otroci redno vključujejo v vrtce, osnovne šole in srednje poklicne šole. Družbeni položaj Romov je dobro urejen in le-ta jim omogoča vključevanje otrok v vzgojno-izobraževalne ustanove (Strategija 2011).

Vrtec: Za primer dobre prakse vzemimo vrtec Turnišče, kjer so romski otroci integrirani v navadne oddelke. Milena Raščan (dipl. vzgojiteljica) izpostavi, da vrtec uspešno sodeluje z romskimi starši že vrsto let. Otroci iz romskega naselja Gomilica z veseljem obiskujejo vrtec in nimajo posebnih težav zaradi svojega porekla. Zaposleni v vrtcu se trudijo, da otroci dobivajo konkretne izkušnje uresničevanja temeljnih človekovih pravic in demokratičnih načel, upoštevajo otroka kot individuum in spoštujejo njegovo zasebnost. Še posebej stremijo k cilju doživljanja vrtca kot okolja, v katerem so enake možnosti za vključevanje dejavnosti in vsakdanje življenje, ne glede na spol, nacionalno in kulturno pripadnost, veroizpoved itd. Romski otroci so vsega omenjenega v tem vrtcu deležni (Zveza Romov Slovenije 2011).

Osnovna šola: Izpostavim lahko OŠ Črenšovci, na kateri je od skupno 191 učencev 35 Romov. Romana Glavač (profesorica razrednega pouka) trdi, da »delo z učenci Romi prinaša v šolsko življenje in okolje pestrost in bogastvo multikulturalnosti«. Nadaljuje, da »jih ta multikulturalnost bogati in s tem spodbuja, da vedno znova iščejo nove poti in načine dela z njimi«. Poleg tega, da v šolsko življenje vključujejo lastno kulturo in tradicijo, se seznanjajo tudi s tradicijo in kulturo drugih skupnosti, ki so dejavne v njihovem okolju, saj je to osnova za strpnost in spoštovanje drugačnosti. Učencem Romom na šoli ponujajo veliko možnosti za udejstvovanje na učnih področjih. S tem jim omogočajo doživljanje uspehov, kar posledično pozitivno vpliva na njihovo samopodobo. Učenci imajo na voljo več različnih oblik učne pomoči: dopolnilni pouk, dodatna strokovna pomoč, romske ure, podaljšano bivanje, govorilne ure za učence (Zveza Romov Slovenije 2011).

Kot primer dobre prakse je vredno izpostaviti tudi ukrep Mestne občine Murska Sobota, ki je na pobudo pripadnikov romske skupnosti v krajevno skupnost Pušča uvedla šolski avtobus, s čimer se je dolgoročno pripomoglo k boljšemu učnemu uspehu in večjemu šolskemu obisku. Ukrep uvedbe šolskega avtobusa je v celoti financiran iz sredstev občinskega proračuna. Učenci Romi se dnevno vozijo s šolskim avtobusom, čeprav ni zadoščeno zakonskemu določilu Zakona o osnovni šoli, po katerem so učenci upravičeni do brezplačnega prevoza, če so od šole oddaljeni več kot 4 kilometre (zaselek je od šol v mestu oddaljen od 1 do 3 kilometre) (Horvat 2011: 110).

V sklopu Strategije vzgoje in izobraževanja Romov se je v Prekmurju za bodoči poklic romskega pomočnika izobraževalo 14 kandidatov. Prisotni so na naslednjih šolah in vrtcih: OŠ I Murska Sobota, OŠ II Murska Sobota, OŠ III Murska Sobota, OŠ IV Murska Sobota,

Vrtec Murska Sobota, OŠ Turnišče, OŠ Genterovci, OŠ Cankova, OŠ Puconci, OŠ Kuzma, OŠ Sveti Jurij-Podružnična OŠ Pertoča, OŠ Tišina, OŠ Beltinci, OŠ Črenšovci, in DOŠ I Lendava. Romski pomočniki so raznoliki po starosti, delovnih in življenjskih izkušnjah, svojem socialnem statusu in izhajajo iz različnih romskih naselij Prekmurja (Zveza Romov Slovenije 2011: 41).

V tabeli spodaj (Tabela 2) je prikazano, koliko romskih otrok, je v zadnjih petih letih (2006–2011) uspešno končalo osnovnošolsko izobraževanje v Prekmurju. Nemalo se jih je vpisalo v srednje šole (tega podatka nisem uspela pridobiti).

Tabela 2: Uspešno končano osnovnošolsko izobraževanje Romov na prekmurskih šolah v zadnjih petih letih

Zaporedna številka	Osnovna šola	Uspešno končana OŠ (učenci Romi)
1.	Bakovci	1
2.	Beltinci	5
3.	Bogojina	Romi se ne šolajo
4.	Cankova	16
5.	Črenšovci	19
6.	Dobrovnik	2
7.	Genterovci	10
8.	Gornji Petrovci	Romi se ne šolajo
9.	Grad	0
10.	Kobilje	0
11.	Kuzma	5
12.	Lendava I	10
13.	Murska Sobota I	7
13	Murska Sobota II	8
15.	Murska Sobota III	15
16.	Odranci	Romi se ne šolajo
17.	Polana	2
18.	Prosenjakovci	0
19.	Puconci	11
20.	Srednja Bistrica	Romi se ne šolajo
21.	Šalovci	0

22.	Tišina	12
23.	Turnišče	2
SKUPAJ:		125

(Osebni pogovori s svetovalnimi delavci, 5. 4. – 19. 6. 2012)

Visokošolsko in univerzitetno izobraževanje: Pogovarjala sem se tudi s članom Romskega akademskega kluba, Vinkom Cenerjem, ki mi je posredoval neuraden podatek, da je v študijskem letu (2011/ 12) vpisano v visokošolske in univerzitetne programe 15 romskih študentov iz Prekmurja. Po neuradnih podatkih so do sedaj študijsko izobraževanje končali štirje prekmurski Romi.

1. 9. ZAPOSLOVANJE ROMOV

Pogost razlog nezaposlovanja pripadnikov romskih skupnosti je v diskriminatornem odnosu delodajalcev do Romov, ki temelji na predsodkih. Romski priimek je najpogostejša ovira pri zaposlovanju. Javni diskurzi o pripadnikih romskih skupnosti pogosto odražajo odnos do Romov kot do drugorazrednih državljanov ali jih tretirajo kot »tujce«, saj so pogoste ugotovitve »še za Slovence ni dela, kaj šele za cigane«. Rešitev »problema zaposlovanja Romov«, kot politična javnost in mediji pogosto pojmujejo stanje, država »rešuje« z javnimi deli, ki pa niso dolgotrajna, ne omogočajo kontinuitete in varnosti, niti dostojnega plačila za preživetje.

Urh (2005: 41) povzema ugotovitve Eriksena, ki opozori, da dominantna skupina pogosto opravičuje izkoriščanje manjšin z etnično delitvijo dela, kjer pripadniki etnične skupine pogosto opravljajo najmanj plačana dela. Delo etnične skupine je pogosto naturalizirano, kar Urhova ponazarja z izjavo strokovne delavke: »Za Rome je najbolje, da delajo s smetmi, kdo drug pa bo? Sicer pa tako živijo v smeteh.« (Zavod za odprto družbo 2001).

Argumenti dominantne skupine o pomenu aktivne politike zaposlovanja (z ekonomskega vidika je višja stopnja zaposlitve učinkovitejša za ekonomijo, ker zmanjšuje socialne izdatke; višja stopnja zaposlenosti pomeni večjo integriranost in manjšo izključenost; z moralnega vidika je dolžnost državljanov prispevati k bogastvu družbe ipd.) ne vzdržijo. Zato politika

aktiviranja nezaposlenih na način, da želijo ljudi brez ustreznih vzpodbud (dovolj visoke plače) prisiliti, da poiščejo delo in sprejmejo nizko plačo, pomeni prisilno zaposlitev in s tem prisilno participacijo (Urh 2005: 41).

Mladi Romi so v težkem, brezizhodnem položaju. Stopnja brezposelnosti je med romskim prebivalstvom bistveno višja kot med neromskim in pogosto presega 50 %. Urh (2006: 46) navaja Kliena, ki ugotavlja, da je tveganje, da oseba postane brezposelna in to tudi trajno ostane, pri romskem prebivalstvu dosti večje kot pri neromskem. Položaj na področju zaposlovanja otežuje dejstvo, da Romi pogosto živijo na območjih, ki veljajo za gospodarsko neugodna, s tem pa je povezana tudi visoka brezposelnost (*ibid.*).

V nadaljevanju Urh (*ibid.*) povzame ugotovitve, da od vseh brezposelnih oseb v Sloveniji dobra polovica nima nobene strokovne izobrazbe. Ta struktura je pri brezposelnih Romih še višja, saj jih 80 % nima končane osnovne šole. Le 3 % Romov v Sloveniji imajo končano poklicno ali srednjo šolo.

Pri izbiri za delovno mesto ostajajo Romi zadnji v vrsti. Diskriminacija se kaže tudi na zavodih za zaposlovanje, kjer imajo po pripovedovanju Romov težave z zaposlitvijo tudi bolj izobraženi Romi. Delodajalci zavodu za zaposlovanje pogosto že vnaprej postavijo pogoj, da delavec, ki jim ga napoti, ne sme biti Rom. Dogaja se tudi, da delodajalec pri sezonskih delih večkrat raje zaposli Neroma, četudi je slabši delavec kot Rom (Urh, telefonski pogovor s predstavnikom zavoda za zaposlovanje v Beli krajini, marec 2002; v Urh 2006: 47).

Kljub relativno slabi sliki (Horvat 2011: 110–111), ki jo kažejo podatki o registrirano brezposelnih Romih, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve ocenjuje, da je na tem področju v nekaj letih prišlo do številnih pozitivnih sprememb, od katerih so nekatere že jasno razvidne, druge pa se bodo pokazale v naslednjih letih. V prvo skupino sprememb gre šteti večje število zaposlitvenih programov posebej namenjenih Romom, večje število prilagojenih in njim namenjenih programov javnih del (konkretno: programi iz skupin Romi za Rome) in nenazadnje večjo sodelovanje Romov pri vsebinskih opredelitvah razvojnih programov. Najpomembnejši kvalitativni premiki v spremembi položaja Romov na trgu delovne sile pa bodo pozitivno korelirali le z zvišanjem njihove izobrazbene strukture in poklicne usposobljenosti, kar pa je že zaznavno pri mlajši generaciji te populacije. Med temeljnimi vprašanji celotne družbene integracije Romov je vprašanje njihove zaposlenosti, ki ni le nujen

pogoj za zagotavljanje osnovnih eksistenčnih možnosti, temveč tudi eden od osnovnih pogojev za izboljšanje njihovega celotnega družbeno-ekonomskega položaja. Problemi na področju zaposlovanja Romov oziroma njihova vloga na trgu delovne sile ima v Sloveniji nekatere specifičnosti (*op. cit.*: 111).

Natančne evidence, kolikšno število brezposelnih pripada romski skupnosti, ni, ker se Romi ne vnašajo v evidenco brezposelnih kot pripadniki romske skupnosti. Kljub temu mnogi vodijo neuradne evidence o njihovi brezposelnosti, ki jih ustvarjajo na osnovi prepoznanega »tipičnega« romskega priimka in osebnega poznavanja. Zato ne moremo govoriti o točnih podatkih. V septembru 2009 je bilo na Zavodu RS za zaposlovanje prijavljenih 2193 Romov, kar predstavlja 2,5 % vseh registrirano brezposelnih oseb v Republiki Sloveniji. Število Romov je ocenjeno, saj se v evidenci beležijo le tisti, ki to želijo. Določene vrste socialnih pomoči, ki jih lahko dobijo državljani Slovenije, so zakonsko vezane na status brezposelnosti prejemnikov teh pomoči, ki dokazujejo s prijavo na zavodu. Tako so na zavodu prijavljene tudi osebe, za katere ni nujno, da iščejo delo, ampak so prijavljene le zaradi uveljavljanja socialnih pravic, med katerimi je tudi precejšen delež Romov (Horvat 2011: 112).

Splošna slika brezposelnosti Romov kaže na koncentracijo Romov na nekaj območij, predvsem Prekmurja in Dolenjske, kar predstavlja tudi regionalni problem. Izobrazbena struktura Romov je dejansko izredno slaba – na področju Dolenjske 98,2 % brezposelnih Romov nima končane osnovne šole, na področju Prekmurja pa 90 %. Število registrirano brezposelnih Romov se z leti zvišuje v absolutnem in relativnem številu. Po informacijah območnih služb in uradov za delo, kjer so prijavljeni brezposelni Romi, imajo nekateri delodajalci dejansko odklonilen odnos do Romov. Kljub temu je glavni vzrok visoke brezposelnosti Romov prav njihova izredno nizka izobrazbena struktura. S tako izobrazbeno strukturo so možnosti pridobitve ali ohranitve zaposlitve relativno majhne (*ibid.*).

Horvat (*ibid.*) opozarja na razlike tudi med Romi, kjer je manjši del že zelo dobro integriran v okolje večinskega prebivalstva in hkrati ohranja svoje kulturne, jezikovne značilnosti, večji delež pa je tistih, ki živijo ločeno v okviru svojih skupnosti in se težje vključujejo v drugo okolje. Izločenost iz enakopravnih konkurenčnih možnosti na trgu dela jih vedno bolj potiska v družbeno periferijo. V preteklih letih je Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve na področju trga dela in zaposlovanja izvajalo številne programe, ki so bili usmerjeni na ciljno populacijo brezposelnih Romov:

- »Romi in brezposelnost v Pomurju«;
- »Enakost možnosti zaposlovanja za Rome – naš skupni izziv«;
- projekt »Razvoj modelov za izobraževanje in usposabljanje Romov z namenom zagotoviti povečanje rednega zaposlovanja«;
- Romom namenjeni Phare programi;
- v okviru Pobude skupnosti EQUAL sta bili financirani dve razvojni partnerstvi: Razvojno partnerstvo Rromski zaposlitveni center ter Razvojno partnerstvo Rromski izobraževalno-informativni center;
- čezmejno socialno partnerstvo MEDIATOR – program Interreg III A;
- programi aktivne politike zaposlovanja, ki so vključevali tudi programe zaposlovanja Romov;
- nacionalni programi javnih del.

Ukrepi aktivne politike zaposlovanja, ki se sprejemajo za posamezno koledarsko leto ali plansko obdobje, opredeljujejo vrste programov in ciljne skupine brezposelnih, ki se lahko vanje vključijo, med katerimi so tudi Romi (Horvat 2011: 112).

Programi aktivne politike zaposlovanja, ki jih izvaja zavod, omogočajo, da tako kot druge brezposelne osebe tudi Romi dobijo možnost, da se usposobijo za delo, vendar nastane problem, ko se išče delodajalca, ki bi Roma redno ali pa tudi občasno zaposlil. Največ pripadnikov romske skupnosti se vključuje v programe institucionalnega usposabljanja in formalnega izobraževanja (predvsem za dokončanje osnovne šole) ter v programe javnih del. To so lokalni ali nacionalni programi, ki se izvajajo v določenem lokalnem okolju s temeljnim ciljem aktiviranja brezposelnih oseb, njihovi socializaciji – socialni vključenosti, pridobivanju novih znanj in delovnih sposobnosti. V okviru javnih del se Romi vključujejo v komunalne programe, kjer se ne zahtevajo posebna znanja in veščine ter v programe z namenom socializacije in integracije v lokalno skupnost. Romi se v javna dela vključujejo brez čakalne dobe in so lahko tako vključeni v programe večkrat (sicer je vključitev v javna dela omejena

le na trajanje enega leta). Programi za Rome so v celoti financirani s strani zavoda, ki je naročnik teh programov (*op. cit.*: 113–114).

Po besedah Muca (2004: 3) se kaže nezadovoljstvo romske skupnosti v naslednji izjavi: »Zdi se, da je v slovenskem prostoru kar nekaj projektov, ki naj bi služili temu namenu. Gre za programe in projekte Phare, Interreg in še kakšne druge. Vse to sicer zagotavlja določene možnosti za integracijo Romov na trgu delovne sile, vendar pa moram povedati, da romska skupnost še daleč ni zadovoljna s svojim položajem, da imajo Romi težave tako pri vključevanju na trg delovne sile kakor pri zaposlovanju.«

1. 9. 1. Zaposlovanje Romov v Prekmurju

Muc (*ibid.*) prav tako pravi, da je v Prekmurju veliko pobud, katerih cilj je integracija Romov na trgu delovne sile. Je pa dejstvo, da je v te projekte vključenih premalo Romov. Je precej pozitivnih premikov pri usposabljanju Romov za določene poklice, obstajajo tudi projekti, ki pomagajo Romom pri iskanju zaposlitve. Žal pa se na podlagi teh projektov zaposli le nizko število Romov. V Prekmurju se Romi kar dobro znajdejo. Sami si poiščejo delo in se nekako preživljajo. Pri tem imajo tudi dokajšnjo podporo lokalnih skupnosti in države. Razmere na Dolenjskem in Beli krajini so bistveno slabše. Tamkajšnja lokalna skupnost namreč ne sprejema Romov takšnih, kot so, in tudi kulturna razvitost tamkajšnjih Romov ni dosegla ravni, da bi se lahko v večjem številu vključevali v različne projekte za integracijo Romov na trgu dela (Horvat 2004: 3).

Po neuradnih podatkih (osebni pogovor z samostojnim svetovalcem, na Zavodu za zaposlovanje Murska Sobota, Nikom Klunom, 13. 4. 2012) je na Območni službi Murska Sobota prijavljenih 800 Romov. Na Območni službi Murska Sobota je vsega skupaj prijavljenih 8763 iskalcev zaposlitve, kar pomeni, da je delež Romov skoraj 10-odstotni (9,13 %).

Darko Rudaš (2003: 110), predsednik Foruma romskih svetnikov, opozarja, da bi si z zaposlitvijo Romi bistveno izboljšali kakovost življenja in bivalne razmere; dobri pogoji

bivanja pa so pogoj za zdravo in urejeno življenje. Zaključí, da bi s pomočjo zaposlitve imeli denar, z denarjem pa bi prišli do tistega, kar si v življenju želijo.

1. 10. ROMI IN MEDIJI

Vplivno re(produktivno) vlogo razločevalnega govora v javnih diskurzih o Romih imajo mediji. Pogosto medijski diskurzi producirajo univerzalistično podobo, ki se ohranja na podlagi posplošenih predstav o Romih kot o homogeni skupnosti, kjer imajo vsi pripadniki iste karakteristike. Reprezentacije se pogosto osredotočajo na probleme, ki jih Romi povzročajo ali ki jih ima večina zaradi Romov (Urh 2005: 49–50).

To je po Urhovi (2006: 42) – skupaj z reprodukcijo stereotipne in mitološke podobe Romov, ki izvira iz 18. in 10. Stoletja – učinek aktualne vladajoče politike v Sloveniji. Namesto da bi reflektirali mehanizme izključevanja in opozarjali nanje, mediji zvečine krepijo strah pred Romi in odklonilna stališča o njih.

Mediji so po mnenju Orhana (2009: 28) v največji meri krivci za sedanji položaj Romov. Še vedno novinarji in mediji zavračajo Romom pravico do resnice. Novinarji in poročevalci na TV-ekranih poročajo o Romih pristransko in nekorektno, velikokrat so krivični do zgodovinarjev in strokovnjakov, ki raziskujejo romsko zgodovino, preteklost in kulturo. Orhan (*ibid.*) nadaljuje, da s svojim neobjektivnim poročanjem pravzaprav spodbujajo k rasnemu sovraštvu in sovraštvu do Romov. Včasih prihaja do orkestrirane propagande proti Romom. Ti pojavi pa so izredno nevarni, ker imajo novinarji in drugi javni intelektualci odločilno vlogo pri oblikovanju javnega mnenja in pogleda na svet in vplivajo na opredeljevanje ljudi. V zadnjih 50 letih so mediji skoraj obrnili sliko in tako neobjektivno poročali, da se širi in ustvarja sovraštvo do romskega naroda. V evropskih državah se v javnosti čuti protiromsko razpoloženje. Ker so se in se še širijo laži o Romih v medijih, so Romi marginalna in diskriminirana skupnost v težkem socialnem položaju.

Erjavec, Hrvatin in Kelbl (2000: 7) so ugotovile, da se mediji s težavami Romov ne ukvarjajo, razen takrat, ko le-te prerastejo v konflikt, ki lahko prizadene tudi večinsko družbo. V študiji so prav tako ugotovile (*op. cit.*: 8), da lahko govorimo o posebni obliki komunikacijske

depriviligiranosti, saj medijsko poročanje o manjšinah temelji zgolj na navajanju virov večinskega prebivalstva. Tudi v primerih (*op. cit.*: 13), ko se dogodki neposredno nanašajo na Rome, jih mediji obravnavajo, kakor da bi bili »komunikacijsko nedoletni«, kakor da bi bili govorci, ki niso sposobni predstaviti lastnih pogledov in zato potrebujejo nekakšne medijske posrednike. Romi (*op. cit.*: 35) so nenehno predmet odkritega rasističnega govorjenja in pisanja. O Romih govorimo samo kot o pripadnikih določene skupnosti in ne kot o posameznikih. Oni ne govorijo, o njih se govori. Tudi če govorijo, je njihov govor potrebno »prevajati« v razumljiv jezik večine.

1. 10. 1. Romski mediji

Romski mediji (Orhan 2009: 29) so organizirani in delujejo že več desetletij. Vendar slabo opravljajo svoje poslanstvo, saj so kadrovsko šibki in premalo profesionalni. Na ta način jim ne uspeva, da bi se učinkovito spopadli z močnimi medijskimi hišami. Poleg tega novinarji v romskih medijih zgrešeno mislijo, da bodo samo oni lahko pisali resnico o Romih, premalo so tudi odprti za druge novinarje. Novinarje iz vrst Romov je potrebno še precej izobraževati in usposabljanje. Na eni strani bi mnogi izobraženci (učitelji, publicisti, pisatelji) morali v medijih več nastopati, da bi prispevali k objektivnosti poročanja, resnici o Romih. Na drugi strani pa se v medijih premalo lotevajo tega, kaj se dogaja z Romi na lokalnih ravneh, kjer v svojih naseljih Romi živijo (življenjske težave romskih družin, socialni problemi, zakaj nimajo sredstev za preživetje, ne vode ali elektrike ipd.). Vse to je toliko bolj pomembno, saj je vse več dobrih, šolanih in sposobnih romskih novinarjev (*ibid.*).

Sandreli (2009: 30) govori o informiranju Romov in informiranju o Romih. Temu je namreč namenjena vse večja pozornost. Tako se Romom zagotavljajo informacije tudi v romskem jeziku, poleg tega pa informacije v glasilih ter radijske in TV-oddaje prispevajo na eni strani k ozaveščanju in prosvetljevanju pripadnikov romske skupnosti, na drugi pa večinskemu slovenskemu prebivalstvu omogočajo informacije o položaju, življenju in problemih Romov, njihovih posebnostih in drugačnosti.

Urad Vlade RS za narodnosti že vrsto let s sofinanciranjem zagotavlja romski etnični skupnosti informiranje preko rednih tedenskih romskih radijskih oddaj na radiu Murski val v

Murski Soboti in radiu Studio D v Novem mestu. Prva romska radijska oddaja pokriva področje Prekmurja, slednja pa Dolenjsko, Belo krajino in Posavje. Oddaje potekajo v slovenskem jeziku, deloma pa tudi v romščini. Vsebinsko zajemajo aktualne informacije iz dela in življenja Romov, poročajo o kulturnih, športnih in drugih aktualnih dogodkih, predstavljajo možnosti za izboljšanje položaja romske etnične skupnosti, gostijo Rome, predstavnike lokalnih skupnosti in države, strokovnjake, ki se ukvarjajo z romsko tematiko, itn. Romske radijske oddaje so dobro sprejete tako med samimi Romi kot tudi pri večinskem prebivalstvu, ki se na ta način seznanja z značilnostmi romske etnične skupnosti (Sandrelli 2009: 30).

1. 10. 2. Romski mediji v Prekmurju

Romic – romski informativni center

Leta 2003 so v Murski Soboti odprli Romski informativni center in romsko radijsko produkcijo Romic. Radio Romic je začel delovati kot prvi romski radio v Sloveniji. V studiu radia Romic se rojevajo vsakodnevne enourne oddaje Romski svet (informativno, izobraževalne, kulturno, razvedrilne vsebine), posebne oddaje ob izrednih dogodkih (volitve, forumi, romska naselja, portreti ...), tedenska oddaja Prisluhnite Romom, ta se predvaja še na devetih radijskih postajah po Sloveniji ter ena v tujini. V Romicu je zbrana vsa domača in tuja literatura o Romih in ponujajo vse aktualne informacije. Ustvarja se bogat video in avdio arhiv o dogajanjih, ki so pomembna za Rome. Shranjujejo in arhivirajo tudi fotografski material, ustvarjajo lastne glasbene produkcijske izdelke, revijo Romano them – Romski svet, Romske zbornike in časopis Romano Nevijpe ter organizirajo različne kulturne prireditve (koncerte, literarne večere ...). Vsak drugi petek sta na sporedu tudi romska televizijska oddaja (SLO 1) z naslovom So vakeres? – Kaj govoriš? ter tedenska radijska oddaja (prvi program radia Slovenija) Amare droma – Naše poti. Televizijska oddaja nastaja v studiu TV-dopisništva v Murski Soboti, v sodelovanju z romskimi sodelavci (Romic 2009: 31–32).

Stremijo k izobraževanju članov romske skupnosti, za promocijo njihovega kulturnega in ostalih oblik družbenega delovanja ter za ohranjanje romske kulturne identitete in romskega jezika. (*op. cit.*: 33)

1. 11. »ROMI V PREKMURJU ŽIVIJO BOLJE KOT ROMI NA DOLENJSKEM IN V POSAVJU«

»Romi v Sloveniji živijo dvopolno – v Prekmurju precej bolje kot na Dolenjskem in v Posavju,« je povedal direktor urada za narodnosti Stanko Baluh (2008: <http://www.lokalno.si/> - 13. 6. 2012).

Velikokrat naletimo na podobne trditve. Sardelić (2010: 118) razpravlja o tem v svojem prispevku o položaju Romov v Sloveniji. Pravi, da ko v medijih govorijo o razlikah med prekmurskimi in dolenjskimi Romi, razglablja tudi o tem, da se morajo dolenjski Romi naučiti strpno živeti z večinskim prebivalstvom, kot naj bi bilo to značilno za prekmurske Rome. Večinsko prebivalstvo je torej v obeh primerih predstavljeno neproblematično. Sardelićeva (*ibid.*) izpostavi, da za primer neproblematičnega skupnega bivanja navadno omenjajo naselje Pušča.

Naselje Pušča je nemalokrat postavljeno za vzor kot vas sožitja. Je edina romska krajevna skupnost v Sloveniji in je postavljena za zgled urejanja romske problematike v Sloveniji. Pušča je tako že leta 1962 dobila svoj romski otroški vrtec, ki stoji še danes in zdaj vanj svoje otroke vpisujejo tudi nekateri neromski starši. Delovanje vrtca je precej pripomoglo k prilagajanju romskih otrok in njihovem vključevanju v okolje, zaradi njega pa se je postopoma dvigovala tudi izobrazbena raven tukajšnjih Romov. Električno ima naselje od leta 1961, približno sočasno pa je Pušča, ki je bila takrat še zaselek vasi Černelavci, dobila svoj vaški odbor (Pojbič, 2011: <http://www.delo.si/> - 13. 6. 2012).

Po besedah Zdenke Čebašek Travnik (B. G., 2012: <http://www.rtv slo.si/> - 13. 6. 2012), »dolenjske občine k reševanju vprašanj, ki so povezana z ureditvijo tamkajšnjih romskih naselij, ne pristopajo dovolj dejavno, zato pa je položaj dolenjske romske skupnosti še posebej težaven«.

Tudi Muc pove v intervjuju za Mladino (Pirc, 2001: <http://www.mladina.si/> - 12. 6. 2012), da »so nekatere občine začele reševati romsko vprašanje že predavnimi časi, pred tridesetimi, dvajsetimi leti, kot je to storila občina Murska Sobota. Nekatere občine, ki še danes nimajo strategije reševanja romskega vprašanja, imajo težave. Gre za bivalne razmere, urejanje

zemljiškoknjižne in lastninske dokumentacije. To se dogaja predvsem na Dolenjskem, kjer je skrb občine za Rome manjša. Se pravi, skrb obstaja, ampak v manjšem obsegu«.

V drugi številki Mladine (Matos, 2005: <http://www.mladina.si/> - 12. 6. 2012) prav tako zasledimo: »Z največ predsodki se borijo dolenjski Romi, bistveno manj pa gorenjski in prekmurski«.

Ali je Romom res toliko bolje v Prekmurju?

Številne medijske reprezentacije so me spodbudile, da se lotim raziskovanja in ugotovim, kako Romi v Prekmurju sami ocenjujejo svoj položaj in kakšen odnos ima neromsko prebivalstvo v Prekmurju do tamkajšnjih Romov.

2. PROBLEM

Romi so imeli že skozi vso zgodovino nezavidljiv in zapostavljen položaj v družbi. Bili so deležni diskriminacije, rasizma, ignorance, prikrajšanosti in izključenosti. Že v otroštvu sem veliko slišala govoriti o »ciganih«. Ni bilo pozitivne besede, ki bi opisala romsko skupnost. Stikov z Romi nisem imela, saj v kraju, kjer bivam, ne živijo. Prekmurje, kjer živi okrog tretjina slovenskih Romov, pa je le malo oddaljeno od Gornje Radgone, kjer živim, in občasno so se znašli v našem kraju (ko so zbirali kosovne odpadke, v času praznikov ipd). Na veliko sem se jih izogibala, saj sem se jih bala. Niti kasneje se nisem ukvarjala z vprašanji o Romih, vse dokler se s to tematiko nisem srečala na študiju. Ko sem malo brskala po literaturi in virih, sem ugotovila, da je položaj Romov v Prekmurju predstavljen kot veliko bolj pozitiven, kot je stanje Romov drugje po Sloveniji.

V diplomski nalogi sem se osredotočila na družbeno vključenost Romov v Prekmurju. Objektivni kazalci, s katerimi sem ugotavljala le-to, so področje zaposlovanja, izobraževanja, urejenost bivalnih razmer, politična organiziranost in medijska (samo)reprezentacija, kar je vsebina teoretičnega dela. V empiričnem delu pa sem se osredotočila na subjektivno doživljanje vključenosti oziroma izključenosti Romov v Prekmurju ter na odnos Neromov do romske manjšine v Prekmurju. Želela sem preveriti tezo, ki je pogosto medijsko izpostavljena – ali so Romi v Prekmurju res bolj vključeni in ali jih večinsko (neromsko) prebivalstvo sprejema. Podatkov sicer nisem primerjala z doživljanjem vključenosti oz. izključenosti Romov ter odnosa večine, npr. na Dolenjskem, zato popolne argumentacije glede na medijske reprezentacije ne morem ponuditi. Sem pa s tem dobila vpogled v njihovo subjektivno doživljanje vključenosti.

V polje raziskovanja sem vstopila s temeljnim vprašanjem: Kakšno je stanje Romov v Prekmurju? Zanimalo me je, kakšna je njihova stopnja vključenosti glede na objektivne dejavnike in subjektivne dejavnike (osebno doživljanje). K raziskovanju sem pristopila na dva načina, z intervjuji in anketami. Da bi razumela emski pogled, tj. pogled »od znotraj« posameznika v kontekstu (Poštrak 2003), sem izvedla intervjuje z Romi. Da bi razumela etški pogled, tj. pogled »od zunaj«, pogled opazovalca (Poštrak 2003), pa sem izvedla kratke anketne vprašalnike z neromskim prebivalstvom. Pri ugotavljanju subjektivnih kazalcev

vključenosti sem se osredotočila na Krajevno skupnost Pušča, ki je v medijih izpostavljena kot primer dobre prakse vključenosti Romov. Zanimali so me mnenje in občutki ljudi, ki živijo v Pušči. Zanimala me je njihova umeščenost v mikroomrežja ter njihova vključenost oz. izključenost na življenjsko pomembnih področjih.

Pri raziskovanju so me vodila naslednja vprašanja:

1. Ali Romi v Prekmurju živijo v sožitju z ostalim prebivalstvom?
2. Kakšen je odnos neromske populacije do Romov?
3. Kakšni so subjektivni občutki Romov glede družbene vključenosti?
4. Kakšen je socialni kapital romske skupnosti v Pušči?

3. METODOLOGIJA

3. 1. Vrsta raziskave

Raziskava je kvalitativna in delno kvantitativna. Kvalitativna pomeni, da osnovno izkustveno gradivo, zbrano v raziskovalnem procesu, sestavljajo besedni opisi ali pripovedi, gradivo pa je obdelano in analizirano na besedni način, brez uporabe merskih postopkov oziroma števil in brez operacij nad števili (Mesec 2007). Na osnovi desetih intervjujev s prebivalci in z intervjujem s predsednikom Krajevne skupnosti Pušča sem skušala ugotoviti, s kakšnimi socialnimi viri razpolaga romska skupnost v Prekmurju oz. kakšna socialna omrežja veljajo med prekmurskimi Romi.

Na osnovi anketnih vprašalnikov pa sem skušala ugotoviti, kakšen je odnos neromske populacije do Romov. V tem delu je raziskava kvantitativna, saj sem zbrala številčne podatke in računala odstotke.

3. 2. Spremenljivke

Spol

Starost

Izobrazba

Ali bi imeli Roma za soseda?

Ali bi imeli Roma za prijatelja?

Ali bi imeli Roma za ožjega sodelavca?

Ali bi imeli Roma v šolskih klopih s svojim otrokom?

3. 3. Merski instrumenti in viri podatkov

Za raziskavo sem v prvem delu uporabila anketni vprašalnik. Zajemal je sedem vprašanj zaprtega tipa. Prva tri vprašanja so se navezovala na demografske značilnosti anketiranih. V drugem delu raziskovanja sem uporabila nestandardiziran intervju, in sicer sem zastavila le smernice za intervju, ki so bile razdeljene v dva sklopa. Prvi sklop vprašanj se je nanašal na naselje Pušča in na odnose znotraj naselja, drugi sklop pa na odnose z ljudmi izven naselja Pušča. Smernice so bile naslednje:

1. Sklop:

- varnost v naselju,
- zaupanje, sodelovanje in druženje med ljudmi v naselju,
- informiranost in potrebe skupnosti ter
- odločnost in aktivnost v skupnosti.

2. Sklop:

- področje izobraževanja,
- področje zaposlovanja,
- stiki z Neromi,
- odnosi z Neromi,
- izkušnje z javnimi službami,
- zakonska zaščita,
- bivalne razmere,
- mediji ter
- družbena vključenost.

Vprašanja sem prilagajala poteku pogovora, dodajala sem podvprašanja. Pri navezovanju stikov in izvedbi intervjujev je bil prisoten moj bratranec, ki pozna veliko ljudi v romskem naselju in ima z njimi dobre odnose. Tako je bil moj vstop v raziskovalni prostor lažji. Skupaj z njim sem obiskala ljudi na domu in menim, da je neformalno okolje bilo primerno, saj so bili intervjuvanci tako bolj sproščeni in so lažje govorili o svojih občutkih in izkušnjah.

3. 4. Populacija in vzorčenje

O njihovem doživljanju vključenosti oz. izključenosti v Prekmurju sem intervjuvala deset Romov, ki živijo v romskem naselju Pušča.

O odnosu do Romov sem anketirala 60 polnoletnih oseb neromske, večinske pripadnosti. Ankete sem izvedla na ulicah v mestu Murska Sobota. Anketni vprašalnik so anketiranci izpolnjevali sami, pisno. Dve osebi vprašalnika nista vrnila.

3. 5. Zbiranje podatkov

Oseba, s pomočjo katere sem navezala stik z Romi v naselju Pušča, je bil moj bratranec. Intervjuje sem opravila 22. in 23. 5. 2012. Posamičen intervju je trajal slabo uro, opravila sem jih deset in intervju s predsednikom Krajeвне skupnosti, Ignacom Horvatom. Prvotna ideja je bila, da bom intervjuje snemala na diktafon, kar pa se ni zgodilo. Ponudila se je priložnost, da se odpravim v Puščo, in nisem je hotela zamuditi. Diktafona še nisem imela pripravljenega, tudi druge možnosti snemanja ne. Tako sem sproti zapisovala. Intervjuji so bili delno strukturirani, kar pomeni, da sem imela pripravljene zgolj smernice, vsak pogovor pa se je razvijal nekoliko drugače, vrstni red vprašanj ni bil enak, postavljala sem različna podvprašanja. Nekateri intervjuvanci so bili zelo komunikativni in sproščeni, drugi nekoliko zadržani. Pretiranih motečih dejavnikov ni bilo, oziroma se vprašani niso dali motiti. Vse intervjuje sem opravila na njihovih domovih. Vsi so me sprejeli prijazno, ponudili kavo, sok ipd.

Anketo na ulici sem izvedla 6. 5. 2012. Odpravila sem se na ulice Murske Sobote, kjer sem ustavila 60 mimoidočih in jih prosila, če lahko odgovorijo na štiri kratka vprašanja o Romih v Prekmurju. Povedala sem, da delam raziskavo za diplomsko nalogo in ljudje so z veseljem sodelovali. V manj kot uri sem imela rešenih 58 vprašalnikov, dve osebi pa ankete nista vrnili.

3. 6. Obdelava in analiza podatkov

Za analizo empiričnega gradiva sem najprej uporabila metodo kvantitativne analize, saj sem izračunala odstotke in oblikovala grafe. Obdelava je bila ročna, grafe sem oblikovala s programom Microsoft Office Excel. Nato sem se lotila kvalitativne analize. Tovrstna metoda omogoča globlji pogled v raziskovalno vsebino. Osnovno gradivo je izkustveno in zbrano v raziskovalnem procesu.

V zapisanih intervjujih sem najprej podčrtala ter razmejila dele besedila ali cele stavke, ki so se mi zdeli pomembni za raziskovalni problem – priloga 1. Nadaljevala sem z enotami kodiranja, kjer so zapisani deli stavkov – priloga 2.

Primer 1: Primer s seznama enot kodiranja

A1: Naše naselje se mi ne zdi ravno varno. Naša ulica je v redu, ostale pa so bolj tak.

A2: Večini ljudi ne zaupam.

A3: ... Bližnji sosedje so še kar v redu, tak da jim bi recimo zaupal svojega otroka, komu drugemu pa že raje ne.

A4: Pripravljen sem pomagati neznani osebi.

A5: V naši skupnosti so zelo izolirani ljudje. To pa zato, ker vsak gleda samo na »svojo rit«. ... Ni jim mar za druge in za skupnost.

A6: ... Druženje mi ne pomeni kaj veliko.

A7: ... V naši skupnosti niso osamljeni.

A8: O svojih pravicah sem obveščen, saj se za to tudi pozanimam ... So tudi oglasne deske ... Obrnem se recimo na predsednika, udeležujem se sestankov. Ampak moreš biti sam aktiven in pozoren ... Ob najpomembnejših zadevah delijo kakšne letake na dom.

A9: ... V skupnosti bi spremenil vse ... Prvo bi želel novi folk. Sem za totalno spremembo.

A10: Nisem aktiven, nisem ne prostovoljec, ne član kakšnega kluba ... me tudi nikjer nihče ne upošteva.

Nadaljevala sem s postopkom odprtega kodiranja, kjer sem posameznim enotam kodiranja pripisala določene pojme, ki so po mojem mnenju najbolj ustrezali njihovem pomenu. Enake oz. sorodne pojme sem združila v kategorije, ki sem jim nadalje pripisala ustrezne pojme. Sledila je določitev nadrejenih kategorij. Odprto kodiranje s hierarhijo kod je prilogah 3 in 4.

Primer 2: Primer iz hierarhične ureditve kod

O naselju Pušča in odnosih znotraj le-tega:

Počutje

- Občutek varnosti v naselju (B1, C1, D1, E1, F1, G1, H1, J1)
- Dvom v varnost naselja (A1, I1)

Zaupanje

- Zaupanje večini ljudi (B2, C2, D2, E2, F2, H2, J2)
- Nezaupanje ljudem (A2, I2)
- Nezaupanje sosedom (H4, J3)
- Zaupanje le bližnjim (A3, G3)

Sodelovanje

- Pripravljenost pomagati (A4, D4, E4, H3, J4)

- Vzajemna pomoč (D3, E3)
- Pomembna le lastna korist (G5, I8)
- Nezadovoljstvo s predstavniki romske skupnosti (J6, H11)
- Nezadovoljstvo z odnosom in vodenjem skupnosti (F11)
- Povezana in trdna skupnost (D5)

Sledilo je definiranje posameznih kategorij na podlagi podrejenih pojmov in opisov. Seznam definicij je v prilogi 5.

Primer 3: Izsek iz seznama definicij

O naselju Pušča in odnosih znotraj le-tega:

1. **Počutje** je pojem, ki pove, kako se intervjuvanci počutijo v romskem naselju Pušča oz. ali dojemajo naselje kot varno ali obratno.
2. **Zaupanje** je pojem, ki označuje stopnjo zaupanja intervjuvancev drugim ljudem v naselju.
3. **Sodelovanje** je pojem, ki označuje občutke intervjuvanih glede (ne)sodelovanja v skupnosti.

Nato sem oblikovala poskusno teorijo, ki je predstavljena v poglavju rezultati.

4. REZULTATI

Rezultate vprašanj ankete, ki so bila zaprtega tipa, prikazujem s tabelami in grafi. Rezultate intervjujev pa prikazujem z razlago opravljene kvalitativne analize.

4. 1. Rezultati anketnih vprašalnikov o tem, kako večinska prekmurska populacija sprejema Rome

Anketirala sem 60 polnoletnih oseb, dve osebi vprašalnika nista vrnila. Ankete sem izvedla na ulicah Murske Sobote. Želela sem ugotoviti, kakšen odnos ima večinsko prekmursko prebivalstvo do tamkajšnjih Romov.

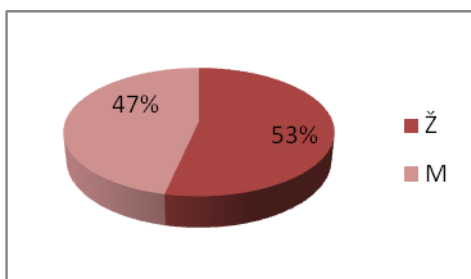
1. Vprašanje: Spol

Tabela 3: Spol

Odgovor	Število	Odstotek
Ž	31	53
M	17	47

Od skupno 58 anketirancev je bilo 31 oseb ženskega in 17 oseb moškega spola. Tako ženske zavzemajo 53 %, moški pa 47 % anketiranih oseb.

Graf 1: Spol

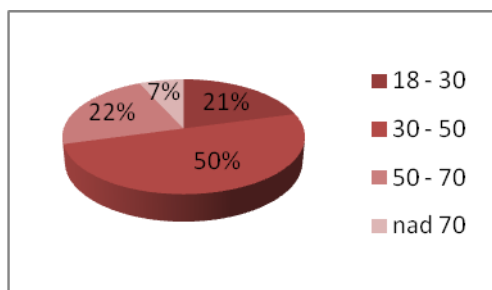
2. Vprašanje: Starost

Tabela 4: Starost

Odgovor	Število	Odstotek
18–30	12	21
30–50	29	50
50–70	13	22
nad 70	4	7

Polovica anketirancev je stara od 30 do 50 let. 22 % oseb je bilo v starosti od 50 do 70 in 21 % v starosti od 18 do 30 let. Le 7 % anketiranih je bilo starejših od 70 let.

Graf 2: Starost

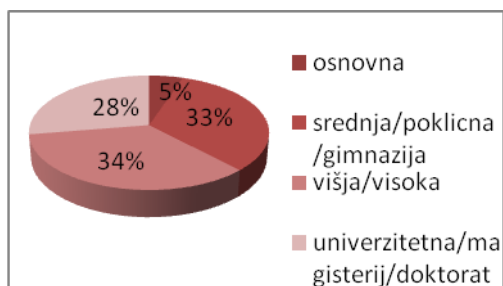

3. Vprašanje: Izobrazba

Tabela 5: Izobrazba

Odgovor	Število	Odstotek
Osnovna	3	5
Srednja/ poklicna/ gimnazija	19	33
Višja/ visoka	20	34
Univerzitetna/ magisterij/ doktorat	16	28

Graf 3: Izobrazba

Med anketiranci je prevladovala višja oziroma visoka izobrazba (34 %). Sledila je srednja, poklicna šola in gimnazija (33 %). Le 5 % anketirancev je imelo končano le osnovno šolo in 28 % je zaključilo univerzitetno izobraževanje, magisterij ali doktorat.

Gre za relativno enakomerno zastopanost vseh stopenj izobrazbe.

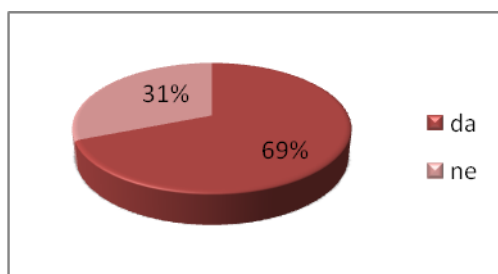
4. Vprašanje: Ali bi imeli Roma za soseda?

Tabela 6: Sosed Rom

Odgovor	Število	Odstotek
DA	40	69
NE	18	31

Več kot dve tretjini anketirancev (69 %) je odgovorilo, da bi imeli Roma za soseda. Od skupno 58 oseb je tako trdilo 40 oseb (69 %). Roma ne bi želelo za soseda 31 % anketiranih oseb.

Graf 4: Sosed Rom

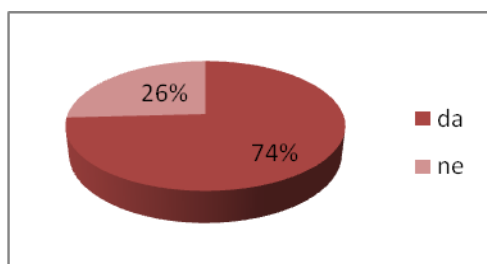
5. Ali bi imeli Roma za prijatelja?

Tabela 7: Prijatelj Rom

Odgovor	Število	Odstotek
DA	43	74
NE	15	25

Roma za prijatelja bi imelo 74 % anketirancev. Prijateljevanja z Romi si ne želi 25 % anketirancev.

Graf 5: Prijatelj Rom

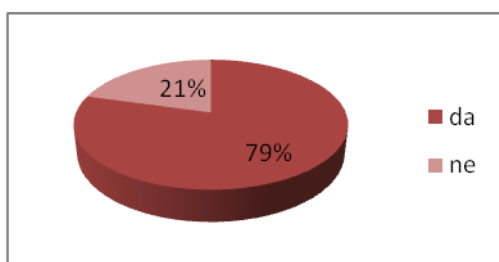
6. Ali bi imeli Roma za ožjega sodelavca?

Tabela 8: Ožji sodelavec Rom

Odgovor	Število	Odstotek
DA	46	79
NE	12	21

Prav tako bi večina ljudi imela Roma za ožjega sodelavca; tako se je opredelilo 79 % anketirancev. 21 % ljudi ne bi želelo delati skupaj z Romom.

Graf 6: Ožji sodelavec Rom

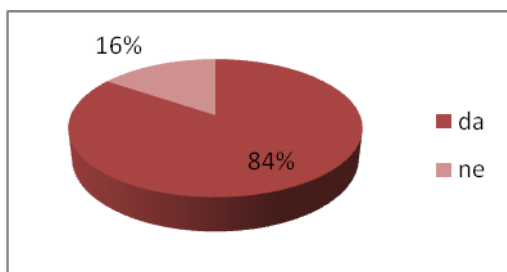
7. Ali bi imeli Roma v šolskih klopih s svojim otrokom?

Tabela 9: Sošolec Rom

Odgovor	Število	Odstotek
DA	49	84
NE	9	16

49 anketiranih oseb (84 %) bi imelo svojega otroka v šolskih klopih z romskim otrokom. Le 16 % oseb si tega ne želi.

Graf 7: Sošolec Rom

4. 2. Rezultati intervjujev o subjektivnem doživljanju družbene vključenosti

Intervjuvala sem deset Romov, ki živijo v romskem naselju Pušča. Zanimali so me njihovi subjektivni občutki o družbeni vključenosti.

Naselje Pušča in odnosi znotraj le-tega:

Počutje v naselju večina intervjuvancev (osem od desetih) opredeli z občutkom varnosti v naselju. Ne občutijo nobenega strahu oziroma bojazni, zaradi katere bi se čutili ogroženi. Dva intervjuvanca pa izrazita dvom v varnost naselja: *»Naše naselje se mi ne zdi ravno varno. Naša ulica je v redu, ostale pa so bolj tak ... Ponoči je bolj problem ...«*. Prav tako je intervjuvanka, ki se je sicer opredelila, da je naselje varno, izrazila občasni strah: *»... Upam iti po ulici, čeprav me je malo strah včasih. Eni ljudje so skregani in se potem maščujejo drug drugemu ... Lahko bi recimo do pretepa prišlo ravno takrat na ulici, ko bom jaz tam. Potem pa logično, da se morem vplesti in poklicati policijo, do tega pa mi tudi ni.«*

Večina intervjuvancev (sedem od desetih) **zaupa** večini ljudi v naselju. Dva intervjuvanca ne zaupata ostalim prebivalcem in dva zaupata le bližnjim osebam: *»Večini ljudi ne zaupam. Samo družini. Nekaterim sorodnikom tudi, ampak ne vsem.«* Izrazili so tudi (dva intervjuvanca) nezaupanje sosedom: *»... Sosedu ... eni so okej, drugi pa ne. Svojega otroka definitivno ne bi zaupal vsem.«* ali pa *»Zanesem se recimo ne na vse sosede. Eden je zelo dober, drugi na levi strani, pa ne... Sploh si nismo dobri.«*

Sodelovanje ljudi v primeru nudenja pomoči je izrazila polovica intervjuvancev. Pripravljeni so pomagati ljudem, med drugim tudi neznanim osebam: *»Enkrat je enemu kolesarju veriga padla dol oziroma se raztrgala in smo ga odpeljali do mesta. Vedno radi pomagamo.«* Pri sodelovanju so ljudje opozarjali tudi na vzajemno pomoč: *»Pomoč vedno dobim in tudi jaz pomagam drugim.«* Opozorili so tudi na nezadovoljstvo s predstavniki romske skupnosti: *»Horvat pa Rudaš naj se borita za vse nas, ne pa samo za sebe.«* in *»... Delajo samo za sebe. Egoisti so.«* Predvsem nezadovoljni pa so z odnosom in vodenjem skupnosti: *»Samo bi grabili pa za sebe delali, ni jim mar za druge pa za skupnost.«* ali npr.: *»Ne strinjam se s tem, da so eni vedno v prednosti pred drugimi. Nisem zadovoljna z načinom vodenja skupnosti in z*

odnosom ...« ter: »*Tukaj pri nas pa dela vsak zase. Prijazni so vsi samo takrat, ko so volitve. Delajo pa tak samo za sebe, za skupnost jim ni mar.*« Zgolj ena intervjuvanka je označila skupnost kot »povezano in trdno«.

Polovici intervjuvanih veliko pomenita **druženje** in prijateljstvo. Sedem intervjuvancev je govorilo o izoliranosti posameznikov iz skupnosti. Kot razlog navajajo neprimerno vedenje ljudi: »... *Zaradi nevoščljivosti, zahrbtnosti.*«, »*Zaradi sebe so izolirani, zato ker so egoisti in delajo samo za sebe.*«, »... *To pa zaradi sami sebe, saj je njihovo vedenje neprimerno in njihov odnos do ljudi aroganten, grd in nesramen.*«, »*Grdo se obnašajo, pljuvajo po drugih* ...« ipd. Polovica intervjuvancev navaja, da so nekateri ljudje v skupnosti osamljeni, polovica jih meni obratno. Izpostavljeni so bili tudi slabi odnosi med ljudmi: »*Tu pri nas v Pušči si nismo preveč dobri. Ne držimo skupaj in se nekaj pretirano ne družimo.*« in nesporazumi med ljudmi: »*Imamo razne nesporazume ...vedno se nekaj najde.*« Omenjena je bila tudi skupinska porazdelitev ljudi oz. »pogrupiranost«.

Ljudje v skupnosti so dobro **informirani**, to ugotavlja devet intervjuvancev. V naselju obvešča predsednik, organizirani so sestanki v prostorih krajevne skupnosti, imajo oglasne deske, ob najpomembnejših dogodkih pa delijo še letake na dom. Le en intervjuvanec nima občutka, da je za informiranost v naselju dobro poskrbljeno: »*Tisti »ta glavni« pa itak, če je kaj dobrega, zadržijo za sebe, pa nam ne povejo.*«

V skupnosti ljudje opozarjajo na **potrebo** po kanalizaciji. Prav tako si želijo in hkrati potrebujejo slačilnice na nogometnem igrišču. Za enkrat le-teh ni, kar pa pomeni, da v domačem kraju ne morejo igrati nobene nogometne tekme. Večina izraža **željo** po slogi in sožitju v skupnosti, po pravični skupnosti, po večjem razumevanju in sodelovanju ter željo po povezanosti, prijateljstvu in iskrenosti. Mlad fant (27 let) je izrazil željo po celotni spremembi skupnosti: »*V skupnosti spremenil vse. Če mene vprašate, je prvo, kaj bi želel, novi folk. Sem za totalno spremembo. Čas je že, da se stari umaknejo, zdaj je čas za nas mlade, da mi uvedemo neke spremembe pa da mi postanemo »vodje«.* Do zdaj so si ena in isti polnili žepe, zdaj si jih moramo napolniti še mi.«

Večina intervjuvancev glasno izrazi svoje mnenje, tudi če se ne strinjajo z večino. Svojo **odločnost** je izpostavilo sedem posameznikov, ki vedno povedo, kaj mislijo. Nekateri imajo občutek, da so ignorirani: »*Jaz izrazim svoje mnenje, ampak ga nihče ne upošteva. Govorimo*

resnico, te pa nihče noče slišati.», »Sem se trudila na glas izraziti svoje mnenje, pa so me ignorirali.« Prevladuje mnenje, da bi morali vsi ljudje v skupnosti biti suvereni in odločni: *»Eni pa so tiho, pol pa obrekujejo okrog. Naj tam povejo, ko imajo priložnost. Imajo dolge jezike samo takrat, ko ni treba.«, »Vsak bi mogel povedati, kaj mu leži na duši, tako bi vsaj kam prišli, drugače pa ne gre.«* in *»Nisem taka mevža kot nekateri.«*

Polovica intervjuvancev **aktivno** sodeluje v dejavnostih skupnosti oziroma v dejavnostih za skupnost: *»Sem zelo aktivna v skupnosti, pri rokodelskih dejavnostih, v kulturnem društvu.«, »...sodelovala v nogometnem klubu, tudi prostovoljno sem delala kot zapisnikar.«, »Aktiven sem pri športnem klubu, bil sem tudi pri kulturnem. Pomagali smo kot prostovoljci pri 100. obletnici Pušče, program Vas sožitja.«, »Sodelovala sem edino pri projektu Dvig socialnega in kulturnega kapitala pri Romih«* itd. Nekateri so bili aktivni v preteklosti, pa zaradi različnih razlogov danes več niso: *»...Bil sem nekoč pri gasilcih, pa še marsikaj sem prostovoljno pomagal, zdaj pa nas samo vstran potiskajo vsepovsod.«, »Smo pa vsi skupaj stopili, ko smo delali prostore krajevne skupnosti. Ampak tukaj se je končalo...«.* Druga polovica intervjuvancev pa je **pasivnih**: *»Nisem aktiven, nisem ne prostovoljec ne član kakšnega kluba ... Me tudi nikjer nihče ne upošteva.«* in *»Sodelujem pa nikjer ne, saj nima smisla.«*

Odnosi z ljudmi izven romskega naselja:

Z intervjuvanci sem govorila tudi o času njihovega izobraževanja, o izobraževanju njihovih otrok in o odnosih in izkušnjah z neromsko populacijo na **področju izobraževanja**. Sedem intervjuvancev je govorilo o zadovoljstvu z odnosi v času izobraževanja. Trije so navedli, da so nekoč bili tarča posmehovanja oz. norčevanja sošolcev. Prav tako prevladuje mnenje, da se je stanje glede tega precej izboljšalo, saj njihovi otroci tovrstnih norčevanj niso deležni oz. v veliko manjši meri. Več kot polovica intervjuvancev je mnenja, da so danes enake možnosti in obravnava otrok na področju izobraževanja: *»... Možnosti so danes večje in boljše, kot pa so nekoč za nas bile. Zdaj smo cigani že zelo napredovali.«* Otroci imajo oz. so imeli veselje do vrtca oz. šole in učenja, to navaja večina intervjuvanih (osem), prav tako imajo želje za prihodnost: *»Imajo tudi cilje... Ena bo tajnica, druga zidarka.«* ali *»Hči ima tudi željo, da bo veterinar ... in mislim, da ji bo uspelo. Ker je zelo pridna in se dobro uči.«* Dva intervjuvanca sta izpostavila manjše zanimanje romskih otrok v šoli oz. pomanjkanje volje za učenje. Prav tako sta dva intervjuvanca navedla, da sta v času izobraževanja čutila odpor do

šole, saj sta imela slabe odnose ali s sošolci ali z učitelji. Omenjeno je bilo tudi prijateljevanje s sošolci v času njihovega izobraževanja in enake možnosti za Rome.

Na **področju zaposlovanja** so trije intervjuvani doživeli diskriminacijo s strani delodajalca: *»Sem že bil na razgovoru, ja, in mislim, da sem res bil zavržen samo zato, ker sem Rom. Mislim, da se to dandanes še vedno prepogosto dogaja.«*, *»Ko me je delodajalec videl, je že postal skeptičen, ko me je vprašal za priimek, je rekel, da v bistvu že nekoga imajo, ampak da pokliče, če se delovno mesto sprostí. Takoj sem vedel, zakaj se gre.«*, *»Vprašali so, iz kot ste, sem rekla Pušča in je že bil odgovor 'Ne rabimo, smo že enega sprejeli na to mesto'. To se prepogosto dogaja.«* Dve osebi prav tako navajata, da lastnih izkušenj diskriminacije nimata, sta pa prepričana in se zavedata, da se to dogaja. Omenjene so bile tudi stereotipne predstave delodajalcev o Romih: *»Nočejo vzeti nekoga, ker je Rom, in mi smo seveda nedelovni, neresni itd.«* Polovica intervjuvanih oseb je (dolgotrajno) brezposelnih. Nekateri so posebej izpostavili željo in potrebo po zaposlitvi: *»... Ni denarja ... Mi imamo resne težave. Ena znanka je ostala na ulici z dvema majhnima otrokoma. Ni plačevala položnic, saj jih ni imela s čim in so jo nagnali. V avtu spijo, še za jesti nimajo.«* Polovica intervjuvanih pa nima izkušenj z diskriminacijo na področju zaposlovanja. Tisti, ki so oz. so bili zaposleni (šest intervjuvanih), poročajo o dobrih odnosih s sodelavci: *»V prejšnji službi sem imel fenomenalne odnose s sodelavci in šefom prav tako.«* ter *»S sodelavci smo imeli dobre odnose. Tudi s šefi sem se razumel.«*

Zanimalo me je, koliko **stikov** in kakšne **odnose** imajo intervjuvanci in njihovi otroci z neromsko populacijo. Vsi vprašani poročajo o prijateljevanju z Neromi, od tega štirje tvorijo tesne prijateljske odnose. V glavnem ocenjujejo odnose kot pozitivne. Dobro se počutijo v ostalem okolju, kar lahko razumem, da kulturno poreklo ni ovira pri sklepanju prijateljstev. *»Lahko rečem, da imam več prijateljev Neromov kot pa naših.«* Prav tako je več kot polovica intervjuvanih povedala, da imajo tudi njihovi otroci dobre odnose, da prijateljujejo z Neromi še bolj kot oni: *»Otroci se družijo v šoli in po šoli, v krožkih ali pa za kakšne rojstne dneve.«*, *»Moja hči je imela večino prijateljev Neromov. Zelo dobro je bila sprejeta.«*, *»Moji otroci pa, se mi zdi, da jih imajo še več.«* Večina intervjuvancev (osem) opozarja, da jih ima družba še zmeraj za »grešne kozle«: *»... Nekje bo nekdo oropal trgovino ali banko, seveda so to bili cigani.«* »... Romi smo prvi obtoženi.« Ob tem so tudi osebno prizadeti: *»... Najhuje je, da posplošujejo. Sploh ni res, da Romi delajo več problemov kot Neromi. Le nas se takoj opazi.*

In potem smo spet vsi isti.«, »... Stori kdo kakšno kaznivo dejanje, najprej preiskujejo naše ljudi. To me prizadene in razjezi.«, »... Nas poznajo že naprej, bi rekla, da nas oni bolje poznajo, kot mi sami sebe. To je žaljivo in nesramno.« Tukaj je govora o t. i. kolektivni krivdi. Intervjuvani občutijo, da so pri ljudeh še zmeraj prisotne neke stereotipne predstave: *»Da smo leni, zamazani, kradljivci, pretepači in lahko naštevam v nedogled.«* Polovica intervjuvancev ima prav tako občutek, da so pri ljudeh prisotni predsodki: *»... Pri nekaterih prisoten neki predsodek, češ 'Cigani so, pa cigani do ostali.'«* Kljub vsemu pa štirje vprašani čutijo, da je sprejemanje Romov v ostali družbi boljše kot nekoč: *»Tega je vseeno veliko manj, kot je bilo nekoč.«* Ena intervjuvanka je izrazila obup: *»Je stanje boljše kot nekoč, ampak čist' dobro pa mislim, da nikoli ne bo.«* Druga izrazi upanje: *»Saj se bodo sprijaznili, da smo tukaj in da nikamor ne gremo. Sčasoma bodo videli, da smo tudi mi delovni, sposobni, vztrajni, pridni.«* Ena oseba je izpostavila tudi občutek, da se ostali ljudje Romov raje izogibajo, in druga, da ima včasih težave s poreklom.

Osem intervjuvancev ima pozitivne **izkušnje z javnimi službami** (policija, zdravniki, občinski delavci, prodajalci ipd.). Opozarjali (šest intervjuvancev) pa so predvsem na negativne izkušnje s socialnimi službami oz. socialnimi delavci, delavkami: *»Največkrat čutim neko diskriminacijo na socialnem. Tja pogosto zahajam, saj rabimo socialno pomoč. Vedno, ko pridem tja, se počutim grozno. Že ko vstopim, vidim, kako pokličejo varnostnika. Kot da bom jim kaj naredila. Vsi me gledajo, češ 'kaj spet dela tukaj'. Nikoli nimajo časa za mene, ko pa si ga morejo vzeti, pa dajejo samo prazne obljube. Pa čim prej se me hočejo rešiti, že takoj me odslavljajo. Grozni so, res. Jaz razumem, da vsi ne moremo imeti socialne podpore, ampak če mi že ne pripada, mi naj povedo to na normalen človeški način, ne pa, da se obnašajo, kot da sem zadnja smet.«* Prav tako nimajo zaupanja v socialne delavce: *»Vse naredijo po svoje, nočejo nam pomagati, ne zaupam jim.«* Nasprotno pa trije izpostavljajo zaupanje: *»Socialne delavke so do mene vedno bile zelo v redu, zaupam jim, nikoli nisem imel nobenih težav.«* 48-letna gospa je povedala: *»... Se mi zdi, da včasih čakam dalj časa v vrsti za kru, kot Neromi. Vrsta je res velikokrat slabo vidna, da prodajalec ne ve, kdo je bil prej. Ampak ko čakaš že do zadnjega, se lahko vprašaš, zakaj. Se mi zdi, da včasih raje mimo gledajo. Ampak niso vsi taki, sploh nočem posploševati. Eni so super, mislim, čist normalni, nas dojemajo sebi enake.«* 49-letni gospod pa je govoril o slabi izkušnji s policijo: *»Zgodil se je pretep in so me obtožili, da sem bil zraven, da sem kriv. Trinajst mesecev zapora sem dobil. Pa nisem bil zraven.«*

Tudi glede **(ne)zadovoljstva z zakonom** se križajo različna mnenja; polovica intervjuvanih meni, da se zakona ne upošteva, da je dobro pisan, ampak neupoštevan: *»Zakon je že dober, samo marsikaj se ne dela po zakonu.«* Druga polovica je z zakonom zadovoljna: *»Z zakonom pa smo, mislim da dobro zaščiteni. Ne čutim se zapostavljeno.«*

Nekateri (pet intervjuvancev) trdijo, da so **bivalne razmere** v Pušči slabe: *»Bivalne razmere v Pušči niso dobre. Eni nimajo elektrike... Nekateri hiše razpadajo. Okolica pa je zdaleč od urejenega.«* Spet drugi (trije intervjuvanci) menijo, da so razmere dobre. Le en intervjuvanec ima željo po izselitvi iz Pušče: *»Eno stanovanje bi imel v bloku, to si najbolj želim.«*, medtem ko so vsi ostali intervjuvanci zelo zadovoljni z lokacijo naselja.

Zanimalo me je, kakšen **odnos** imajo intervjuvanci **do medijev**. Šest intervjuvancev ima občutek, da so prisotne negativne medijske prezentacije Romov. Ob tem so tudi osebno prizadeti: *»Mediji pa včasih res malo spodbujajo sovraštvo. Ni vedno vse treba poriniti na nas. To me prizadene, mislim, da nas vse.«* Večina govori o prizadetosti zaradi posploševanja medijev, ki vse Rome »mečejo v isti koš«: *»Eni nismo nič krivi, pa nas vse iste naredijo.«* in *»Eni nam delajo sramoto in pol smo vsi v istem košu.«* En intervjuvanec je izpostavil pristranskost novinarjev: *»Nekaj napišejo v našo korist, nekaj pa tudi kontra. Tu se vidi, kakšno je stališče kakšnega novinarja. Tisti, ki so nam naklonjeni, pišejo dobro, pozitivno, tisti, ki pa sovražijo Rome, pa negativno. To mi je bedno... Saj to ni samo za nas tako, recimo za homoseksualce je isto.«* Več kot polovica (šest) intervjuvancev pa ugotavlja, da novinarji govorijo tudi v prid romski skupnosti: *»Mediji pišejo dobro o nas, pa tudi slabo. Puščo predvsem zelo hvalijo.«*, *»... Mediji večkrat govorijo tudi v našo korist in nas pohvalijo.«* Sedem intervjuvancev pozitivno vrednoti romske medije: *»... Njihovo delovanje je dobro za celo skupnost, saj s tem opozarjamo nase in smo posledično tudi vključeni v družbo.«*, *»... Nas zaradi medijske predstavitve ostali ljudje bolj spoznavajo, to je zelo pomembno.«*, *»Zdaj ljudje vsaj vidijo, da nismo tak slabi in da so tudi naši sposobni in uspešni.«* Nekateri ne spremljajo romskih medijev (štirje intervjuvani). Dve osebi sta izrazili nezadovoljstvo z romskimi novinarji: *»Malo preveč gledajo na sebe in na svoje koristi.«*, *»... Delajo samo za sebe... Kao delajo za cigane, saj so sami cigani, drugače pa se v stran od ciganov držijo. Niti svojih otrok ne dajo v romski vrtec.«*

Predvsem pa so me zanimali **subjektivni občutki družbene vključenosti**. Vseh deset intervjuvancev čuti sprejetost, enakovrednost in vključenost v ostalo, širšo, večinsko družbo.

Prav tako so mnenja, da se položaj Romov precej izboljšuje: *»... Mislim, da so se naše možnosti zelo izboljšale, da so enake za vse.«* Vseeno pa trije intervjuvanci ugotavljajo, da so zapostavljeni pri zaposlovanju. Intervjuvanka, ki se sicer čuti osebno sprejeta v družbo, je izrazila dvom v popolno enakopravnost Romov in meni, da so Romi kot celotna skupnost še vedno prikrajšani in zapostavljeni. Intervjuvani so omenjali, da obstajajo tudi posamezniki, ki niso družbeno sprejeti in vključeni, vzrok pa je v njih samih in njihovem vedenju. Dve osebi pa sta izpostavili tudi prikrajšanost Romov na Dolenjskem: *»Tukaj mislim, da smo enakovredni ostalim, na Dolenjskem pa so res prikrajšani.«*, *»... Smo dobro vključeni... Tu v Prekmurju že, tam doli pa je razred zase. Druga zgodba.«* Na tem mestu naj omenim, da prekmurški Romi delajo veliko ločnico med njimi in Romi na Dolenjskem.

Moški, 49 let: *»Tu pri nas v Prekmurju imamo zelo dobro porihtano, doli na Dolenjskem je problem. Oni pa nam delajo samo sramoto. Dolenjci so rekli Prekmurcem 'Vaši Romi so Amerika'; pa smo res. Mi smo drugačni od njih.«*

Ženska, 32 let: *»Tu v Prekmurju vsi vrage z nami gučijo, ne pa tak kak na Dolenjskem. Oni doli pa si zaslužijo tak, ker se jim res ne da delati, kradejo, to vem, sem videla. Mi pa nismo takšni.«*

Moški, 34 let: *»Prekmurški Romi smo pravi Los Angeles proti dolenjskim. Oni so Indijanci proti nam. Že zunanji izgled imajo drugačen. Pa še obnašajo se necivilizirano. Zato pa ni čudno, da jih ne sprejmejo medse ostali ljudje. Mi jih tu tudi ne bi hoteli imeti.«*

Moški, 32 let: *»Tisti Romi že drugače izgledajo kot mi, pa še drugače govorijo. Različna romščina obstaja. Tudi imamo narečja. Z njimi se niti ne pogovarjamo, ko jih kje vidimo. Nimamo nobenih stikov in jih niti nočemo. Mi smo veliko bolj kultivirani kot oni. Oni mečejo slabo luč na vse Rome.«*

5. RAZPRAVA

Zanimalo me je, kakšna je umeščenost Romov v mikroomrežja, njihova vključenost oz. izključenost na življenjsko pomembnih področjih (zaposlitev, izobraževanje, stanovanje). Zanimala me je torej njihova splošna družbena neenakost, ki se producira skozi te povezave (Dragoš, Leskošek 2003). Dragoš in Leskošek (*op. cit.*: 62) trdita, da se veliki koncepti socialnega vključevanja in zmanjševanja družbenih neenakosti začenjajo v skupnosti. O socialnem vključevanju ni mogoče govoriti, če ljudje nimajo dostopa do najosnovnejših virov in so izključeni iz odnosov, ki omogočajo družbeno sodelovanje. Dostop do resursov pomeni dobre avtobusne zveze do zelene šole ali delovnega mesta; vodovod in kanalizacijo, ki olajšujeta življenje; spodbude pri samoorganizaciji in samopomoči, kjer se ljudje začnejo čutiti del skupnosti oz. kolektiva; in navsezadnje obstoj fizičnih prostorov, ki so temelj socialnih prostorov, nastalih s povezovanjem. Socialni kapital (*op. cit.*: 60) ne more nastajati, če resursi posamezniku niso dostopni. Skušala sem oceniti navzočnost socialnega kapitala v naselju Pušča. Dragoš in Leskošek (2003: 46) trdita, da je to na prvi pogled brezupno početje, saj je – kakor nas uči teorija – poznavanje interakcijskih mrež pogoj za oceno socialnega potenciala v njih. Z nemogočim pa se je vselej mogoče ukvarjati tako, da zadevo precej poenostavimo in se osredotočimo le na glavne lastnosti. Iz njih lahko posredno, previdno, a utemeljeno sklepamo o verjetnosti socialnega kapitala. Področja raziskovanja: prostori v lokalni skupnosti, povezave med ljudmi, medsebojna informiranost, skupnostne dejavnosti, možnost vplivanja na odločitve v skupnosti (vpliv), zaposlovanje, izobraževanje, bivalne razmere.

5. 1. Vključenost Romov skozi perspektivo objektivnih kazalcev

Pri objektivnih kazalcih družbene vključenosti sem govorila o petih področjih: politični organiziranosti, zaposlovanju, izobraževanju, bivalnih razmerah in medijski (samo)reprezentaciji Romov. Na podlagi teorije sem prišla do spoznanj, ki jih sedaj na kratko primerjam z subjektivnimi mnenji intervjuvanih Romov.

Obstoječi viri trdijo (npr. Klopčič 2007, Obreza 2003, Horvat 2011), da so Romi v Sloveniji dobro politično organizirani in zakonsko zaščiteni. Določbe o pravnem varstvu posebnih pravic Romov v Sloveniji so zajete v enajstih področnih zakonih. V letu 2007 je bil sprejet Zakon o romski skupnosti v Sloveniji. Prav tako pa se je Slovenija s članstvom Evropski uniji vključila v pravni red, kjer velja načelo spoštovanja kulturne različnosti in prepoved diskriminacije na podlagi etničnega in rasnega porekla. Tudi intervjuvani Romi v Prekmurju menijo, da je zakon dober oz. da je dobro pisan. Polovica ljudi je popolnoma zadovoljna z zakonsko ureditvijo, menijo tudi, da se zakon upošteva, druga polovica ljudi pa meni, da je zakon zgolj dobro pisan, a se v praksi ne upošteva. Torej v tem primeru ne morem podati končne trditve, saj so mnenja deljena.

Prav tako Jožek Horvat (2011) govori o pozitivnih premikih na področju zaposlovanja Romov. Pozitivne spremembe je prineslo vedno večje število zaposlitvenih programov, posebej namenjenih Romom, večje število prilagojenih in njim namenjenih programov javnih del ter nenazadnje večja sodelovanje Romov pri vsebinskih opredelitvah razvojnih programov. Horvat opozarja, da k pozitivnim premikom prisostvuje predvsem višja izobrazbena struktura in poklicna usposobljenost Romov, kar pa je že zaznavno pri mlajši generaciji. Vendar pa je moja raziskava pokazala, da so nekateri Romi kljub temu še vedno zapostavljeni pri zaposlovanju – nekateri so pripovedovali o lastnih izkušnjah rasistične obravnave: *»Ko me je delodajalec videl, je že postal skeptičen, ko me je vprašal za priimek, je rekel, da v bistvu že nekoga imajo, ampak da pokliče, če se delovno mesto sprostí. Takoj sem vedel, zakaj se gre.«* (Osebni pogovor z Romom, 23. 5. 2012).

V Strategiji vzgoje in izobraževanja Romov v Republiki Sloveniji (dopolnjena 2011) sem zasledila, da se v Prekmurju romski otroci redno vključujejo v vzgojno-izobraževalne procese. Družbeni položaj Romov v Prekmurju je dobro urejen in le-ta jim omogoča vključevanje otrok v vzgojno-izobraževalne ustanove. Intervjuvanci se s tem strinjajo in menijo, da so možnosti in obravnava otrok enaka. Prav tako otroci vseh intervjuvanih oseb redno obiskujejo šolo, nekateri tudi nadaljujejo šolanje na srednjih šolah.

Glede bivalnih razmer geograf Robert Ivanc (2009: <http://www.drustvo-geografov-pomurja.si/> - 16. 5. 2012) ugotavlja, da so v nekaterih prekmurskih občinah romska naselja dobro urejena in imajo vsa upravna dovoljenja, kar velja zlasti za občino Murska Sobota, pod katero spada tudi naselje Pušča. Pušča je v medijih večkrat postavljena za vzor – npr.

varuhinja človekovih pravic Zdenka Čebašek Travnik je poudarila, da »je Pušča naselje, ki si zasluži našo pozornost in s katerim se lahko upravičeno ponášamo doma in v tujini.« (RS: Varuh človekovih pravic, 2011: <http://www.varuh-rs.si/> - 18. 6. 2012). Glede tega se večina intervjuvanih oseb iz naselja Pušča ne strinja. Res imajo vse, kar potrebujejo za preživetje, potrebujejo pa tudi kanalizacijo, menijo, da razmere še zdaleč niso za vzor. Nekateri še vedno nimajo svoje elektrike, gretja in podobno. »Nekatere hiše razpadajo in okolica je zdaleč od urejenega.« (Osebni pogovor z Rominjo, 23. 5. 2012).

Teorija (npr. Demšar, Urh 2007, Zimic 2000, Zupančič 2003) prav tako trdi, da so pogosto romska naselja locirana na obrobjih mest, kar spodbuja pri njihovih prebivalcih občutke zapostavljenosti, izločenosti. S tem se velika večina intervjuvancev ni strinjala, saj je devet intervjuvancev izrazilo veliko zadovoljstvo z lokacijo naselja.

Viri navajajo (npr. Kelbl, Bašič, Hrvatin 2000, Orhan 2009, Urh 2005), da večinski mediji nemalokrat pišejo in poročajo o Romih z negativne plati. Mediji izpostavljajo tisto, kar so Romi storili ali kaj se je zgodilo zaradi njih. Intervjuvanci se s tem v veliki meri strinjajo. Kolektivno krivdo, položaj »grešnih kozlov«, jezo in prizadetost ob le-tem sem že omenila in prav mediji spodbujajo te vrste »sovražni govor«. Dominik Šteiner (2007: <http://sobotainfo.com/> - 18. 6. 2012) v svojem članku ugotavlja: »Ker gre za manjšo skupnost, je vsak incident toliko bolj opazen in tudi medijsko bolj odmeven. Vsako kriminalno dejanje, pa naj gre zgolj za majhen incident, spreminja sliko o celotni skupnosti, tak dogodek zaseje nov dvom v sožitje med Romi in ostalim prebivalstvom, z njim upada tudi medsebojno zaupanje. Vsekakor gre za generalno sliko, ki dela krivico marsikateremu Romu.«. Po drugi strani pa sem pri svojem raziskovanju ugotovila, da so organizirani in že precej razširjeni manjšinski romski mediji. V Prekmurju delujejo trije romski mediji – televizijska oddaja, radijska oddaja in časopis. Orhan (2009) ugotavlja, da bi morali romski mediji svoje delovanje izboljšati in odstopiti od mnenja, da samo oni lahko in vedo pisati resnico o Romih. Večina intervjuvancev pozitivno vrednoti romske medije, saj njihovo delovanje pripomore k prepoznavnosti in naklonjenosti, ampak nemalo intervjuvanih Romov romskih medijev v bistvu ne spremlja. Tudi poznavanje romskih medijev ni tako dobro, kot sem sprva verjela, saj večina ljudi ne ve, koliko romskih medijev sploh deluje. Izraženo je bilo tudi nezadovoljstvo z romskimi novinarji, saj naj bi ti delali samo za svojo korist in ne korist celotne skupnosti.

5. 1. 1. (Anti)rasistična socialnodelovna obravnava

Pri delu socialnega delavca so pomembne njegove osebne vrednote in stališča, ki pa so lahko v nekaterih situacijah škodljivi. Pri delu s pripadniki drugih, manjšinskih kultur, lahko razum zameglijo osebni predsodki, ki temeljijo na stereotipnih podobah neke skupine ljudi in posledično za pripadnike določene kulture vnaprej predvidevamo, kakšno pomoč bi radi. Predsodki in stereotipi vplivajo na to, da uporabniki ne dobijo pomoči, ki jo potrebujejo, torej pomoči, ki bi temeljila na njihovih dejanskih potrebah (Urh 2007).

Tudi če socialna delavka ne prepozna rasistične prakse v odnosu do ljudi romske pripadnosti, lahko njena dejanja in odnos, ki ga ima do Romov, vplivajo na to, da se uporabniki počutijo še bolj odtujeni v večinski družbi (*op. cit.*: 235).

Romi v Prekmurju imajo predvsem negativne izkušnje s socialnimi delavci. Šest intervjuvancev ima občutek, da jih socialni delavci s svoji ravnanjem izključujejo. Menijo, da je njihov odnos neprimeren: *»Že ko vstopim, vidim, kako pokličejo varnostnika ... Vsi me gledajo, češ 'kaj spet dela tukaj'. Nikoli nimajo časa za mene... Se obnašajo, kot da sem zadnja smet.«* (Osebni pogovor z Rominjo, 22. 5. 2012). Prav tako nimajo zaupanja v delo socialnih delavcev: *»Vse naredijo po svoje, nočejo nam pomagati, ne zaupam jim.«* (Osebni pogovor z Romom, 23. 5. 2012). Predsodki usmerjajo prakso socialnih delavcev. Urh (2009) pa ugotavlja, da pri delovanju socialnih delavcev ne gre za namerno sovraštvo do Romov, temveč je to delovanje rezultat ponotranjenih kulturnih vplivov, ki jih zaznamujejo zgodovina zatiranja Romov ter družbenopolitični vplivi.

5. 2. »Etski pogled« – pogled od zunaj

Na začetku raziskovanja sem si zastavila vprašanje Kakšen odnos ima neromsko prebivalstvo v Prekmurju do Romov?

Predstavnica murskosoboške občine, Rofina Bernjak, meni, da drugod po Sloveniji lahko Pušči zavidajo in se zgledujejo po vasi, ki je, po njenem mnenju, produkt dobrega sodelovanja med vaščani in lokalno skupnostjo. Tako meni tudi Darko Rudaš, romski mestni svetnik

(Buzeti, 2011: <http://www.pomurec.com/> - 18. 6. 2012). Podobna mnenja so bila že večkrat izpostavljena:

»Tako v Prekmurju zasledimo mnogo manj trenj med Romi in okoliškim prebivalstvom kot na Dolenjskem.« (Pirš, 2005: <http://dk.fdv.uni-lj.si/> - 18. 6. 2012).

»Boljši socialni položaj Romov v Prekmurju kot na Dolenjskem je posledica višje izobrazbe, večje aktivnosti Romov v romskih društvih in boljše sodelovanje romskih svetnikov z občino oziroma župani.« (Zalokar, 2006: <http://dk.fdv.uni-lj.si/> - 18. 6. 2012).

»Bojan Tudiija, podpredsednik Zveze Romov Slovenije in Sveta romske skupnosti, je ob predstavitvi na okrogli mizi dejal, da so se Romi na Dolenjskem in v Beli krajini slabše vključili v večinsko skupnost kot Romi v Prekmurju.« (Miklič, 2009: <http://staro.romskenovice.si/> - 18. 6. 2012).

Pušča je edina (romska) krajevna skupnost v Sloveniji. V Pušči že od leta 1962 deluje romski otroški vrtec, ki danes velja za »mešani« vrtec, saj je enako število romskih in neromskih otrok, ki so vključeni v vrtec. »Delovanje vrtca je precej pripomoglo k prilagajanju romskih otrok in njihovem vključevanju v okolje, zaradi njega pa se je postopoma dvigovala tudi izobrazbena raven tukajšnjih Romov.« (Pojbič, 2011: <http://www.delo.si/> - 13. 6. 2012).

Medijske podobe vključenosti Romov v Prekmurju oz. sožitja med Romi in Neromi se skladajo z rezultati moje ankete. Po rezultatih anketnih vprašalnikov lahko trdim, da v Prekmurju neromsko prebivalstvo dobro sprejema Rome, kar se kaže v rezultatu ankete, kjer več kot dve tretjini anketirancev izraža naklonjenost do Romov kot sosedov, ožjih sodelavcev, prijateljev, prav tako pa več kot 80 % anketiranih ne bi imelo nič proti, če bi njihov otrok hodil v isti razred z romskimi otroki. Lahko trdim, da je neromsko prebivalstvo v Prekmurju Romom v veliki večini primerov naklonjeno.

5. 3. »Emski pogled« – pogled od znotraj

Raziskovalni podatki kažejo, da je v Prekmurju sožitje med Romi in ostalim prebivalstvom. Tako trdijo Neromi in enako čutijo tudi romski posamezniki. Romi **osebno** namreč čutijo dobro sprejetost v družbo in imajo občutek enakovrednosti, prav tako se čutijo vključeni v družbo. Z Neromi imajo dobre, pozitivne, prijateljske odnose. Tudi na področju izobraževanja ugotavljajo, da se je stanje precej izboljšalo, da imajo otroci enake možnosti in so tudi enako obravnavani. Nekateri so mnenja, da so kot **celotna skupnost** še vedno deležni diskriminacije oziroma da so na nekaterih področjih še vedno prikrajšana in zapostavljena skupina. To izključenost doživljajo predvsem na področju zaposlovanja, kjer je prisoten rasizem pri delodajalcih. Tudi objektivni kazalec izključenosti iz zaposlitve temu pritrjuje, saj je na Območni službi Murska Sobota po neuradnih podatkih brezposelnih 800 Romov, kar je dobrih 9 % vseh brezposelnih ljudi v Prekmurju (Osebni pogovor z samostojnim svetovalcem, na Zavodu za zaposlovanje Murska Sobota, Nikom Klunom, 13. 4. 2012). Rome motijo predvsem stereotipne podobe in miti, ki trdijo, da so leni, kradljivci in kriminalci. Nemalokrat se počutijo kot »grešni kozli«. Ta fenomen je tudi v literaturi o etničnih študijah prepoznan kot pogosto pripisan stereotip o etničnih manjšinah s strani večinske populacije – ta postane projekcijsko platno za vse tiste značilnosti, ki v večinski družbi niso zaželeni (Eriksen 2002).

5. 3. 1. Medetnično razlikovanje znotraj romske skupnosti

Pomembno je omeniti, da tudi znotraj romske skupnosti zasledimo hierarhične medskupinske odnose, kar se odraža v delitvi »mi« in »oni« med prekmurskimi in dolenjskimi Romi. Prekmurski Romi zase trdijo, da so vključeni, da so sprejeti in da je stanje v Prekmurju dobro, medtem ko Rome na Dolenjskem dojemajo kot »druge«, ki so izključeni in zapostavljeni, kar si (po mnenju Romov v Prekmurju) tudi zaslužijo, ker je njihovo vedenje in delovanje neprimerno. Pripisujejo jim stereotipne podobe in trdijo, da zaradi njih oz. »zaradi takih« ljudje ne marajo Romov. Gre za primer, kjer lahko opazimo konstrukcijo etničnih razmerij tudi znotraj same etnične skupine, kot jo definira etnična večina. Prekmurski Romi so mnenja, da so oni drugačni od dolenjskih Romov, da so bolj napredni in bolj »civilizirani«. Nimajo

stikov z dolensjkimi Romi in jih tudi ne želijo. Nad to ugotovitvijo sem bila zelo presenečena, saj sem mislila, da se med seboj kvečjemu razumejo in sodelujejo – kar pa je eden od mitov o pričakovani popolni solidarnosti med pripadniki ene družbene skupine (Zaviršek 2000).

Rome jezi in prizadene, da ljudje, javni uslužbenci in predvsem mediji posplošujejo in da je krivda zmeraj kolektivna. Ker so Romi na Dolenjskem v slabšem položaju kot Romi v Prekmurju, so postali oni »grešni kozli« za prekmurske Rome.

5. 4. Navzočnost socialnega kapitala v naselju Pušča

Opravila sem tudi intervju s predsednikom Krajevne skupnosti Pušča, s katerim sem prišla do »ocene« skupnosti oz. do značilnosti skupnosti. Sledi njegov opis skupnosti:

Krajevna skupnost Pušča je strnjeno naselje, kjer prevladujejo individualne hiše. Ceste so asfaltirane, ulična razsvetljava je urejena, prav tako pločniki. Stanovalci so priključeni na mestni vodovod, ravno pa so v fazi priprav za izgradnjo kanalizacijskega omrežja. V naselju je tudi avtobusna postaja, avtobusne povezave so dobre. V skupnosti je večnamenska dvorana (ki je osrednji prostor skupnosti) in pisarna Krajevne skupnosti ter enota vrtca Murska Sobota. V vasi deluje veliko društev (npr. Prostovoljno gasilsko društvo, ki razpolaga z orodnim vozilom, Društvo upokojencev, Športno društvo, Kulturno društvo, Turistično društvo). Naselje ima manjšo kapelico, vaško trgovino (ki je v lasti pripadnika romske skupnosti) in gostinski lokal. V vasi je registriranih več samostojnih podjetnikov, ki se večinoma ukvarjajo s trgovino oz. prodajo tekstila in galanterije na tržnici. Kljub temu da gre za največje in najbolj razvito romsko naselje v državi, je materialno stanje v vasi še vedno na robu revščine. Zaradi strnjenosti naselja se mlade družine velikokrat srečujejo z bivalnimi stiskami. V skupnosti se odvijajo dogodki, ki ljudi povezujejo med seboj, to so na primer razne delavnice, v katere se ljudje radi vključujejo, športne dejavnosti, različne prireditve (Vas sožitja ipd.). O svojih pravicah so ljudje obveščeni od predsednika, in sicer se obvešča na vaških sestankih ali pa so informacije izobešene na oglasnih deskah. Prisotne so tudi druge vrste informacijskega gradiva, to so razni letaki (razdeljeni na dom), ki krajane opozarjajo na pomembna dogajanja v skupnosti. Samopomoč in solidarnost za skupnost nista značilni, npr. skrb za hendikepirane in stare je prepuščena predvsem posameznim družinam. V skupnosti se

ljudje načeloma ne držijo sami zase, so precej družabni in ni posameznikov, ki bi bili izolirani. Mladi se v vedno večjem številu izobražujejo in posledično imajo tudi načrte za prihodnost. Kljub temu pa se še vedno ne morejo znebiti stigme oz. diskriminacije pri zaposlovanju. V naselju je zaposlenih okrog 50 oseb, kar je med 5 in 10 % prebivalcev. Prebivalci se ukvarjajo tudi z zbiranjem in s prodajo odpadnih surovin. Večina prebivalcev je še vedno odvisna od raznih socialnih transferjev. Preživljajo se s socialno pomočjo, skupnost pomaga s paketi Rdečega križa in Karitasa. V skupnosti bi bili potrebni programi, s katerimi bi posameznikom zagotovili vsaj začasno zaposlitev. Starejši ljudje se v prostem času družijo bodisi na prostem bodisi v večnamenski dvorani ali v drugih javnih prostorih. Večinoma starejši ljudje ostajajo doma pri svojcih, saj so storitve v domu za stare predrage. Nekaj starejših oseb pa biva v omenjeni institucionalni obliki. V vasi je okrog 20 % upokojencev. Krajevna skupnost Pušča skrbi predvsem za urejanje vasi, za stik prebivalcev z lokalno skupnostjo (občino) in za druge zadeve javnega pomena. Svet krajevne skupnosti se prijavlja na razpise Mestne občine Murska Sobota, pripravlja in sprejema letni načrt dela in finančni načrt Krajevne skupnosti, skrbijo za obveščenost prebivalcev o raznih zadevah. (Osebni pogovor s predsednikom KS Pušča, Ignacom Horvatom, 29. 5. 2012).

Med intervjuvanimi osebami prevladuje občutek varnosti v naselju. Večina ljudi zaupa ostalim prebivalcem, prav tako je večina intervjuvanih pripravljena pomagati tudi neznanim osebam. Druženje ljudem veliko pomeni, prav tako prijateljstvo. Trdijo, da je v skupnosti nekaj ljudi, ki so izolirani, kot vzrok pa navajajo njihovo neprimerno vedenje. Ljudje v skupnosti trdijo, da so dobro informirani, saj imajo oglasne deske, sestanke, letake ipd. Večina intervjuvanih je omenjala tudi lastno odločnost ter jezo zaradi pasivnosti nekaterih posameznikov. V skupnosti potrebujejo kanalizacijo, izražajo pa želje po slogi in sožitju v skupnosti, po pravični skupnosti, po večjem razumevanju in sodelovanju ter željo po povezanosti, prijateljstvu in iskrenosti. Intervjuvanci so predvsem izražali nezadovoljstvo s predstavniki romske skupnosti in nezadovoljstvo z odnosom in vodenjem skupnosti (nemožnost vplivanja na soodločanje). Polovica intervjuvanih sodeluje v dejavnostih skupnosti in za skupnost.

Če združim opis predsednika in opise intervjuvancev, pridem do nekaterih ugotovitev:

- Ljudje v skupnosti ocenjujejo, da so dobro informirani.

- V skupnosti so skupni prostori, ki ne pripadajo nikomur in so z enakimi pogoji dostopni vsem prebivalcem.
- Ljudje ocenjujejo, da je fizična dostopnost ljudi do mestnih resursov – javnih služb, uradov, kulture, izobraževanja ter drugih javni prostorov – dobra. Velika večina ima elektriko, vodo, naselje ima javno razsvetljavo, pločnike, trgovino in redne avtobusne povezave.
- Dostopnost v smislu možnosti vplivanja na mestne odločitve o skupnosti, v kateri živijo, je po besedah intervjuvanih manjša, saj so nekateri izrazili nezadovoljstvo z odnosom in vodenjem skupnosti in s predstavniki romske skupnosti (njihova mnenja so ignorirana).
- Po besedah predsednika v skupnosti ljudje niso izolirani, nasproti temu pa pri ostalih intervjuvancih prevladuje mnenje, da nekateri posamezniki so izolirani. Tako lahko govorimo o izolaciji nekaterih posameznikov v skupnosti.
- Samopomoč in solidarnost za skupnost nista značilni. Intervjuvani navajajo pripravljenost pomagati, tudi vzajemno pomoč, a zgolj pri kratkotrajnih stvareh (npr. varstvo otroka), ni pa npr. pomoči skupnosti za stare, hendikepirane – to je namreč prepuščeno posameznim družinam.
- Ljudje se precej vključujejo v dejavnosti skupnosti.
- Na področju izobraževanja je vključenost dobra, otroci redno hodijo v šolo in so po besedah intervjuvancev enako obravnavani.
- Na področju zaposlovanja so mnogi deležni diskriminacije delodajalcev.
- Bivalne razmere so, po besedah predsednika in prebivalcev, na meji revščine.

Da bi lahko odgovorila na zadnje zastavljeno raziskovalno vprašanje, tj. Kakšen je socialni kapital romske skupnosti v Pušči?, skušam narediti oceno navzočnosti socialnega kapitala na podlagi osmih raziskovalnih področjih:

- **Prostori v skupnosti**, so dobro urejeni.

- **Povezave med ljudmi** so predvsem aktivne, saj po večini sodelujejo in si pomagajo med seboj.
- **Informiranje** je dobro organizirano.
- **Dejavnosti** v skupnosti in za skupnost se ljudje v veliki meri udeležujejo.
- Poročajo pa o pomanjkanju **vpliva na soodločanje**.
- Na področju **zaposlovanja** so izražali zapostavljenost.
- **Bivalne razmere** so po večini slabe, ponekod celo na meji revščine.
- Izključenosti ne čutijo na področju **izobraževanja**, kjer so otroci enakovredno obravnavani, imajo enake možnosti, radi hodijo v šolo, imajo želje za prihodnost in se tudi nadalje šolajo.

Od osmih raziskovalnih področjih sem dobila na petih pozitivne rezultate. V mikroomrežje so Romi v Pušči torej dobro vključeni. Izključenost Romov pa je še zmeraj prisotna na nekaterih življenjsko pomembnih področjih: pri soodločanju v skupnosti, zaposlovanju in bivalnih razmerah.

6. SKLEPI

1. Intervjuvanih je bilo 10 oseb, od tega pet žensk in pet moških v starosti od 21 do 57 let. Opravila sem tudi intervju s predsednikom Krajevne skupnosti Pušča, Ignacom Horvatom.
2. Krajevna skupnost Pušča je strnjeno naselje, kjer prevladujejo individualne hiše. Ceste so asfaltirane, ulična razsvetljava je urejena, prav tako pločniki. Stanovalci so priključeni na mestni vodovod, ravno pa so v fazi priprav za izgradnjo kanalizacijskega omrežja. V naselju je tudi avtobusna postaja, avtobusne povezave so dobre.
3. V skupnosti so večnamenska dvorana (ki je osrednji prostor skupnosti) in pisarna Krajevne skupnosti ter enota vrtca Murska Sobota.
4. V vasi deluje veliko društev (npr. Prostovoljno gasilsko društvo, katero razpolaga z orodnim vozilom, Društvo upokojencev, Športno društvo, Kulturno društvo, Turistično društvo).
5. Kljub temu da gre za največje in najbolj razvito romsko naselje v državi, je materialno stanje v vasi še vedno na robu revščine.
6. V skupnosti se odvijajo dogodki, ki ljudi povezujejo med seboj, to so na primer razne delavnice, v katere se ljudje radi vključujejo, športne dejavnosti, različne prireditve (Vas sožitja ipd.).
7. Samopomoč in solidarnost za skupnost nista značilni, npr. skrb za hendikepirane in stare je prepuščena predvsem posameznim družinam.
8. Mladi se v vedno večjem številu izobražujejo in posledično imajo tudi načrte za prihodnost. Kljub temu pa se še vedno ne morejo znebiti stigme oz. diskriminacije pri zaposlovanju. V naselju je zaposlenih okrog 50 oseb, kar predstavlja med 5 in 10 % prebivalcev.

9. Večina prebivalcev je še vedno odvisna od raznih socialnih transferjev. Preživljajo se s socialno pomočjo, skupnost pomaga s paketi Rdečega križa in Karitasa.
10. Večina intervjuvanih oseb se v naselju Pušča počuti varno in zaupa večini ljudi v naselju. Pripravljeni so na vzajemno pomoč in tudi nudenje pomoči neznanim osebam.
11. Intervjuvancem druženje in prijateljstvo veliko pomenita. V skupnosti so nekateri izolirani posamezniki, ki so to postali po lastni krivdi (neprimerno vedenje).
12. Ljudje v Pušči menijo, da so dobro informirani; imajo oglasne deske, sestanke v skupnih prostorih, letake, ki jih delijo na dom ipd.
13. Izražena je bila potreba po kanalizaciji v naselju. Prav tako si želijo in hkrati potrebujejo nogometne slačilnice na igrišču. Izražali so željo po slogi in sožitju v skupnosti, po pravični skupnosti, po večjem razumevanju in sodelovanju ter željo po povezanosti, prijateljstvu in iskrenosti.
14. Intervjuvanci so govorili o svoji odločnosti; vedno in v vsakem primeru izrazijo svoje mnenje. Kljub temu pri nekaterih prevladuje občutek, da so njihove besede in stališča ignorirana. Govorijo o nezadovoljstvu z odnosom in vodenjem skupnosti in pomanjkanju vpliva prebivalcev pri soodločanju. Izrazili so tudi jezo nad tistimi, ki *»ko je treba nič ne povedo, kasneje pa so glasni«*. Menijo, da bi vsak posameznik moral jasno in glasno izraziti svoje mnenje.
15. Polovica intervjuvanih oseb je aktivnih v skupnosti; sodelujejo v dejavnostih skupnosti ali za skupnost.
16. Večina je govorila o zadovoljstvu z odnosi v času svojega izobraževanja. Prevladuje mnenje, da so danes enake možnosti in obravnava otrok na področju izobraževanja. Prav tako imajo otroci veselje do šole oz. vrtca.
17. Polovica intervjuvancev je doživela diskriminacijo na področju zaposlovanja ali pa se zaveda, da je le-ta prisotna. Polovica intervjuvancev je (dolgotrajno) brezposelnih. Zaposleni oz. bivši zaposleni so označili odnose s sodelavci kot pozitivne.

18. Vsi poročajo o prijateljevanju z Neromi. Odnose z neromskim prebivalstvom ocenjujejo kot dobre, prav tako se dobro počutijo v ostalem okolju. Njihovi otroci imajo še več prijateljev med neromskim prebivalstvom.
19. Večina opozarja, da jih ima družba velikokrat še zmeraj za »grešne kozle«. Ob tem čutijo jezo in predvsem čustveno prizadetost. Čutijo, da so pri ljudeh še prisotne stereotipne podobe in tudi predsodki.
20. Navajajo pozitivne izkušnje z javnimi službami oz. z javnimi uslužbenci. Izpostavljene pa so bile negativne izkušnje s socialnimi delavci in tudi nezaupanje le-tem.
21. Križajo se različna mnenja glede (ne)zadovoljstva z zakonom; polovica intervjuvancev meni, da je zakon dobro zastavljen, ampak se ga ne upošteva, polovica pa je z zakonom v celoti zadovoljna.
22. Načeloma so v naselju razmere slabe; nekateri nimajo elektrike, ogrevanja, tudi urejenost okolja in hiš je minimalna. Zelo zadovoljni so z lokacijo naselja.
23. Intervjuvanci se po večini opredelijo, da mediji načeloma posplošujejo in ustvarjajo »kolektivno krivdo«, kjer so vsem Romom pripisane enake lastnosti. Prav tako menijo, da mediji dandanes govorijo tudi v njihovo korist. Večina pozitivno vrednosti **romske medije**, saj le-ti pripomorejo k večjemu poznavanju ter s tem posledično k večji naklonjenosti Romom. Vsi Romi ne spremljajo romskih medijev, nekateri ne vedo, koliko romskih medijev deluje.
24. Vsi intervjuvani se čutijo sprejeti in vključeni v družbo. Nekateri sicer ugotavljajo, da so še vedno zapostavljeni pri zaposlovanju; prisotno je mnenje, da so kot **celotna skupnost** deležni diskriminacije.
25. V Prekmurju lahko govorim o sožitju Romov in neromskega prebivalstva, saj tudi rezultati ankete potrjujejo, da Neromi Rome dobro sprejemajo.
26. Romi v Prekmurju iščejo vzroke za negativno vrednotenje romske skupnosti v dolenjskih Romih. Menijo namreč, da so Romi na Dolenjskem sami krivi za svoj položaj, da zanje veljajo stereotipne podobe in da so Romi v Prekmurju drugačni oz.

bolj napredni. Menijo, da zaradi Romov na Dolenjskem oz. Romov, ki so tem podobni, mediji in ljudje posplošujejo negativnost na celotno romsko skupnost.

27. Romi v Prekmurju oz. v Pušči so izključeni na treh področjih: pri soodločanju v skupnosti, zaposlovanju in glede bivalnih razmer.

7. PREDLOGI

Zelo velika težava in ovira, ki preprečuje Romom enaki položaj in s tem enako obravnavo, so mediji. Njihovo posploševanje in pripisovanje enakih značilnosti vsem Romom vodita v zapostavljenost in tudi izključenost. Novinarji morajo preiti iz opisa »oni« na opis »on/a«. Rome namreč predvsem moti, da velikokrat ne govorijo o romskem posamezniku, ki je nekaj storil oz. zagrešil, ampak preprosto govorijo o Romih, ki so spet nekaj zagrešili. To ni pravično niti profesionalno. Ob tem Romi čutijo čustveno prizadetost in hkrati jezo. Predvsem bi morali več pisati in poročati zagovorniki romske skupnosti in pripraviti dobre in relevantne argumente, ki bi usmerjali ljudi v možnost drugačnega razmišljanja o tej tematiki. Smiselno bi bilo zaposlovati Rome na novinarska mesta tudi izven romskih medijev. Tako bi prispevali k boljši obveščenosti in občutljivosti za teme, povezane z Romi.

Veliko Romov nima zaupanja v socialne delavce in v njihovo delo. Odnos socialnih delavcev do Romov je nemalokrat neprimeren in nekorekten. Na temo antirasističnega socialnega dela so organizirani seminarji za socialne delavce, ki so usmerjeni na reflektiranje in preseganje lastnih predsodkov do Romov. Predlagam, da bi bilo organiziranih še več takih seminarjev, kjer bi bili prisotni tudi Romi, ki bi podelili svoje negativne izkušnje, življenjske zgodbe, zaradi katerih bi posledično več socialnih delavcev delalo zanje in ne proti njim.

Slabe bivalne razmere so tesno povezane z brezposelnostjo. Za naselje Pušča prevladuje mnenje, da je naselje, ki je za vzor celotni Sloveniji. Dejansko stanje ni tako, razmere v naselju so na meji revščine, nekatere hiše nimajo ogrevanja, lastne elektrike in so v slabem stanju (streha, prostori, okna ipd.). Ljudje si ne morejo zagotoviti boljših bivalnih razmer, saj nimajo denarja, nekateri niti za preživetje. Za Rome v Prekmurju nikakor ne moremo govoriti, da so leni, nedelovni ipd. Zelo radi bi dobili delo, se zaposlili in služili denar. Problem je v delodajalcih, ki jih nočejo zaposlovati. Predlagam ozaveščanje delodajalcev o pridnosti, delavnosti in vztrajnosti Romov. Delodajalci, ki so zaposlili Roma/e, naj se izpostavijo oz. na glas povedo o svojem zadovoljstvu z romskimi delavci. Tako bodo pripomogli k temu, da bodo tudi drugi delodajalci nanje gledali z drugačne plati in jim posledično dali priložnost.

8. UPORABLJENA LITERATURA

Baluh, S. (2009), Romska skupnost v Sloveniji. V: Bačič, G. (ur.), *Romski zbornik = Romano kedijpe: s 16. mednarodnega romskega tabora, Murska Sobota, 2009*. Murska Sobota: Zveza Romov (21–23).

Dragoš, S., Leskošek V. (2003), *Družbena neenakost in socialni kapital*. Ljubljana: Mirovni inštitut.

Erjavec, K., Hrvatin, S., Kelbl, B. (2000), *Mi o Romih: Diskriminatorni diskurz v medijih v Sloveniji*. Ljubljana: Open Society Institute.

Horvat, J. (2011), *Romska skupnost v Sloveniji: Zgodovina in kultura Romov*. Murska Sobota: Zveza Romov Slovenije.

Horvat, J.[et. al.] (2011), *Uspešno vključevanje Romov v vzgojo in izobraževanje*. Murska Sobota: Zveza Romov Slovenije.

Horvat, J. (2010), *Dvajset let Romani Union Murska Sobota: 1990–2010*. Murska Sobota: RD Romani Union.

Horvat, J. (2009), Odprta vprašanja organiziranosti romske skupnosti v Sloveniji. V: Bačič, G. (ur.), *Romski zbornik = Romano kedijpe: s 16. mednarodnega romskega tabora, Murska Sobota, 2009*. Murska Sobota: Zveza Romov (24–27).

Horvat, J. (2004), *Zbornik referatov z mednarodne konference o položaju Romov na trgu dela*. Črenšovci: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.

Horvat, J. (2003), Romi na Slovenskem. V: Klopčič, V., Polzer, M. (ur.), *Evropa, Slovenija, Romi*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja (61–64).

Horvat, J. (1999), Položaj Romov v Sloveniji. V: Klopčič, V., Polzer, M. (ur.), *Izboljšanje položaja Romov v Srednji in Vzhodni Evropi – Izziv za manjšinsko pravo*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja (20–26).

Klopčič, V. (2007), *Položaj Romov v Sloveniji: Romi in gadže*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

Obreza, J. (2003), Romi v slovenskem pravnem redu in njihova politična participacija na lokalni ravni v luči predvidenih zakonskih sprememb. V: Klopčič, V., Polzer, M. (ur.), *Evropa, Slovenija, Romi*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja (47–60).

Orhan, G. (2009), Mediji in Romi. V: Bačič, G. (ur.), *Romski zbornik = Romano kedijpe: s 16. mednarodnega romskega tabora, Murska Sobota, 2009*. Murska Sobota: Zveza Romov (28–29).

Romic (2009), Romski informativni center R o m i c. V: Bačič, G. (2009), *Romski zbornik = Romano kedijpe: s 16. mednarodnega romskega tabora, Murska Sobota, 2009*. Murska Sobota: Zveza Romov (31–34).

Rudaš, D. (2003), Večno vprašanje: So Romi res tako slabi, kot nekateri trdijo? V: Klopčič, V., Polzer, M. (ur.), *Evropa, Slovenija, Romi*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja (107–112).

Sandreli, M. (2009), Romski mediji. V: Bačič, G. (ur.), *Romski zbornik = Romano kedijpe: s 16. mednarodnega romskega tabora, Murska Sobota, 2009*. Murska Sobota: Zveza Romov (30).

Sardelić, J. (2010), Multikulturalizem in položaj Romov v Sloveniji. *Socialno delo*, 49, 2–3: 109–120.

Šumi, I. (2000), *Kultura, etničnost, mejnost: Konstrukcije različnosti v antropološki presoji*. Ljubljana: ZRC SAZU.

Trbanc, M. (1996), Socialna izključenost: Koncept, obseg in značilnosti. V: Svetlik, I. (ur.), *Kakovost življenja v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (287–310).

Urh, Š. (2011), Izključenost romskih otrok iz izobraževanja. *Vzgoja in izobraževanje: revija za teoretična in praktična vprašanja vzgojno izobraževalnega dela*, 42, 1–2: 17–23.

Urh, Š. (2009), *Etnično občutljivo socialno delo z Romi*. Fakulteta za socialno delo (doktorska disertacija).

Urh, Š. (2007), Preseganje institucionalnega, kulturnega in osebnega rasizma v socialnem delu. *Socialno delo*, 46, 4–5: 233–237.

Urh, Š., Žnidarec Demšar, S. (2007), Ethnically sensitive social work with Roma. V: Zaviršek, D., [et. al.], *Ethnicity in Eastern Europe: A challenge for social work education*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (83–100).

Urh, Š. (2006), Socialna izključenost Romov v Beli krajini. *Socialno delo*, 45, 1–2: 41–49.

Urh, Š. (2005), Krepitev romske skupnosti. V: Dragoš, S., [et. al.], *Krepitev moči*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (59–66).

Urh, Š., Žnidarec Demšar, S. (2005), Socialno delo z Romi: Sistem kontrole ali sistem pomoči. *Socialno delo*, 44, 4–5: 325–331.

Urh, Š., Žnidarec Demšar, S. (2005), Izključujoči mehanizmi vključevanja Romov. *Poročilo Skupine za spremljanje nestrpnosti*, 4: 36–51.

Urh, Š. (2003), Anticiganizem v Evropi. *Časopis za kritiko znanosti*, 31, 213–214: 160–176.

Winkler, P. (1999), Izkušnje Slovenije pri urejanju položaja Romov. V: Klopčič, V., Polzer, M. (ur.), *Izboljšanje položaja Romov v Srednji in Vzhodni Evropi – Izziv za manjšinsko pravo*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja (27–36).

Zaviršek, D. (2010), Etnizacija in patologizacija Romov in romskih skupnosti: socialno-antropološki in socialnodelovni teoretski koncepti. *Socialno delo*, 49, 2–3: 85–97.

Zaviršek, D. (2000), *Hendikep kot kulturna travma: Historizacija podob, teles in vsakdanjih praks prizadetih ljudi*. Ljubljana: Schwarz.

Zavratnik Zimic, S. (2000), Koncept »družbene izključenosti« v analizi marginalnih etničnih skupin: Primer začasnih beguncev in avtohtonih Romov. *Teorija in praksa: družboslovna revija*, 37, 5: 832–848.

Zupančič, J. (2003), Romska vprašanja v luči prostorskih odnosov. V: Klopčič, V., Polzer, M. (ur.), *Evropa, Slovenija, Romi*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 113–124.

8. 1. Internetni viri

Buzeti T. (2011), Pomurec.com: Pušča 2020 – vas sožitja in priljubljena turistična točka.

Dostopno na:

http://www.pomurec.com/vsebina/4815/Pusca_2020__vas_sozitja_in_priljubljena_turisticna_tocka (18. 6. 2012)

B. G. (2012), Rtv slo.si: Z. Čebašek Travnik: Glede ureditve romskih naselij bi morale biti občine dejavnejše. Dostopno na:

<http://www.rtv slo.si/slovenija/z-cebasek-travnik-glede-ureditve-romskih-naselji-bi-morale-biti-obcine-dejavnejse/285168> (13. 6. 2012)

Ivanc R. (2009), Društvo geografov Pomurja: Struktura romskih naselij v Prekmurju s poudarkom na infrastrukturni opremljenosti. Dostopno na:

http://www.drustvo-geografov-pomurja.si/projekti/zborovanje/zbornik/sRobert%20Ivanc_T.pdf (16. 5. 2012)

Josipovič D. (2009), Društvo geografov Pomurja: Romi in Prekmurje: Spremembe v etno-demografski strukturi po letu 1991. Dostopno na:

http://www.drustvo-geografov-pomurja.si/projekti/zborovanje/zbornik/rDamir%20Josipovic_T.pdf (16. 5. 2012)

Lokalno.si (2008): Romi v Prekmurju živijo bolje kot Romi na Dolenjskem in v Posavju.

Dostopno na:

http://www.lokalno.si/2008/09/16/47553/aktualno/romi_v_prekmurju_zivijo_bolje_kot_na_dolenjskem_in_v_posavju/ (13. 6. 2012)

Matos U. (2005), Mladina: Romi. Dostopno na:

<http://www.mladina.si/91518/romi/> (12. 6. 2012)

Miklič B. (2009), Romske novice: V romskem zborniku tudi o dobrem sodelovanju z novomeškimi policisti. Dostopno na:

<http://staro.romskenovice.si/blog/?p=5402> (18. 6. 2012)

M. M. (2006), 24ur.com: Neodvisna romska skupnost. Dostopno na:

<http://24ur.com/novice/slovenija/neodvisna-romska-skupnost.html> (19. 4. 2012)

Pirc V. (2001), Mladina: Romski jezik je pomemben. Dostopno na:

http://www.mladina.si/95996/romi2/?utm_source=tednik%2F200121%2Fclanek%2Ffromi2%2F&utm_medium=web&utm_campaign=oldLink (12. 6. 2012)

Pirš A. (2005), diplomsko delo: Slovenija je slovenskim Romom dom. Dostopno na:

<http://dk.fdv.uni-lj.si/dela/Pirs-Anka.PDF> (18. 6. 2012)

Pojbič J. (2011), Delo: Romsko naselje Pušča proslavlja stoletnico. Dostopno na:

<http://www.delo.si/novice/slovenija/romsko-naselje-pusca-proslavlja-stoletnico.html> (13. 6. 2012)

Republika Slovenija, Urad za narodnosti: Romska skupnost. Dostopno na:

http://www.arhiv.uvn.gov.si/si/manjsine/romska_skupnost/ (9. 4. 2012)

Republika Slovenija, Varuh človekovih pravic (2011): Varuhinja ob 100. obletnici romskega naselja Pušča. Dostopno na:

<http://www.varuh-rs.si/publikacije-gradiva-izjave/govori-referati-in-clanki/novice/detajl/varuhinja-ob-100-obletnici-romske-naselja-pusca/?cHash=9550884b69b823f57bec02bbec58d46c> (18. 6. 2012)

Romski akademski klub: Vizija. Dostopno na:

<http://www.romskiakademskiklub.si/vizija.html> (15. 5. 2012)

Šteiner D. (2007), Sobotainfo.com: Sožitje Romov z ostalimi prebivalci pokrajine ob Muri.

Dostopno na:

<http://sobotainfo.com/novice/ogled/1924/?s=nl> (18. 6. 2012)

Zalokar M. (2006), diplomsko delo: Vpliv romskih svetnikov na razreševanje romske problematike v slovenskih občinah. Dostopno na:

<http://dk.fdv.uni-lj.si/dela/Zalokar-Maja.PDF> (18. 6. 2012)

9. PRILOGE

9.1. Dodatki

9.1.1. PRILOGA 1

1. *moški – 27 let*

O naselju Pušča in odnosih znotraj le-tega:

1. Varnost v naselju:

Ne, naše naselje se mi ne zdi ravno varno. Naša ulica je v redu, ostale pa so bolj tak. So eni ljudje, ki bi hoteli komu kaj slabega. Ampak jaz nisem z nikomer tako zelo skregan, zato pa se tudi ne bojim. Tako ponoči kot podnevi grem pogumno po cesti. Vem, da vsi ne.

2. Zaupanje, sodelovanje in druženje med ljudmi v naselju:

Večini ljudi ne zaupam. Samo družini. Nekaterim sorodnikom tudi, ampak ne vsem. Moraš človeka zelo dobro poznati, da mu lahko zaupaš. Teh pa je pri meni bolj malo. Sem previden, ker se nočem opeči. Ti naši bližnji sosedi so še kar v redu, tak da njim bi recimo zaupal svojega otroka, komu drugemu pa že raje ne. Sem pa pripravljen pomagati neznani osebi, se je že zgodilo, da so neznanci hodili okrog po Pušči, pa so hoteli informacijo za smer, so namreč zašli z avtom v naše naselje, hoteli so v Mursko Soboto, pa sem jim z veseljem povedal kam morejo. To mi ni težko. Dokler kdo rabi mojo pomoč in ni slabonameren jo bo dobil. Oh, v naši skupnosti so zelo izolirani ljudje. To pa zato, ker vsak gleda samo »na svojo rit«. Samo bi grabili, pa za sebe delali, ni jim mar za druge, pa za skupnost. Meni osebno druženje ne pomeni kaj veliko, saj sem že povedal kako je. Z družino skupaj držimo pa se razumemo, to mi je dovolj. Mislim pa, da ljudje v naši skupnosti niso osamljeni. Ne delujejo tak.

3. Dostopnost, informiranost, potrebe in želje skupnosti:

O svojih pravicah sem obveščen, saj se za to tudi sam pozanimam. So v Pušči sicer tudi oglasne deske, tam tudi pridem do nekaterih informacij, drugače pa se sam obrnem recimo na predsednika, udeležujem se sestankov v krajevni skupnosti, pa tak naprej. Ampak moreš biti sam aktiven in pozoren, drugače lahko marsikaj zamudiš. Le ob najpomembnejših zadevah

delijo kakšne letake na dom. Ja, jaz bi v skupnosti spremenil vse. Če mene vprašate je prvo kaj bi želel novi folk. Sem za totalno spremembo. Čas je že, da se stari umaknejo, zdaj je čas za nas mlade, da mi uvedemo neke spremembe pa da mi postanemo »vodje«. Do zdaj so si ena in isti polnili žepe, zdaj si jih moramo napolniti še mi.

4. Suverenost, odločnost, aktivnost v skupnosti:

Nisem aktiven, nisem ne prostovoljec, ne član kakšnega kluba, nič nisem. Ker me tudi nihče nikjer ne upošteva. Eni so pomembni, drugi nismo in do nas se obnašajo tudi tako. Zato sem raje tiho, v bistvu me več niti ne zanima kaj se bo dogajalo v naselju, kdo pride na obisk v naselje in podobne kolobocije. Naj sprejemajo odločitve po svoje. Mar mi je še edino za otroke, če bi se organizirala kakšna dejavnost za njih, bi pa bil z veseljem zraven.

O odnosih z ljudmi/ družbo izven naselja Pušča:

5. Izobraževanje:

Ko sem hodil v šolo je bilo svetovno, zelo dobro. Nekoč sem živel v romskem naselju Črenšovci in mi smo veljali za »civilizirane«, proti ostalim Romom. Nisem imel nobenih težav ne z učitelji in sploh ne s sošolci. Bili smo pravi prijatelji in še smo z nekaterimi. Tudi z našim malim v vrtcu je super. V romskem vrtcu tukaj v Pušči je polovica neromskih otrok. Z njimi se zelo dobro štekajo. Pa tudi starši neromskih otrok so zadovoljni. Vsi se dobro razumemo. Tudi glede izobraževanja se mi zdi, da imamo enake možnosti.

6. Zaposlovanje:

Pa tudi pri meni v prejšnji službi sem imel fenomenalne odnose s sodelavci in šefom prav tako. Zdaj trenutno nisem zaposlen, upam da kmalu kaj najdem. Sem že bil na razgovoru ja in mislim da sem res bil zavržen samo zato, ker sem Rom. Mislim, da se to dandanes še vedno prepogosto dogaja. V Avstriji je drugače. Nekaj naših dela tam, tam te nihče ne vpraša, če si Rom. Hodijo bolj na sezonska dela, ampak že to je ogromno. Pa tisti kaj delajo gori so tukaj kralji. Imajo zelo lepe plače, sicer tudi dosti delajo, ampak to je tak normalno. Upam, da tudi jaz kdaj kje tam pridem zraven.

7. Stiki z Neromi:

Imam polno prijateljev, ki niso Romi. S sodelavci sicer nisem ohranil stika, čeprav smo si bili dobri. Vsak je šel svojo pot, veš kak je to, izgubiš stike, hitro. Tudi moj mali ima polno prijateljev Neromov. Izven vrtca se zaenkrat še ne družijo, saj so še mali. Ampak mislim, da se kmalu bodo, saj veliko govori o njegovih »sošolcih« in komaj čaka, da se naslednji dan vidijo.

8. Odnos z Neromi:

Ko sem izven Pušče se počutim čist isto kot če sem tu. Včasih še boljše. Pač zdaj nekaj ogromno prijateljev tudi nimam, ampak to ne zato, ker sem Rom, ampak pač ne zaupam vsem. Meni je dovolj pet ljudmi s katerimi si vse delimo, ne rabim jih 20. Je pa res, da majo do nas nekateri razne predsodke. Pa to je jasno, tudi po Murski Soboti so okrog na javnih prostorih zalepljene nalepke »Cigani raus!« Za njih smo vsi isti. Nočemo delati, krademo, smo nasilni pa ne vem še kaj. Velikokrat se zgodi, da se kaj zgodi na primer v Murski Soboti, pa smo kar cigani že krivi.

9. Izkušnje z javnimi službami:

Sam osebno imam dobre izkušnje z javnimi službami, vem pa, da jih nimajo vsi. Socialne delavke so do mene vedno bile zelo v redu, zaupam jim, nikoli nisem imel nobenih težav. Vem, da so »naši« večkrat živčni na njih, ker jim nočejo dati denarne podpore, ampak jaz vem, da to niso one krive. Zakon je zakon, ampak enim to ne gre dopovedati.

10. Zakonska zaščita:

Ne upoštevajo zakona, to je problem. Na policiji smo vedno najprej krivi mi. Karkoli se zgodi, najprej preverjajo pri nas in iščejo krivca. Pa vedno vsi veljamo za isto slabe.

11. Bivalne razmere:

V tej ulici, kjer živimo mi, so bivalne razmere dobre. Ne morem reči, da kaj nujno potrebujemo, smo čist zadovoljni. Edino kanalizacije ni, to bi mogli narediti. Drugače pa si želim edino službo, pa bo pri meni vse rešeno. Če bi imel denar bi takoj odšel v mesto, ven iz Pušče pa v stran od teh hinavcev. Eno stanovanje bi imel v bloku, to si najbolj želim.

12. Mediji:

Moram reči, da ne spremljam kaj dosti poročil in teh zadev. Časopisov tudi ne berem, ker se tak same svinjarije dogajajo. Včasih poslušam radio, pa se mi zdi, da pretirano ne zbuja nekega sovraštva do Romov. Pač če so krivi so krivi, se tudi jaz strinjam, da rabijo kazen, pa če so Romi ali ne. Naših medijev še bolj ne spremljam, mislim pa da sta dva, televizijska in radijska oddaja. Koliko sem jih slišal so že v redu, saj to je njihova služba. Morejo biti v tem dobri, drugače ne bi mogli delati. Mislim pa, da nas zaradi njihovega dela ljudje zato nič kaj bolj ne poznajo, saj po moje niti ne spremljajo teh naših medijev. Imajo svojih zadosti, zakaj bi naše oddaje poslušali in gledali. Še mi jih ne.

13. Družbena vključenost:

Lahko rečem za sebe osebno, da sem sprejet v družbo. Enake možnosti nimam pri zaposlitvi, drugače pa se dobro počutim med ostalimi ljudmi. Na splošno pa smo prikrajšana skupina res pri zaposlovanju, ker nas nihče noče zaposliti. Drugje pa mislim, da smo enakovredni.

2. Ženska – 32 let

O naselju Pušča in odnosih znotraj le-tega:

1. Varnost v naselju:

Pušča je čisto varno naselje, ni me nikoli strah, vedno se dobro in varno počutim.

2. Zaupanje, sodelovanje in druženje med ljudmi v naselju:

Večini ljudi lahko zaupam, ampak ne vsem. Imam precej prijateljev, ki so mi vedno pripravljeni pomagati, tudi jaz njim. Zanesem pa se recimo ne na vse sosede. Eden je zelo dober, drugi na levi strani, pa ne. Sploh si nismo dobri. Neznanim ljudem načeloma pomagam, če se lepo obnašajo. Drugače pa so v naši skupnosti ljudje zelo pogrupirani. Horvat, Muc, Rudaš delajo samo za sebe. Egoisti so. Z njimi se ne družim. Imam pa prijatelje in nekatere sosede s katerimi imamo večkrat skupne fešte in podobno. Eni pa so osamljeni samo zato, ker so si sami krivi. Pa jih je zato skupnost izločila. Pa takim privoščim, da nimajo nikogar.

3. Dostopnost, informiranost, potrebe in želje skupnosti:

O pravicah se sami obveščamo. Gre od ust do ust, od hiše do hiše. Ali pa slišiš, ko govorijo. Glavno da slišiš, da kaj ne zamudiš. Tisti »ta glavni« pa itak, če je kaj dobrega zadržijo za sebe, pa nam ne povejo. V naselju rabimo kanalizacijo. Pa pravične ljudi, ki ne bodo samo grabili v svoj žep.

4. Suverenost, odločnost, aktivnost v skupnosti:

Jaz si upam povedati vse. Sodelujem pa nikjer ne, saj nima smisla. Bom delala za nekoga nekaj dobrega, pa nič ne bom dobila nazaj. Ni to meni treba. Smo pa vsi skupaj stopili, ko smo delali prostore krajevne skupnosti. Ampak tukaj se je končalo, takrat smo videli kakšni so ti »glavni« v resnici.

O odnosih z ljudmi/ družbo izven naselja Pušča:

5. Izobraževanje:

S sošolci in učitelji sem imela dober odnos. Zdaj z našimi otroci je še boljše. Prej še nas nekateri so zafrkavali, zdaj se to več ne dogaja. Naši redno hodijo v šolo in so pridni, tudi razredničarka jih pohvali. Hči ima tudi željo, da bo veterinarica, ko bi velika in mislim, da ji bo uspelo. Ker je zelo pridna in se dobro uči. Pa tudi možnosti so danes večje in boljše kot pa so za nas nekoč bile. Zdaj smo cigani že zelo napredovali.

6. Zaposlovanje:

Sem zaposlena in tudi v službi se dobri razumemo. Tudi nadrejeni se lepo obnašajo do mene, ne delajo nobenih razlik. To je moja prva služba, delam že štiri leta. To je tudi bil moj prvi razgovor za službo in se je uspešno obnesel. Nobene diskriminacije in rasizma še nisem doživela. Jaz osebno ne.

7. Stiki z Neromi:

Polno prijateljev imam, ki niso cigani. Že sodelavcev je precej, pa tudi drugače, nekdanji sošolci. Moji otroci se v šoli dobro razumejo z sošolci, ampak drugače pa se ne družijo.

8. Odnos z Neromi:

Vsepovsod se dobro počutim. Ostali ljudje so zelo dobri do nas. Tudi v šoli se otroci dobro počutijo. Je pa še pri nekaterih neki predsodek, češ »Cigani so, pa cigani do ostali!« Naša mala je bila v šoli obtožena kraje, pa ni bila kriva. No, vsi v razredu so bili zraven, ampak učitelji pa so obtožili njo. Pa tudi policija večkrat gre na nas, pa čeprav nimamo nič pri zadevi. Vedno smo vsi vse krivi. En cigan nekaj naštima, pa smo vsi že isti. To ni prav.

9. Izkušnje z javnimi službami:

Pri policiji smo večkrat mi kaj krivi. Drugače osebno nimam z njimi težav. Saj ne povzročam težav. Ostali se dobro obnašajo do nas. Tu v Prekmurju vsi vrage z nami gučijo, ne pa tak kak na Dolenjskem. Oni doli pa si zaslužijo tak, ker se jim res ne da delati, kradejo, to vem, sem videla. Mi pa nismo takšni. Socialni delavci pa so nesramni. Vse naredijo po svoje, nočejo nam pomagati. Vedno rečejo isto »Nič ne moremo pomagati!«. Ne zaupam jim, saj vse delajo po svoje, kakor se njim zazdi.

10. Zakonska zaščita:

Z zakonom nismo zaščiteni. Eni delajo recimo dva meseca za 3 evre na uro, dobijo plačano en mesec, dva evra na uro. To je norčevanje! Pa ne moremo nič! Pa na socialnem nas tudi ne obravnavajo pravično. Delajo kakor hočejo.

11. Bivalne razmere:

Kanalizacija nam manjka. Eni nimajo niti elektrike, dve hiši sta v Pušči taki. Sicer so si malo sami krivi, saj si s sosedi niso dobri, drugače bi jim sosed lahko dal elektriko. Pa potrebujemo denar, ker ne moremo plačati položnic. Kurjave tudi nimamo, to je nujno za preživetje. Boljše mi je, da živimo poleg Murske Sobote, raje sem v »vasi« kot v mestu. Ko si zaželim itak lahko grem tja.

12. Mediji:

Zdi se mi, da mediji večkrat govorijo tudi v našo korist in nas pohvalijo. Za katere pa govorijo slabo, pa so si sami krivi. Eni nam delajo sramoto in pol smo vsi v istem košu. Saj to je pri vas pavrih isto! Romski mediji so zelo dobro organizirani, super so. Mislim, da so trije, radio,

televizija in časopis. Novinarji dobro opravljajo svoje delo, pa zaradi tega nas tudi pavri vedno bolj spoznavajo.

13. Družbena vključenost:

Jaz sem vključena in sprejeta v ostalo družbo. Tudi zaposlitev imam in vse, torej jaz osebno imam enake možnosti. Nimajo pa jih vsi cigani!

3. Moški – 34 let

O naselju Pušča in odnosih znotraj le-tega:

1. Varnost v naselju:

V Pušči se vedno počutim varno.

2. Zaupanje, sodelovanje in druženje med ljudmi v naselju:

Večini lahko zaupam, so pa neredke izjeme, katerim ne moreš. Jaz sem do ljudi takšen kot so oni do mene. Če pride v naselje neznana oseba ji seveda pomagam. Isto je s sosedi. Eni so okej, drugi pa ne. Svojega otroka definitivno ne bi zaupal vsem. V Pušči so ljudje kar fejest izolirani. Tisti, ki si mislijo, da so najboljši, so v resnici najslabši. In imajo zato tudi manj prijateljev. Zaradi sebe so izolirani, za to, ker so egoisti in delajo samo za sebe. Za nikogar drugega jim ni mar. Nam pa za njih ni. Rad se družim z ljudmi seveda, nisem rad osamljen, nekateri v skupnosti pa so zmeraj osamljeni.

3. Dostopnost, informiranost, potrebe in želje skupnosti:

Imamo oglasne deske. Ampak moraš sam spremljati, da kaj pomembnega ne zamudiš. O pravicah se bolj kot ne, obveščamo sami. Nujno potrebujemo v skupnosti slogo in sožitje. Ker tega ni. S praktičnega vidika pa potrebujemo kanalizacijo, pa igrišče, na katerem se bodo lahko igrali VSI otroci. Ne samo tisti, ki so člani kluba. Moji trije sinovi ne smejo na nogometno igrišče. Eni so baje premladi, drugi niso člani kluba, ... Sami izgovori. Moji otroci so zaradi tega zapostavljeni. Horvat pa Rudaš naj se borita za vse nas, ne pa samo za sebe.

4. Suverenost, odločnost, aktivnost v skupnosti:

Jaz izrazim svoje mnenje, ampak ga nihče ne upošteva. Govorimo resnico, te pa nihče noče slišat. Zaradi tega se več tudi ne udeležujem teh njihovih zadev, bil sem nekoč pri gasilcih, pa še marsikje sem prostovoljno pomagal, zdaj pa nas samo vstran potiskajo vsepovsod.

O odnosih z ljudmi/ družbo izven naselja Pušča:

5. Izobraževanje:

Včasih so nas v šoli zafrkavali, da smo cigani in da smrdimo in podobno. Ampak to je bilo samo nekaj takih, z ostalimi smo se dobro razumeli. Zdaj je glede tega veliko bolje, iz mojih sinov v šoli se več ne norčujejo. So pridni, prijazni, radi hodijo v šolo in sodelujejo tudi v velikih krožkih; likovni krožek, lesni krožek, glasbeni krožek.

6. Zaposlovanje:

Nisem zaposlen in službo bi nujno potreboval. Nikoli nisem bil zaposlen, ukvarjam se z železom. Sem doživel diskriminacijo, ko sem bil na razgovoru za službo. Ko me je delodajalec videl, je že postal skeptičen, ko me je vprašal za priimek, je rekel, da v bistvu že nekoga imajo, ampak da pokliče, če se delovno mesto sprostí. Takoj sem vedel, zakaj se gre.

7. Stiki z Neromi:

Imam prijatelje, ki niso cigani. Otroci se družijo v šoli in po šoli, v krožkih, ali pa za kakšne rojstne dneve.

8. Odnos z Neromi:

V ostalem okolju se počutim čisto normalno. Ljudje se normalno obnašajo do mene. Ampak vidi se, da eni raje nočejo stika z nami, zato ker smo cigani. Ali pa nas česa obtožijo, samo zato ker so »cigani kradljivci«. Ali pa spet kaki cigan kaj napravi, recimo zbije koga, pa smo spet vsi pretepači. Pri vas to ni tak. Če boš ti nekoga zbila, ne bodo vsi veljali za iste kot si ti. Še v časopisih, ko cigan kaj napravi, piše ime in priimek, ko pa ker vaš kaj, pa so samo kratice navedene.

9. Izkušnje z javnimi službami:

Jaz nimam problemov o javnimi službami, razen socialni delavci. Oni vedno rečejo, da ne morejo nič narediti, ker vse gre preko Ljubljane. Pa to ni res, marsikaj gre preko občine, pa bi lahko, pa nočejo. Ne podpirajo naše dejavnosti z železom. Zaslužimo recimo 100 evrov, ampak oni ne vejo, da moramo plačati še potne stroške oziroma bencin in tako naprej. Od tega recimo ostane 60 evrov. Pa oni gledajo, kot da je v našem žepu celih 100. Pa ni res. Jaz razumem, da je na socialnem gužva, ampak jaz nisem kriv, da ni dela. Jaz morem nekak preživeti! In kakorkoli obrneš, se izgovorijo z Ljubljano, da oni ne morejo sami nič pomagati. Večkrat pridejo k nam v naselje, bolj na ogled in nas gnjaviti.

10. Zakonska zaščita:

Smo zapostavljeni. Ker nas še bolj nočejo zaposlovati, pa bi nas mogli. Imamo enake pravice kot Neromi.

11. Bivalne razmere:

Jaz imam vse kar rabim, razen kanalizacije. To rabimo vsi v Pušči. Hvala bogu, da smo na obrobju mesta, nočem živeti v središču. Mi pravimo, da živimo v predmestju Los Angelesa. Prekmurski Romi smo pravi Los Angeles, proti dolenjskim. Oni so Indijanci proti nam. Že zunanji izgled imajo drugačen. Pa še obnašajo se necivilizirano. Zato pa ni čudno, da jih ne sprejmejo medse ostali ljudje. Mi jih tu tudi nebi hoteli imeti.

12. Mediji:

Misliš, da naši mediji za nas delajo? Za našo prepoznavnost? Oni delajo samo za sebe. Kao delajo za cigane, saj so sami cigani, drugače pa se vstran od ciganov držijo. Niti svojih otrok ne dajo v naš romski vrtec. Radi bi samo izpadli kak so super, drugače pa delajo samo za sebe, samo da si peneze delajo. Rudaš hoče čisto vse po svoje, nikogar ne upošteva! Še romski vrtec bi radi preimenovali v Mavrica. Zakaj? Zato ker so tudi drugi otroci not? Če pa je Romano že ves čas! Na tak tudi ostane. Neromski mediji so čist v redu, ne spodbujajo sovraštva. Vsaj jaz tak mislim.

13. Družbena vključenost:

Glede zaposlitve nimamo enakih možnosti! Nihče noče vzeti cigana. Mislim pa, da smo dobro vključeni. Tu v Prekmurju že, tam doli pa so razred zase. Druga zgodba.

4. Moški – 49 let

O naselju Pušča in odnosih znotraj le-tega:

1. Varnost v naselju:

Ni nobene nevarnosti v naselju, vsaj za mene ne. Ponoči, podnevi, ni važno, mene ni strah.

2. Zaupanje, sodelovanje in druženje med ljudmi v naselju:

Tu pri nas v Pušči si nismo preveč dobri. Ne držimo skupaj in se nekaj pretirano ne družimo. Ni tak, kot pravijo da je. Imam svoje prijatelje, z njimi se družim, jim zaupam, tudi otroka bi jim dal v varstvo, ampak ostalim pa ne. Precej ljudi je izoliranih, to pa zaradi njih samih in zaradi njihove družbe. Sama mafija, gleda vsak samo na sebe, za drugega ni nikomur mar. Pa še probleme delajo okrog, pol pa smo vsi krivi za to, oziroma govorijo spet kot da smo vsi Romi isti. Meni osebno veliko pomenijo prijatelji, za njih bi vse naredil, mislim da tudi oni zame. Kako pa je z ostalimi ljudmi v Pušči, če so družabni ali ne, pa ne morem trditi. Pa so, ampak vsak ima svoj krog. Ne vem, kaj bi rekel, če so ljudje osamljeni ali ne. Pa mislim, da ne.

3. Dostopnost, informiranost, potrebe in želje skupnosti:

Obveščen sem o vsem, spremljam oglasne deske, grem tudi na sestanek v krajevno skupnost. Tam se vse zve, kar je nujno. Drugače pa ja, v naselju nujno rabimo greznico. Govori se že nekaj časa, naredi pa se nič.

4. Suverenost, odločnost, aktivnost v skupnosti:

Jaz se postavim sam zase, vedno povem, ko se s kom ali čim ne strinjam. Ampak niso vsi taki. Eni pa so tiho, pol pa obrekujejo okrog. Naj tam povejo, ko imajo priložnost. Imajo dolge

jezike samo takrat ko ni treba. Grem na sestanke v krajevno skupnost, drugače pa zdaj več nisem nikjer aktiven. Nekoč sem bil član nogometnega kluba, zdaj sem prestar za to.

O odnosih z ljudmi/ družbo izven naselja Pušča:

5. Izobraževanje:

S sošolci sem se dobro razumel. Z učitelji pa ne ravno. Ampak tudi ostali se niso, ne samo mi, Romi. Tudi moji otroci redno hodijo v šolo in imajo dobre odnose. Sicer se učijo ne preveč radi, sej se tudi jaz nisem. So glede tega po meni. Niti nimajo nekih velikih želj za prihodnost. Pač glavno, da dobijo službo in imajo reden dohodek, brez tega ne gre. Mislim pa, da imamo dandanes res že enake možnosti kot Neromi. Vsaj jaz nimam občutka, da bi moji otroci bili za kaj prikrajšani.

6. Zaposlovanje:

Nisem zaposlen, sem pa bil. Z sodelavci smo imeli v redu odnose, nobenih konfliktov ali česar koli podobnega. Tudi z šefi sem se razumel. Meni se ni še zgodilo, da bi naletel na diskriminacijo pri delodajalcu, sem pa že veliko slišal o tem od drugih.

7. Stiki z Neromi:

Imam veliko prijateljev izven romske skupnosti. To danes več ni tak kot je bilo nekoč. Da bi se Rom družil samo z Romom. Vsi smo prepleteni med seboj. Pa to je normalno. Tudi moji otroci hodijo na rojstne dneve k sošolcem, pa skupaj na treninge, pa takšne stvari. Zelo dobri so si. Še bolj, kot smo si mi nekoč bili.

8. Odnos z Neromi:

Skupaj hodimo na sprehode in na obiske. Nobenih težav nimamo z njimi. Mislim, da tudi predsodkov ne gojijo do nas Romov, zakaj bi jih, saj smo vsi ljudje. Tu pri nas, v Prekmurju, imamo zelo dobro porihtano, doli na Dolenjskem je problem. Oni pa nam delajo samo sramoto. Pa nas vse v isti koš mečejo, pa nismo vsi isti, sploh ne mi, v Prekmurju. Enkrat sem imel sicer slabo izkušnjo s policijo, to pa je ravno to, da nas imajo vse za kradljivce in nasilneže. Zgodil se je pretep in so me obtožili, da sem bil zraven, da sem kriv. 13 mesecev zapora sem dobil. Pa nisem bil zraven.

9. Izkušnje z javnimi službami:

Drugače imam dobre izkušnje z ostalimi službami, edino v tem primeru je policija bila nepravilna. Tudi socialnim delavcem zaupam, saj v redu opravljajo svoje delo. Čeprav jaz nimam posla z njimi. Hvala bogu, da jih ne potrebujem! Nisem socialni problem.

10. Zakonska zaščita:

Tudi naš zakon je dober, pravice so enake.

11. Bivalne razmere:

Pa mislim, da so razmere v naselju dobro urejene. V primerjavi z Dolenjsko so super. Kanalizacijo še rabimo, pa je vse rešeno. Rad sem tudi na obrobju mesta, ni lepšega kot živeti v predmestju. Imaš vse na doseg roke, drugače pa imaš mir in ni prometa.

12. Mediji:

Mediji pišejo dobro o nas, pa tudi slabo. Mislim, da se je malo izboljšalo že. Puščo predvsem zelo hvalijo. Dolenjci so tudi rekli Prekmurcem »Vaši cigani so Amerika!«. Pa smo res. Mi smo drugačni od njih. Ko pa pišejo kaj grdega o vseh Romih pa sem prizadet, seveda, saj to ni fer. Pri drugih populacijah tega ne delajo, pri nas pa pogosto. Naših medijev ne spremljam kaj dosti, mislim da dobro opravljajo svoje delo, da so sposobni. Mislim, da imamo dva medija, radio pa časopis, samo nisem prepričan. Pa dobro je, da so se tega lotili, zdaj ljudje vsaj vidijo, da nismo tak slabi in da so tudi naši sposobni in uspešni.

13. Družbena vključenost:

Čutim se dobro sprejet v družbo, mogoče je bilo nekoč res drugače, so nas v šoli kdaj zafrkavali, recimo »Joj cigani so«, ampak tudi takrat ne vsi. Že tedaj sem imel prijatelje Nerome, zdaj jih imam, tudi otroci jih imajo, moj sin ima punco, ki ni naša. Pa se vsi čist v redu razumemo. Tudi njeni starši niso imeli nič proti in so ga lepo sprejeli. To se zdaj že pogosto dogaja, veliko je mešanih parov tukaj v Prekmurju. Tukaj mislim, da smo enakovredni ostalim, na Dolenjskem pa so res prikrajšani.

O naselju Pušča in odnosih znotraj le-tega:

1. Varnost v naselju:

Pa je varna ja. Lahko bi sicer bilo boljše, ampak ni neke panike.

2. Zaupanje, sodelovanje in druženje med ljudmi v naselju:

Večini ljudi lahko zaupam, saj smo povezani med seboj. Nekateri so izločeni, saj nimajo nobenega spoštovanja. Grdo se obnašajo, pljuvajo po drugih, nato pa še hočejo biti sprejeti. Ne gre to tak. Moji sosede in prijatelji so super, popolnoma jim zaupam in mi se spoštujemo drug drugega. Nekaterim pa to precej manjka. Načeloma bi rekla za našo skupnost, da so ljudje osamljeni. Veliko je takih, ki nimajo zaveznikov izven svoje družine.

3. Dostopnost, informiranost, potrebe in želje skupnosti:

Jaz sem glede vsega informirana, imamo sestanke, oglasne deske, letake, med drugim pa tudi romske medije. Večina ima televizijo ali pa vsaj radio, tako da tudi tam se lahko veliko pomembnega izve. Drugače pa vse kar je nujno v skupnosti imamo, elektriko, vodo, rabimo samo še kanalizacijo. Brez tega ni fajn. Ampak ni denarja, jaz razmem. Saj vem kako je. Mi imamo resne težave. Ena znanka je ostala na ulici z dvema majhnima otroka. Ni plačevala položnic, saj jih ni imela s čim in so jo nagnali. V avtu spijo, še za jesti nimajo. Ne morete verjeti kaj se dandanes dogaja. Nekoč je bilo slabo in revščina, ampak se mi zdi, da je to zdaj še hujše. Ta kriza nas bo uničila.

4. Suverenost, odločnost, aktivnost v skupnosti:

Jaz vedno vse povem kaj mislim. Vsak bi mogel povedati na glas kaj mu leži na duši, tako bi vsaj kam prišli, drugače pa ne gre. Sem zelo aktivna v skupnosti, pri rokodelskih dejavnostih, v kulturnem društvu. Ampak pri nekih večjih projektih pa nisem sodelovala. Bolj tukaj pri majhnih zabavnih stvareh.

O odnosih z ljudmi/ družbo izven naselja Pušča:

5. Izobraževanje:

Z enim sem se dobro razumela, z drugimi ne. Eni so se norčevali iz nas Romov, enih pa to ni motilo. Mislim, da je to vse odvisno od vzgoje. Kateri starši so otrokom doma dali vedeti, da smo mi tudi le ljudje in da ne delamo nič groznega, tisti so si bili v redu z nami, kateri pa so bili straši že sovražni do našega naroda, pa so tudi otroci potem bili. Saj logično. Danes mislim, da je včasih lahko isto. Vedo se narediti norca iz nas, ampak veliko manj kot nekoč. Moje hčere imajo vse veliko neromskih prijateljev. Bistvena razlika je! Dopisujejo si, na rojstne dneve hodijo, po internetu klepetajo. Še po desetih letih so ostale prijateljice. Nekoč so skupaj obiskovale osnovno šolo, ampak se prijateljstvo ni končalo, čeprav so šle na različne srednje šole. Vse moje hčere so se zelo rade učile, tudi v šolo so rade hodile. Imajo končano peto stopnjo izobrazbe, ampak služb ni, to je problem. Niti na razgovore ne hodijo, ker nikjer nikogar ne iščejo. V Prekmurju je še slabše kot drugje.

6. Zaposlovanje:

Nisem zaposlena in nikoli nisem bila. Nisem imela priložnosti. Velikokrat sem bila na razgovoru, pa so me zavrnil. Za to, ker sem Rominja. Vprašali so, iz kot ste, sem rekla Pušča in je že bil odgovor »Ne rabimo, smo že enega sprejeli na to mesto«. To se prepogosto dogaja. Marsikomu, ne samo meni. Ali pa priimek seveda, po tem tudi vedo kdo je Rom in kdo ne.

7. Stiki z Neromi:

Tudi sama imam veliko prijateljev Neromov in se dobro počutim v ostalem okolju.

8. Odnos z Neromi:

Zdi se mi, da imajo ljudje še vedno predsodke do nas. Da smo leni, zamazani, kradljivci, pretepači in lahko naštevam v nedogled. Ampak moram vseeno poudariti, da se je zelo spremenilo, da je tega vseeno veliko manj, kot je bilo nekoč. Saj se bodo sprijaznili, da smo tukaj in da nikamor ne gremo. Sčasoma bodo videli, da smo tudi mi delovni, sposobni, vztrajni, pridni. Pa najhuje je, da posplošujejo. Sploh ni res, da Romi delajo več problemov kot Neromi. Le nas se takoj opazi. In potem smo spet vsi isti. Posplošijo na vse nas in nas naredijo grešne kozle.

9. Izkušnje z javnimi službami:

Največkrat čutim neko diskriminacijo na socialnem. Tja pogosto zahajam, saj rabimo socialno pomoč. Vedno ko pridem tja, se počutim grozno. Že ko vstopim, vidim kako pokličejo varnostnika. Kot da bom jim kaj naredila. Vsi me gledajo češ »kaj spet dela tukaj«. Nikoli nimajo časa za mene, ko pa si ga morajo vzeti, pa dajejo samo prazne obljube. Pa čim prej se me hočejo rešiti, že takoj me odslavljajo. Grozni so, res. Jaz razumem, da vsi ne moremo imeti socialne podpore, ampak če mi že ne pripada, mi naj povedo to na normalen človeški način, ne pa da se obnašajo kot da sem zadnja smet.

10. Zakonska zaščita:

Zakon je že dober, samo marsikaj se ne dela po zakonu. To je problem. Saj je pri Neromih to isto. Pa ne bi smelo biti. Zakon je za to, da se ga upošteva.

11. Bivalne razmere:

Razmere v Pušči niso dobre. Eni nimajo niti vode, niti elektrike. Kanalizacija pa je tudi nujna. Treba bo to porihitati, ker v takem ljudje ne morejo živeti. Glede lokacije pa sem zelo zadovoljna.

12. Mediji:

Ne govorijo v našo korist, ampak sovraštvo pa mislim, da tudi ne spodbujajo. Pač preveč je posploševanja, to me moti. Res je, da ko se govori o nas, je po navadi vedno bolj kot ne slabo. Ali nas izpostavljajo kot socialne probleme, ali kot kriminalce... Se pa zavzema vedno več ljudi, strokovnjakov za nas, to je dobro. Osebnostno me prizadene, ko rečejo, da so Romi spet to in ono naredili. Ne Romi, ne vsi, naj povedo ime, ne pa vse nas. Z romskimi mediji pa sem zelo zadovoljna, spremljam oddaje. Lahko bi še več kaj povedali, saj so oni tisti, ki lahko dosežejo neke spremembe. Trije mediji so v Prekmurju. Mislim, da so nam ljudje res zaradi tega nekoliko bolj naklonjeni. Eni so precej navdušeni nad našo kulturo. So že prihajale sem razne raziskovalke, pa smo jim pomagali. So bile navdušene nad nami.

13. Družbena vključenost:

Prikrajšani smo pri službah. Drugje pa ni take panike. Mislim, da smo vključeni v družbo in da se stanje izboljšuje.

6. Ženska – 21 let

O naselju Pušča in odnosih znotraj le-tega:

1. Varnost v naselju:

Ja v Pušči se počutim varno.

2. Zaupanje, sodelovanje in druženje med ljudmi v naselju:

Večini lahko zaupam, čeprav vsem res ne. Smo si različni med sabo. Pomoč lahko vedno dobim in tudi jaz pomagam drugim. Tudi neznanim osebam, ni problema. Razen, če bi mi delovala res sumljiva, takrat se raje umaknem. Za našo skupnost pa lahko rečem, da smo povezani in trdni. Mislim, da niso ljudje osamljeni, jaz tega še nisem opazila. Vsi smo bolj družabne sorte.

3. Dostopnost, informiranost, potrebe in želje skupnosti:

Predsednik nas obvešča o pomembnih zadevah, pa plakati in obvestila so na oglasnih deskah, oglasna deska je pri trgovini in pri igrišču. Tam pri igrišču bi nam mogli narediti še slačilnice, drugače zaradi tega, ne moremo imeti nobene tekme doma. To nam predstavlja velik problem. Upam, da jo čim prej naredijo.

4. Suverenost, odločnost, aktivnost v skupnosti:

Ja, če se nebi strinjala z drugimi bi to povedala. Vedno povem kaj si mislim. Na lep način seveda, ne prepirljivo. V skupnosti sem do zdaj sodelovala v nogometnem klubu, tudi prostovoljno sem delala kot zapisnikar. Sem kar aktivna, saj sem še mlada, kdo pa bo, če ne mi.

O odnosih z ljudmi/ družbo izven naselja Pušča:

5. Izobraževanje:

Zdaj sem končala srednjo ekonomsko šolo in moram reči, da sem se tako v osnovni šoli, kot v srednji zelo dobro razumela z sošolci in učitelji. Nobenih težav nisem imela zaradi mojega porekla. Tudi odprto mi je bilo vse, kot ostalim. Lahko sem se udeleževala tekmovanj in tako dalje.

6. Zaposlovanje:

Sedaj sicer zaposlena nisem. Komaj že čakam, da dobim službo. Že dve leti jo iščem, pa nikjer nič. Kriza je kriva, jaz mislim. Ni prostih delovnih mest, vse dol dajejo, ne da bi jih zraven jemali.

7. Stiki z Neromi:

No, z bivšimi sošolkami se še zdaj družimo in slišimo. Nismo pozabile druga na drugo. In to mislim neromske sošolke. Imamo zelo zaupen in tesen odnos. Vedno smo bile skupaj, v šoli, po šoli, med počitnicami, non stop. Zdaj malo manj, ker nas več ne družijo šola, ampak še vedno se enkrat na dva tedna dobimo, poklepetamo ali pa gremo skupaj kam, v kino, bazen in podobno.

8. Odnos z Neromi:

Mislim, da neromska populacija nima nekih predsodkov do nas, za to, ker smo Romi. Lahko omenim edino začetne razrede osnovne šole, takrat pa sem bila včasih zapostavljena s strani sošolcev, za to, ker sem Rominja. Mislim, da si včasih ustvarijo neko svojo predstavo ljudi o nas, čeprav jaz osebno nisem dobila zase takšnega občutka. Nekoč malo že, ko sem bila otrok, kasneje ko sem bila starejša od 12 let, pa je bilo v redu, nisem tak čutila. Včasih imam težave s tem, da sem Rominja.

9. Izkušnje z javnimi službami:

Na živce mi gre, ko v Soboti stori kdo kakšno kaznivo dejanje, najprej preiskujejo naše ljudi. Zakaj vedno mislijo, da smo edino mi slabi? Če pa ni res, enako pokvarjeni so tudi Neromi. To me prizadene in razjezi. Socialne delavke so prišle včasih v naselje, takrat ko so kake težave. Bila je že policija in socialna skupaj tudi tukaj. Sama pa z njimi nimam izkušenj, vem edino koliko je mama pravila, da so nesramne in arogantne.

10. Zakonska zaščita:

Z zakonom pa smo mislim da dobro zaščiteni. Isto kot pa ostala populacija. Ne čutim se zapostavljeno.

11. Bivalne razmere:

Tudi za preživetje imam vse kar potrebujem, vodo, elektriko, ... Mislim, da so razmere v Pušči dobro urejene. Pa boljše se mi zdi, da smo na obrobju mesta, da nismo v središču. Tam je vedno gužva in nemir, tukaj pa smo lepo na samem.

12. Mediji

Mediji so nam v korist in tudi nasprotno. Velikokrat nas kaj žaliijo in posplošujejo, to me osebno prizadene. Kako me nebi, ko pa zaradi tega ljudje gledajo negativno na nas. Pa sploh nismo taki. Romski mediji so dobro organizirani, spremljam samo radijsko oddajo. Ne vem, kaj še drugega imajo, mislim, da televizijsko oddajo. Delajo pa tudi napake oziroma malo preveč gledajo na sebe in na svoje koristi. Je pa res, da nas zaradi medijske predstavitve ostali ljudje bolj spoznavajo, to je zelo pomembno. Mislim, da nam je mogoče res zaradi tega, dandanes več ljudi naklonjenih.

13. Družbena vključenost:

V družbi se dobro počutim, tudi vključena sem. Mislim, da imamo enake možnosti in stanje je kar boljše kot je bilo prej.

7. Moški – 32 let

O naselju Pušča in odnosih znotraj le-tega:

1. Varnost v naselju:

Pušča je varna, jaz se nikogar ne bojim. Pa ni takih ljudi, ki bi se jih moral človek bati. Saj se vsi poznamo med sabo, pa zdaj ravno takega sovraštva tudi ni, da bi se moral koga bati.

2. Zaupanje, sodelovanje in druženje med ljudmi v naselju:

Tri četrt ljudem lahko zaupam, ostalim četrt pa ne. Pomoč vedno dobim, ko prosim za njo in vedno mi vsi z veseljem priskočijo na pomoč. Tudi ko je kdo zašel v naselje, sem mu pomagal. Enkrat je enemu kolesarju veriga padla dol oziroma se raztrgala in smo ga odpeljali do mesta. Vedno radi pomagamo. No, v Pušči je nekaj ljudi okej, nekaj pa ne. Imamo razne

nesporazume, sej veste, kot jih pač imajo sosedje. Vedno se nekaj najde. Ampak načeloma ljudje osamljeni niso, vsak ima kakšnega prijatelja. Meni druženje res veliko pomeni, saj sem zelo družaben človek. Vedno imam polno hišo ljudi.

3. Dostopnost, informiranost, potrebe in želje skupnosti:

Na tekočem sem glede vsega, saj sva s predsednikom prijatelja in me on obvešča. Pride skoraj vsaki dan na kavo in cigaret in klepetava. Nujno potrebujemo v naselju kanalizacijo in slačilnice na nogometnem igrišču. Ker imamo radi nogomet in tekme, pa jih zaradi tega, ne moremo imeti.

4. Suverenost, odločnost, aktivnost v skupnosti:

Svoje mnenje povem na glas, saj se nikogar ne bojim. Povem kaj mislim, ne držim tega v sebi. Kot nekateri, ki ko je treba nič ne povedo, kasneje pa so glasni. Ne maram takih ljudi, ker so hinavci. Kar nekaj takih je tukaj pri nas. Aktiven sem pri športnem klubu, bil sem tudi pri kulturnem. Pomagali pa smo kot prostovoljci pri 100. obletnici Pušče, program Vas sožitja.

O odnosih z ljudmi/ družbo izven naselja Pušča:

5. Izobraževanje:

V šolo nisem rad hodil in tudi nisem hodil. Ostali so do mene že bili v redu, jaz nisem bil do njih. Predvsem do učiteljev sem se grdo obnašal, ker sem pač bil upornik že od malega. Moji otroci redno zdaj hodijo v šolo in radi hodijo. Imajo tudi cilje, ena hči bo tajnica, druga pa zidarka. V šoli imajo enake možnosti kot ostali otroci, ampak se mi zdi, da ima veliko romskih otrok manj interesa kot neromski otroci. Kateri pa imajo interes pa niso zapostavljeni in nihče jih ne omejuje.

6. Zaposlovanje:

Zaposlen nisem, sem pa bil v preteklosti. Za službo še nisem bil zavržen zato ker sem Rom.

7. Stiki z Neromi:

Poznam ljudi izven naše skupnosti in smo dobri prijatelji. Z nekaterimi sodelavci smo ohranili odnos, z nekaterimi ne. Pač saj veste kako je, s kom se ujameš se, s kom pa ne pa ne. Tudi otroci imajo veliko neromskih prijateljev in se družijo tudi izven časa pouka.

8. Odnos z Neromi:

Da se v ostalem okolju ne bi dobro počutil, ne morem reči. Nimam negativnih pripomb. Naše odnose bi ocenil kot pozitivne. Ja eni ljudje so dobri eni pa ne in za nekatere lahko rečem, da imajo predsodke do nas, saj to jasno pokažejo. Da nas ne marajo. In si izmišljajo neke svoje podobe. Ampak na Dolenjskem pa ni tak. Tam pa res ni sožitja. Tisti Romi že drugače izgledajo kot mi, pa še drugače govorijo. Različna romščina obstaja. Tudi imamo narečja. Z njimi se niti ne pogovarjamo, ko jih kje vidimo. Nimamo nobenih stikov in jih niti nočemo. Mi smo veliko bolj kultivirani kot oni. Oni mečejo slabo luč na vse ostale Rome.

9. Izkušnje z javnimi službami:

Do zdaj imam z vsemi javnimi uslužbenci super izkušnje, nobenih zamer in težav. Tudi socialnim delavkam zaupam. Razumem, da se morajo držati pravil pri delu, zato jih ne obsojam. Eni pa takoj njih obkrivijo, kot da lahko one gredo preko zakonov. Jaz nimam slabih izkušenj in upam, da jih tudi v prihodnje ne bom imel.

10. Zakonska zaščita:

Ne občutim neke zapostavljenosti glede zakona. Smo kar enakopravni državljani. Jaz dobro živim in sem z majhnim zadovoljen. Eni pa vedno in povsod vidijo samo težave in pomanjkljivosti. Za to pa niso nikoli zadovoljni.

11. Bivalne razmere:

Bivalne razmere imamo eni dobre, eni pa ne. Recimo pol – pol. Eni res živijo v nevzdržnih okoliščinah, nimajo elektrike. Nujno pa vsi rabimo kanalizacijo. Pa slačilnice seveda. Zadovoljni smo, da smo v Pušči, na obrobju.

12. Mediji:

Mediji mislim, da pišejo resnico, da ne spodbujajo nekega sovraštva. Tiste, kateri pa so krivi za kaj, pa naj le očrnijo. Jaz se s tem ne ukvarjam. So pa naši mediji tudi dobro organizirani, lahko bi še več romskih medijev uvedli. Zaenkrat mislim, da sta samo dva. So pa dobri v svojem delu in tudi uspešni, ljudje nas zato res bolj poznajo in tudi cenijo mogoče.

13. Družbena vključenost:

V družbo sem dobro sprejet in nismo izključeni. Oni kaj pa so, pa so sami krivi. Moraš nekaj narediti, da te ljudje sprejmejo, ne pa samo tečnariti in čakati, da kaj z neba pade. Po drugi strani pa same traparije zganjajo okrog. Takih res nihče noče vključiti.

8. Ženska – 48 let

O naselju Pušča in odnosih znotraj le-tega:

1. Varnost v naselju:

Pa za Puščo lahko rečem, da je varna. Lahko bi bilo sicer boljše, ampak upam iti po ulici, čeprav me je malo strah včasih. Eni ljudje so skregani in se potem maščujejo drug drugemu, pa kaj veš kje ravno se bo to zgodilo. Lahko bi recimo do pretepa prišlo ravno takrat na ulici, ko bom jaz tam. Potem pa logično, da se morem vplesti in poklicati policijo, do tega pa mi tudi ni.

2. Zaupanje, sodelovanje in druženje med ljudmi v naselju:

Večini ljudi lahko zaupam. Imam polno prijateljev, tudi s sosedi smo si dobri, tako da se lahko vedno obrnem na njih. Mislim pa, da je kar nekaj ljudi v naši skupnosti izoliranih. To pa zato, ker se držijo sami zase, zaradi nevoščljivosti, zahrbtnosti. Nasploh za skupnost mislim, da ljudje niso osamljeni, nekateri mogoče, ampak so res sami hoteli tako in so tudi sami krivi. Jaz nisem osamljena, saj imam dobre odnose z ljudmi in ne izmikam se iz družbe, rada sem z ljudmi in prijatelji.

3. Dostopnost, informiranost, potrebe in želje skupnosti:

Oglasne deske imamo v naselju, vedno so izobešena obvestila, tako da če to spremljaš, si na tekočem. V skupnosti pa primanjkuje sloge, sožitja. Velikokrat Puščo izpostavljajo kot vas sožitja in podobno, pa temu niti malo ni tako. Ljudje se ne razumejo, se kregajo, pri marsikateri hiši sosed sosedu ne pogleda.

4. Suverenost, odločnost, aktivnost v skupnosti:

Z marsičem sem nezadovoljna glede naše skupnosti, pa sem se trudila na glas izraziti svoje mnenje, pa so me ignorirali. Ena familija vodi Puščo, to so vsi bratranci, sestrične, tete, strici in tak dalje. Ne strinjam se s tem, da so eni vedno v prednosti pred drugimi. Nisem zadovoljna z načinom vodenja skupnosti in z odnosom »ta glavnih« do nas ostalih prebivalcev. Ne, ne sodelujem pri nobenih dejavnostih in aktivnostih, raje se izogibam takih zadev. Nekoč sem bila zraven pri folklori, ampak tisto so bili drugi časi.

O odnosih z ljudmi/ družbo izven naselja Pušča:

5. Izobraževanje:

Hodila sem v trgovsko šolo, kjer sem imela dobre odnose z sošolci in učitelji. Družili smo se tudi izven šole. Moji otroci redno hodijo v šolo, tudi radi hodijo. Sem že večkrat slišala, da naši nimajo enakih možnosti kot neromski otroci. Eni so okej, tistim je vse dosegljivo, eni pa so res zapostavljeni. Mojemu sinu ni, bi lahko rekla, nič manjkalo. Veliko prijateljev je imel, krožkov in tega pa se ni želel udeleževati. Kako bi bilo, če bi imel željo, ne vem. Bil je član rockerske glasbene skupine in ostali so ga zelo dobro sprejeli v družbo. Za vse pa ni tako, vem za sosedovo tamalo, ki je baje niso sprejeli k bralni znački iz angleščine, ker baje tega ni bila sposobna. Tega si neki učitelj po mojem mnenju, ne bi smel privoščiti. Veste kako so to otroci žalostni in prizadeti. Naj bi sama ugotovila, da ji ne gre, če je že to bilo res.

6. Zaposlovanje:

Sem zaposlena in z vsemi sodelavci imam dobre odnose. Glede zaposlovanja Romov je definitivno prisoten rasizem in diskriminacija. Nočejo vzeti nekoga, zato ker je Rom in mi smo seveda nedelovni, neresni itd. Sama teh težav nisem imela, saj sem tako rekoč sama svoj šef. Imam namreč svoj štant na tržnici.

7. Stiki z Neromi:

Ja, imam prijatelje Nerome, tudi sodelavce in bivše sodelavce s katerimi imamo res dober in tudi tesen odnos. Moji otroci pa se mi zdi, da jih imajo še več. V času moje mladosti še vseeno nismo bili tako pomešani. Sem imela neromske prijatelje, ampak manj, bistveno manj.

8. Odnos z Neromi:

Za danes pa lahko rečem, da imam več prijateljev Neromov, kot pa naših. Smo si zelo blizu, obiskujemo se, telefoniramo si, hodimo skupaj na izlete, v glavnem smo v nenehnem stiku. Je pa začutiti, da vsi ne mislijo tako kot moji prijatelji in opazim, da imajo nekateri ljudje do nas razne predsodke. Imajo res ustvarjeno neko podobo o nas, pa nas sploh ne poznajo. Nas poznajo že vnaprej, bi rekla, da nas oni bolj poznajo kot mi sami sebe. To je zelo žaljivo in nesramno. Takih ljudi se skušam izogibati. Je stanje boljše kot nekoč, ampak čisto dobro pa mislim, da nikoli ne bo. Nikoli ne bodo vsi imeli mnenja, da smo enakovredni, da radi delamo in nismo neki neumneži in nesposobneži, za kakršne nas nemalokrat imajo. Ja, tudi kaznivih dejanj smo večkrat obsojeni. Nekje bo nekdo oropal trgovino ali banko, seveda so to bili cigani! Žalostno, da so ljudje tako omejeni.

9. Izkušnje z javnimi službami:

Sama in moja družina imamo dobre izkušnje z javnimi službami. Čeprav moram reči, da se mi zdi, da včasih čakam dalj časa v vrsti za kruh, kot Neromi. Vrsta je res velikokrat slabo vidna, da prodajalec ne ve, kdo je bil prej. Ampak ko čakaš že do zadnjega, se lahko vprašaš zakaj. Se mi zdi, da včasih raje mimo gledajo. Ampak niso vsi taki, sploh nočem posploševati. Eni so super, mislim, čisto normalni, nas dojemajo sebi enake. S socialnimi delavci hvala bogu nimam izkušenj, vem pa, da so nesramni. Ne zaupam jim in upam, da nikoli ne bom rabila njihove pomoči. Kaj vse slišim od prijateljev, groza. Verjamem, da niso vsi enaki, saj so vsepovsod eni dobri, eni slabi, ampak mislim, da je več slabih.

10. Zakonska zaščita:

Glede zakona, mislim, da nismo ravno dobro zaščiteni. Smo zapostavljeni. Zakon je mogoče res dobro pisan, ampak kdo ga pa upošteva? Zakaj Rom ne more dobiti službe? Zakaj ne more iti na angleško bralno značko? Zakaj ne dobi socialne podpore? Pa tak dalje.

11. Bivalne razmere:

Bivalne razmere v Pušči niso dobre. Eni nimajo elektrike. Manjka nam kanalizacija. Nekatere hiše razpadajo. Okolica pa je zdaleč od urejenega. Osebnostno dobro živim, imam lepo urejen dom in okolico, ampak to smo mi in še trije taki. Kaj pa vsi ostali? Ja, je pa mi vseč, da smo na obrobju mesta, rada imam mir, ne pa stalen promet in gnečo. Je imam dopoldne v službi dovolj.

12. Mediji:

Mediji spodbujajo sovraštvo do nas. Eni nismo nič krivi, pa nas vse iste naredijo. To me prizadene in ni pravično. Eni se trudimo, smo dobri ljudje, veljamo pa za isto slabe kot tisti, ki res samo probleme iščejo. Seveda so med Romi tudi slabi ljudje, ampak tudi med Neromi so. Pa se ne posploši na vse isto! Romskih medijev ne spremljam, mislim pa da je to napredek za nas. Verjetno so nam res malo bolj naklonjeni ljudje...

13. Družbena vključenost:

Jaz se še kar čutim sprejeta v družbo, moji otroci tudi, ampak kot celota pa mislim, da smo še vseeno precej zapostavljeni in diskriminirani, od izobraževanja, zaposlovanja in tak dalje.

9. Moški – 57 let

O naselju Pušča in odnosih znotraj le-tega:

1. Varnost v naselju:

Pa recimo, da je varno tu pri nas. Jaz se počutim varnega, mislim pa, da se vsi ne. Predvsem ponoči je problem.

2. Zaupanje, sodelovanje in druženje med ljudmi v naselju:

Ne, večini ljudi ne zaupam. Imam ene dobre sosedbe, prijatelje, ampak tukaj v Pušči zaupam manjšini. Pa kaj vem, ne vem, če so izolirani ljudje. Osamljeni eni že so, ravno izolirani pa verjetno ne. Meni druženje veliko pomeni, eni pa so raje sami. Sej imajo stike z ljudmi, ampak nič poglobljenega.

3. Dostopnost, informiranost, potrebe in želje skupnosti:

Predsednik nas obvešča. Pride tudi na dom, drugače pa so zalepljena obvestila na transformatorju in na oglasni deski pri igrišču. V skupnosti bi rabili več druženja, več povezanosti, prijateljstva in iskrenosti. Predvsem iskrenosti. Tukaj pri nas, pa dela vsak le zase. Prijazni so vsi samo takrat, ko so volitve. Delajo pa tak samo za sebe, za skupnost jim ni mar.

4. Suverenost, odločnost, aktivnost v skupnosti:

Če se ne strinjam povem na glas, nisem taka mevža, kot nekateri. Kot prostovoljec včasih pomagam pri nogometnem klubu, pri gasilcih – imamo tekmovanja, pomagal sem tudi pri raznih družbenih akcijah, ko smo enemu pomagali delati hišo. Nekoč sem bil zelo aktiven, sem bil pri raznih klubih član, danes več to nisem. Samo tu pa tam še pomagam.

O odnosih z ljudmi/ družbo izven naselja Pušča:

5. Izobraževanje:

Ko se hodil v šolo sem imel dobre odnose z ostalimi. Moji otroci pa so res bili že pravi prijatelji z Neromi. Hodili so drug k drugemu na rojstne dneve, na obiske, ... Redno so hodili v šolo, pa tudi še kar radi so se učili. Vnukec, zdaj še je v vrtcu, bo nogometaš, ko bi velik, to je strašna želja. Mislim, da imamo danes Romi glede šol že enake možnosti. Tudi v srednjih šolah se mi zdi, da so naši vedno bolj uspešni. Nekoč je tega bilo malo, da bi kakšen naš, šel dalje v šolo, še osnovne nismo dokončali. Zdaj pa jih že zelo veliko gre naprej. Eni celo študirajo.

6. Zaposlovanje:

Jaz nisem zaposlen, ampak dela moja žena v Avstriji, tako da nimamo finančnih težav. Ko sem nekoč bil zaposlen, sem imel dobre odnose tako s sodelavci, kot s šefom. Nikoli nisem bil zavržen za službo zaradi tega, ker sem Rom. Tega res nisem doživel.

7. Stiki z Neromi:

Imam nekaj prijateljev in tudi bivših sodelavcev, s katerimi smo ohranili dober odnos. Moja hči je imela večino prijateljev Neromov. Zelo dobro je bila sprejeta.

8. Odnosi z Neromi:

Dobro se počutim v okolju, pa imam dobre odnose z ljudmi okrog sebe. Nekih poglobljenih odnosov sicer nimam, imam enega zelo dobrega prijatelja, ki ni Rom, z ostalimi pa sem si dober, ampak odnos je bolj površinski. Pa mislim, da ne gojijo več nekih predsodkov, oziroma vsaj jaz ne čutim tako. Osebnost nisem doživel, da bi kdo iz naše družine bil kriv česa, česar ni storil, je pa to težava za celotno skupnost. Sej veste, Romi smo prvi obtoženi.

9. Izkušnje z javnimi službami:

Z javnimi službami imam dobre izkušnje, so pa težava socialni delavci. Nič ne naredijo nikoli. Ko je enemu hiša zgorela, ni socialna naredila nič, pa tudi občina ne. Od kje pa naj človek dobi denar, da preživi? Ne zaupam, ne enim in ne drugim.

10. Zakonska zaščita:

Mislim, da je zakon dober, pa da nismo zapostavljeni. Se je precej izboljšalo glede na preteklost.

11. Bivalne razmere:

V naselju rabi vsak svojo elektriko, ker eni imajo od sosed, pa kanalizacijo. S tem se mislim, da vsi strinjamo. Rad sem na obrobju, nimam želje živeti v mestu, sem raje na obrobju.

12. Mediji:

Mediji delajo vsega po malo. Nekaj napišejo v našo korist, nekaj pa tudi kontra. To se vidi, kakšno je stališče katerega novinarja. Tisti, ki so nam naklonjeni pišejo dobro, pozitivno, tisti, ki pa sovražijo Rome, pa negativno. Saj to ni samo za nas tako, recimo za homoseksualce je isto. To mi je bedno. Romske medije so dobro organizirani, tudi delo dobro opravljajo. Posledično nas mogoče res imajo ljudje raje. Mislim, da sta dva medija, časopis in radio.

13. Družbena vključenost:

Čutim se vključenega in sprejetega in mislim, da so se naše možnosti zelo izboljšale, da so enake za vse.

O naselju Pušča in odnosih znotraj le-tega:

1. Varnost v naselju:

Ja, naselje je varno, tudi ponoči nimam nobenih težav. Mene osebno ni strah, se dobro in varno počutim.

2. Zaupanje, sodelovanje in druženje med ljudmi v naselju:

Večini ljudi lahko zaupam in vedno dobim njihovo pomoč. Vedno lahko računam na njih, tudi ko nimajo časa, si ga vzamejo. Jaz imam dobre izkušnje, so pa ljudje, ki so izolirani, to pa zaradi sami sebe, saj je njihovo vedenje neprimerno in njihov odnos do ljudi je aroganten, grd in nesramen. Takšni so izolirani, ampak tudi niso ostali sami, niso osamljeni. Takšnih je več. In taki držijo skupaj in se družijo ter dajejo drug drugemu podporo. Tako njim kot nam druženje veliko pomeni. Vsak ima pač svojo paleto prijateljev.

3. Dostopnost, informiranost, potrebe in želje skupnosti:

Imamo večnamenski prostor, kjer imamo vsake toliko časa sestanke. Tam izvemo vse, kar je nujno. Obvestila nosijo tudi okrog, na dom, imamo pa dve oglasni deski v naselju, kjer izobesijo pomembne zadeve. V skupnosti potrebujemo večjo sodelovanje in več razumevanja.

4. Suverenost, odločnost, aktivnost v skupnosti:

Svoje mnenje vedno povem, pa naj bo v skladu z drugimi ali ne. Sicer pa nisem nekaj zelo aktivna v skupnosti, imam zadosti svojih dejavnosti. Sodelovala sem edino pri projektu »Dvig socialnega standarda pri Romih«.

O odnosih z ljudmi/ družbo izven naselja Pušča:

5. Izobraževanje:

Ko sem se izobraževala, sem imela dobre odnose z vsemi, ni bilo nobenih razlik. Otrok še nimam, tako da o tem ne morem govoriti, delam pa v šoli in res menim, da so romski otroci popolnoma enako obravnavani kot neromski. Imajo tudi enake možnosti in enako spodbudo s strani učiteljev.

6. Zaposlovanje:

V službi imam zelo dobre odnose z sodelavci in z nadrejenimi, nikoli pa še nisem bila na kakšnem razgovoru, da bi me zavrnili zaradi tega ker sem Rominja.

7. Stiki z Neromi:

Imam prijatelje, ki niso Romi, nikoli nisem imela s tem težav. Vedno sem bila sprejeta in enakovredno obravnavana. Zaupamo si in smo si zelo blizu.

8. Odnosi z Neromi:

V okolju se počutim dobro, sprejeto. Jaz ne občutim, da bi ljudje imeli neke predsodke. Se mi zdi, da se je stanje precej izboljšalo glede na zgodovino. Res nimam nikakršnih slabih izkušenj. Neromska populacija se do mene obnaša popolnoma enako kot romska.

9. Izkušnje z javnimi službami:

Čist normalne.

10. Zakonska zaščita:

Tudi glede zakona smo v dobrem položaju. Dobro je napisan in mislim, da se ga tudi upošteva.

11. Bivalne razmere:

V naselju potrebujemo le kanalizacijo, ostalo mislim, da je dobro porihtano. Tudi lokacija je dobra, le dva kilometra do Murske Sobote, kar je res super.

12. Mediji:

Mediji pa včasih res malo spodbujajo sovraštvo. Ni vedno vse treba poriniti na vse nas. Smo različni ljudje, vsak je svoj, nismo vsi enaki. To me prizadene, mislim, da nas vse. Romskih medijev pa ne spremljam, mislim da dobro delajo, pa da je njihovo delovanje dobro za celo skupnost, saj s tem opozarjamo nase in smo posledično tudi vključeni v družbo. Radio Romi vem da je, za ostale ne bi vedela.

13. Družbena vključenost:

Sem vključena v družbo, ljudje me sprejemajo. Tudi enake možnosti imamo, jaz ne vidim nekih razlik.

9. 1. 2. PRILOGA 2

OSEBA A: MOŠKI – 27 let

A1: Naše naselje se mi ne zdi ravno varno. Naša ulica je v redu ostale pa so bolj tak.

A2: Večini ljudi ne zaupam.

A3: ... Bližnji sosedje so še kar v redu, tak da njim bi recimo zaupal svojega otroka, komu drugemu pa že raje ne.

A4: Pripravljen sem pomagati neznani osebi.

A5: V naši skupnosti so zelo izolirani ljudje. To pa zato, ker vsak gleda samo na »svojo rit« ... ni jim mar za druge in za skupnost.

A6: ... Druženje mi ne pomeni kaj veliko.

A7: ... V naši skupnosti niso osamljeni.

A8: O svojih pravicah sem obveščen, saj se za to tudi pozanimam ... so tudi oglasne deske ... obrnem se recimo na predsednika, udeležujem se sestankov. Ampak moreš biti sam aktiven in pozoren ... ob najpomembnejših zadevah delijo kakšne letake na dom.

A9: ... V skupnosti bi spremenil vse ... prvo bi želel novi folk. Sem za totalno spremembo.

A10: Nisem aktiven, nisem ne prostovoljec, ne član kakšnega kluba ... me tudi nikjer nihče ne upošteva.

A11: ... sem raje tiho, v bistvu me več niti ne zanima kaj se bo dogajalo v naselju ...

A12: Ko sem hodil v šolo je bilo svetovno, zelo dobro. Nisem imel nobenih težav ne z učitelji in sploh ne s sošolci. Bili smo pravi prijatelji in še smo z nekaterimi.

A13: Tudi z našim malim v vrtcu je super.

A14: ... Glede izobraževanja se mi zdi, da imamo enake možnosti.

A15: ... V prejšnji službi sem imel fenomenalne odnose s sodelavci in šefom prav tako.

A16: Trenutno nisem zaposlen, upam da kmalu kaj najdem.

A17: ... Mislim, da sem res bil zavržen samo zato, ker sem Rom.

A18: Imam polno prijateljev, ki niso Romi. Tudi moj mali ima polno prijateljev Neromov.

A19: ... Izven Pušče se počutim čisto isto kot če sem tu. Včasih še boljše.

A20: Je pa res, da imajo do nas nekateri razne predsodke. Za njih smo vsi isti.

A21: Velikokrat se zgodi, da se kaj zgodi na primer v Murski Soboti, pa smo kar cigani že krivi.

A22: ... Imam dobre izkušnje z javnimi službami.

A23: Socialne delavke so do mene vedno bile zelo v redu, zaupam jim, nikoli nisem imel nobenih težav.

A24: Ne upošteva se zakona, to je problem.

A25: V tej ulici, kjer živimo mi, so bivalne razmere dobre ... smo čisto zadovoljni.

A26: Edino kanalizacije ni, to bi mogli narediti.

A27: Če bi imel denar bi takoj odšel v mesto, ven iz Pušče pa v stran od teh hinavcev. Eno stanovanje bi imel v bloku, to si najbolj želim.

A28: ... Ne spremljam kaj dosti poročil in teh zadev. Včasih poslušam radio, pa se mi zdi, da pretirano ne zbujajo nekega sovraštva do Romov.

A29: ... Naših medijev še bolj ne spremljam.

A30: Mislim pa, da nas zaradi njihovega dela ljudje zato nič kaj bolj ne poznajo, saj po moje niti ne spremljajo teh naših medijev.

A31: ... Sem sprejet v družbo. Enake možnosti nimam pri zaposlitvi, drugače pa se dobro počutim med ostalimi ljudmi ... mislim, da smo drugje enakovredni.

OSEBA B: ŽENSKA – 33 let

B1: ... Naselje je varno, tudi ponoči...se dobro in varno počutim.

B2: Večini ljudi lahko zaupam in vedno dobim njihovo pomoč.

B3: ... So pa ljudje, ki so izolirani, to pa zaradi sami sebe, saj je njihovo vedenje neprimerno in njihov odnos do ljudi je aroganten, grd in nesramen.

B4: ... Ampak tudi niso ostali sami, niso osamljeni.

B5: Imamo večnamenski prostor, kjer imamo vsake toliko časa sestank. Obvestila nosijo tudi okrog, na dom, imamo pa dve oglasni deski ...

B6: ... Potrebujemo večjo sodelovanje in več razumevanja.

B7: Svoje mnenje vedno povem, pa naj bo v skladu z drugimi ali ne.

B8: ... Nisem nekaj zelo aktivna v skupnosti ... Sodelovala sem edino pri projektu »Dvig socialnega in kulturnega kapitala pri Romih«.

B10: Ko sem se izobraževala sem imela dobre odnose z vsemi, ni bilo nobenih razlik.

B11: ... Menim, da so romski otroci popolnoma enako obravnavani kot neromski. Imajo tudi enake možnosti in enako spodbudo s strani učiteljev.

B12: V službi imam zelo dobre odnose z sodelavci in nadrejenimi.

B13: ... Nikoli pa še nisem bila na kakšnem razgovoru, da bi me zavrnilo zaradi tega, ker sem Rominja.

B14: Imam prijatelje, ki niso Romi.

B15: Vedno sem bila sprejeta in enakovredno obravnavana.

B16: Zaupamo si in smo si zelo blizu.

B17: V okolju se počutim dobro, sprejeto.

B18: ... Ne občutim, da bi ljudje imeli neke predsodke. Stanje se je precej izboljšalo glede na zgodovino.

B19: Neromska populacija se do mene obnaša popolnoma enako kot romska.

B20: Z javnimi službami imam čist normalne izkušnje.

B21: Tudi glede zakona smo v dobrem položaju. Dobro je napisan in mislim, da se ga tudi upošteva.

B22: Potrebujemo kanalizacijo.

B23: Lokacija je dobra, le dva kilometra do Murske Sobote, res super.

B24: Mediji pa včasih res malo spodbujajo sovraštvo. Ni vedno vse treba poriniti na nas. To me prizadene, mislim, da nas vse.

B25: Romskih medijev ne spremljam ...

B26: ... Njihovo delovanje je dobro za celo skupnost, saj s tem opozarjamo nase in smo posledično tudi vključeni v družbo.

B27: Sem vključena v družbo, ljudje me sprejemajo. Tudi enake možnosti imamo, jaz ne vidim nekih razlik.

OSEBA C: ŽENSKA – 51 let

C1: Pa je varna ja ... ni neke panike.

C2: Večini ljudi lahko zaupam, saj smo povezani med seboj.

C3: Nekateri so izločeni, saj nimajo nobenega spoštovanja.

C4: Moji sosede in prijatelji so super, popolnoma jim zaupam in mi se spoštujemo drug drugega. Nekaterim pa to precej manjka.

C5: ... So ljudje osamljeni.

C6: Jaz sem glede vsega informirana ... imamo sestanke, oglasne deske, letake, med drugim pa tudi romske medije ...

C7: ... Rabimo še kanalizacijo.

C8: Jaz vedno vse povem, kaj mislim.

C9: Vsak bi mogel povedati na glas kaj mu leži na duši, tako bi vsaj kam prišli ...

C10: Sem zelo aktivna v skupnosti, pri rokodelskih dejavnostih, v kulturnem društvu.

C11: V času izobraževanja sem se z enimi dobro razumela, z drugimi ne. Eni so se norčevali iz nas Romov, enih pa to ni motilo.

C12: Danes mislim, da je včasih lahko isto. Vedo se narediti norca iz nas ... ampak veliko manj kot nekoč.

C13: Moje hčere imajo vse veliko neromskih prijateljev.

C14: ... Vse so se zelo rade učile, tudi v šolo so rade hodile. Imajo končano peto stopnjo izobrazbe.

C15: Nisem zaposlena in nikoli nisem bila. Nisem imela priložnosti.

C16: Velikokrat sem bila na razgovoru, pa so me zavrnil. Za to, ker sem Rominja.

C17: ... Imam veliko prijateljev Neromov ...

C18: ... Se dobro počutim v ostalem okolju.

C19: ... Imajo ljudje še vedno neke predsodke do nas.

C20: ... Tega je vseeno veliko manj kot je bilo nekoč.

C21: ... Najhuje je, da posplošujejo. Sploh ni res, da Romi delajo več problemov, kot Neromi. Le nas se takoj opazi. In potem smo spet vsi isti.

C22: Največkrat čutim neko diskriminacijo na socialnem. Vedno ko pridem tja, se počutim grozno.

C23: ... Čim prej se me hočejo rešiti, že takoj me odslavljajo ... mi naj povedo na normalen, človeški način, ne pa, da se obnašajo, kot da sem zadnja smet.

C24: Zakon je že dober, samo marsikaj se ne dela po zakonu.

C25: Razmere v Pušči niso dobre. Eni nimajo niti vode, niti elektrike.

C26: Kanalizacija pa je tudi nujna.

C27: Glede lokacije pa sem zelo zadovoljna.

C28: Ne govorijo v našo korist, ampak sovraštvo pa mislim, da tudi ne spodbujajo.

C29: ... Ko se govori o nas, je po navadi bolj kot ne slabo.

C30: Se pa zavzema vedno več ljudi, strokovnjakov za nas, to je dobro.

C31: Osebnost me prizadene, ko rečejo, da so Romi spet to in ono naredili.

C32: Z romskimi mediji pa sem zelo zadovoljna, spremljam oddaje.

C33: ... Ljudje res zaradi tega nekoliko bolj naklonjeni.

C34: Prikrajšani smo pri službah.

C35: Mislim, da smo vključeni v družbo in da se stanje izboljšuje.

OSEBA D: ŽENSKA – 21 let

D1: V Pušči se počutim varno.

D2: Večini lahko zaupam, čeprav vsem res ne.

D3: Pomoč vedno dobim in tudi jaz pomagam drugim.

D4: Tudi neznanim osebam, ni problema.

D5: ... Pa lahko rečem, da smo povezani in trdni.

D6: ... Niso ljudje osamljeni ...

D7: Predsednik nas obvešča ... pa plakati in obvestila so na oglasnih deskah.

D8: Tam pri igrišču bi nam mogli narediti še slačilnice ...

D9: Vedno povem, kaj si mislim.

D10: ... Do zdaj sodelovala v nogometnem klubu, tudi prostovoljno sem delala kot zapisnikar.

D11: ... Končala srednjo ekonomsko šolo ... sem se tako v osnovni šoli kot v srednji, zelo dobro razumela s sošolci in učitelji.

D12: Tudi odprto mi je bilo vse ...

D13: ... Zaposlena nisem. Komaj že čakam, da dobim službo.

D14: ... Z bivšimi sošolkami se še zdaj družimo in slišimo ... in to mislim neromske sošolke.

D15: Imamo zelo zaupen in tesen odnos.

D16: ... Neromska populacija nima nekih predsodkov ...

D17: ... Sem bila včasih zapostavljena s strani sošolcev ...

D18: ... Si včasih ustvarjajo neko svojo predstavo ljudje o nas ...

D19: Včasih imam težave s tem, da sem Rominja.

D20: ... Stori kdo kakšno kaznivo dejanje, najprej preiskujejo naše ljudi.

D21: To me prizadene in razjezi.

D22: ... Socialne delavke ... vem edino koliko je mama pravila, da so nesramne in arogantne.

D23: Z zakonom pa smo mislim da dobro zaščiteni. Ne čutim se zapostavljeno.

D24: ... Imam vse kar potrebujem, vodo, elektriko ... Mislim, da s razmere na Pušči dobro urejene.

D25: ... Boljše se mi zdi, da smo na obrobju mesta, da nismo v središču. Tam je vedno gužva in nemir ...

D26: Mediji so nam v korist in tudi nasprotno.

D27: Velikokrat nas kaj žalijo in posplošujejo, to me osebno prizadene.

D28: Romski mediji so dobro organizirani...

D29: ...malo preveč gledajo na sebe in na svoje koristi.

D30: ...nas zaradi medijske predstavitve ostali ljudje bolj spoznavajo, to je zelo pomembno.

D31: V družbi se dobro počutim, tudi vključena sem...imamo enake možnosti in stanje je kar boljše kot je bilo prej.

OSEBA E: MOŠKI – 32 let

E1: Pušča je varna, jaz se nikogar ne bojim.

E2: Tri četrt ljudem lahko zaupam, ostalim četrt pa ne.

E3: Pomoč vedno dobim...

E4: Vedno radi pomagamo.

E5: Imamo razne nesporazume...vedno se nekaj najde.

E6: ...načeloma ljudje osamljeni niso...

E7: Meni druženje res veliko pomeni...

E8: Na tekočem sem glede vsega, saj sva s predsednikom prijatelja in me on obvešča.

E9: Nujno potrebujemo v naselju kanalizacijo in slačilnice na nogometnem igrišču.

E10: Svoje mnenje povem na glas, saj se nikogar ne bojim.

E11: Kot nekateri, ki ko je treba nič ne povedo, kasneje pa so glasni.

E12: Aktiven sem pri športnem klubu, bil sem tudi pri kulturnem. Pomagali smo kot prostovoljci pri 100. Obletnici Pušče, program Vas sožitja.

E13: V šolo nisem rad hodil in tudi nisem hodil.

E14: ...ostali so že bili v redu do mene, jaz nisem bil do njih...sem se grdo obnašal...

E15: Moji otroci redno zdaj hodijo v šolo in radi hodijo.

- E16: Imajo tudi cilje...ena bo tajnica, druga zidarka...
- E17: V šoli imajo enake možnosti kot ostali otroci...
- E18: ...ima veliko romskih otrok manj interesa kot neromski otroci.
- E19: ...niso zapostavljeni in nihče jih ne omejuje.
- E20: Zaposlen nisem, sem pa bil v preteklosti.
- E21: Za službo še nisem bil zavrnjen zato ker sem Rom.
- E22: Poznam ljudi izven naše skupnosti in smo dobri prijatelji.
- E23: Tudi otroci imajo veliko neromskih prijateljev in se družijo tudi izven časa pouka.
- E24: Naše odnose bi ocenil kot pozitivne.
- E25: ...za nekatere lahko rečem, da imajo predsodke do nas, saj to jasno pokažejo.
- E26: ...si izmišljajo neke svoje podobe.
- E27: ...imam z vsemi javnimi uslužbenci super izkušnje, nobenih zamer in težav.
- E28: Tudi socialnim delavkam zaupam.
- E29: Ne občutim neke zapostavljenosti glede zakona. Smo kar enakopravni državljani.
- E30: Bivalne razmere imamo eni dobre, eni pa ne. Eni res živijo v nevzdržnih okoliščinah, nimajo elektrike.
- E31: Nujno pa vsi rabimo kanalizacijo. Pa slačilnice seveda.
- E32: Zadovoljni smo, da smo v Pušči, na obrobju.
- E33: Mediji mislim, da pišejo resnico, da ne spodbujajo nekega sovraštva. Tiste, kateri pa so krivi za kaj, pa naj le očrnijo.
- E34: So pa naši mediji tudi dobro organizirani...
- E35: ...dobri v svojem delu in uspešni, ljudje nas zato res bolje poznajo in tudi cenijo mogoče.

E36: V družbo sem dobro sprejet in nismo izključeni.

E37: Oni kaj pa so, pa so sami krivi.

OSEBA F: ŽENSKA – 48 let

F1: ...lahko rečem, da je varna... upam iti po ulici, čeprav me je malo strah včasih.

F2: Večini ljudi lahko zaupam.

F3: Imam polno prijateljev, tudi s sosedi smo si dobri..

F4: ...je kar nekaj ljudi v naši skupnosti izoliranih. To pa zato, ker se držijo sami zase, zaradi nevoščljivosti, zahrbtnosti.

F5: ...niso osamljeni, nekateri mogoče, ampak so res sami hoteli tako in so tudi sami krivi.

F6: ...imam dobre odnose z ljudmi...rada sem z ljudmi in prijatelji.

F7: Oglasne deske imamo v naselju, vedno so izobešena obvestila...

F8: ...primanjkuje nam sloge, sožitja.

F9: Ljudje se ne razumejo, se kregajo, pri marsikateri hiši sosed sosedu ne pogleda.

F10: ...sem se trudila na glas izraziti svoje mnenje, pa so me ignorirali.

F11: Ne strinjam se s tem, da so eni vedno v prednosti pred drugimi. Nisem zadovoljna z načinom vodenja skupnosti in z odnosom...

F12: ...ne sodelujem pri nobenih dejavnostih in aktivnostih...

F13: Nekoč sem bila zraven pri folklori, ampak tisto so bili drugi časi.

F14: Hodila sem v trgovsko šolo, kjer sem imela dobre odnose s sošolci in učitelji.

F15: Družili smo se tudi izven šole.

F16: Moji otroci redno hodijo v šolo, tudi radi hodijo.

F17: Sem že večkrat slišala, da naši nimajo enakih možnosti...eni so res zapostavljeni.

F18: Sem zaposlena in z vsemi sodelavci imam dobre odnose.

- F19: Glede zaposlovanja Romov je definitivno prisoten rasizem in diskriminacija.
- F20: Nočejo vzeti nekoga, ker je Rom in mi smo seveda nedelovni, neresni itd.
- F21: ...imam prijatelje Nerome, tudi sodelavce in bivše sodelavce...
- F22: Moji otroci pa se mi zdi, da jih imajo še več.... Sem imela romske prijatelje, ampak manj, bistveno manj.
- F23: ...lahko rečem, da imam več prijateljev Neromov kot pa naših.
- F24: Smo si zelo blizu, obiskujemo se, telefoniramo si, hodimo skupaj na izlete...
- F25: ...opazim, da imajo nekateri ljudje do nas razne predsodke.
- F26: ...nas poznajo že naprej, bi rekla, da nas oni bolj poznajo kot mi sami sebe.
- F27: To je žaljivo in nesramno. Takih ljudi se skušam izogibati.
- F28: Je stanje boljše kot nekoč, ampak čisto dobro pa mislim, da nikoli ne bo.
- F29: ...nekje bo nekdo oropal trgovino ali banko, seveda so to bili cigani.
- F30: ...imam dobre izkušnje z javnimi službami... čeprav se mi zdi, da včasih čakam dalj časa v vrsti za kruh...
- F31: Se mi zdi, da včasih raje mimo gledajo.
- F32: S socialnimi delavci hvala bogu nimam izkušenj, vem pa, da so nesramni. Ne zaupam jim...
- F33: Nismo ravno dobro zaščiteni. Smo zapostavljeni. Zakon je mogoče res dobro pisan, ampak kdo ga pa upošteva?
- F34: Bivalne razmere v Pušči niso dobre. Eni nimajo elektrike... Nekatere hiše razpadajo. Okolica pa je daleč od urejenega.
- F35: ...manjka nam kanalizacija.
- F36: ...všeč, da smo na obrobju mesta, rada imam mir, ne pa stalen promet in gnečo.
- F437: Mediji spodbujajo sovraštvo do nas. Eni nismo nič krivi, pa nas vse iste naredijo.

F38: To me prizadene in ni pravično.

F39: Romskih medijev ne spremljam, mislim pa, da je to napredek za nas.

F40: Jaz se še kar čutim sprejeta v družbo, moji otroci tudi...

F41: ...ampak kot celota pa mislim, da smo še vseeno precej zapostavljeni in diskriminirani, od izobraževanja, zaposlovanja...

OSEBA G: MOŠKI – 49 let

G1: Ni nobene nevarnosti v naselju...

G2: Tu pri nas v Pušči si nismo preveč dobri. Ne držimo skupaj in se nekaj pretirano ne družimo.

G3: Imam svoje prijatelje, z njimi se družim, jim zaupam, tudi otroka bi jim dal v varstvo, ampak ostalim pa ne.

G4: Precej ljudi je izoliranih, to pa zaradi njih samih in zaradi njihove družbe.

G5: ...gleda vsak samo na sebe...

G6: ...veliko pomenijo prijatelji, za njih bi vse naredil...

G7: ...vsak ima svoj krog...ne vem...če so ljudje osamljeni ali ne. Pa mislim da ne.

G8: Obveščen sem o vsem. Spremljam oglasne deske, grem tudi na sestanek v krajevno skupnost.

G9: ...nujno rabimo kanalizacijo. Govori se že nekaj časa, naredi pa se nič.

G10: ...vedno povem, ko se s kom ali čim ne strinjam. Eni pa so tiho, pol pa obrekujejo okrog. Imajo dolge jezike samo takrat ko ni treba.

G11: ...nisem nikjer aktiven...zdaj sem prestar za to.

G12: S sošolci sem se dobro razumel, z učitelji pa ne ravno.

G13: ...otroci redno hodijo v šolo in imajo dobre odnose.

G14: ...se ne učijo preveč radi... Niti nimajo nekih velikih želj za prihodnost.

- G15: ...imamo dandanes že enake možnosti kot Neromi.
- G16: ...nimam občutka, da bi moji otroci bili za kaj prikrajšani.
- G17: Nisem zaposlen, sem pa bil.
- G18: S sodelavci smo imeli dobre odnose... Tudi s šefi sem se razumel.
- G19: Meni se ni še zgodilo, da bi naletel na diskriminacijo pri delodajalcu, sem pa veliko slišal o tem od drugih.
- G20: ...imam veliko prijateljev izven romske skupnosti. To danes več ni tako kot je bilo nekoč.
- G21: Tudi moji otroci hodijo na rojstne dneve k sošolcem, pa skupaj na treninge... Zelo dobri so si.
- G22: Še bolj kot smo si mi nekoč bili.
- G23: ...mislim, da ne gojijo predsodkov do nas...
- G24: Zgodil se je pretep in so me obtožili, da sem bil zraven, da sem kriv. 13 mesecev zapora sem dobil. Pa nisem bil zraven.
- G25: Drugače imam dobre izkušnje z ostalimi...
- G26: ...socialnim delavcem zaupam, saj v redu opravljajo svoje delo.
- G27: Tudi naš zakon je dober, pravice so enake.
- G28: ...so razmere v naselju dobro urejene.
- G29: Kanalizacijo še rabimo, pa je vse rešeno.
- G30: Rad sem tudi na obrobju mesta, ni lepšega kot živeti v predmestju. Imaš vse na dosegu roke, drugače pa imaš mir in ni prometa.
- G31: Mediji pišejo dobro o nas, pa tudi slabo. Puščo predvsem zelo hvalijo.
- G32: ...pišejo kaj grdega o vseh Romih pa sem prizadet, seveda, saj to ni fer.
- G33: Naših medijev ne spremljam kaj dosti.

G34: ...dobro opravljajo svoje delo, so sposobni...

G35: ...zdaj ljudje vsaj vidijo, da nismo tak slabi in da so tudi naši sposobni in uspešni.

G36: Čutim se sprejet v družbo...

G37: ... mogoče je bilo nekoč res drugače in so nas v šoli zafrkavali, recimo »Joj cigani so«, ampak tudi takrat ne vsi.

G38: Tukaj mislim, da smo enakovredni ostalim, na Dolenjskem pa so res prikrajšani.

OSEBA H: MOŠKI – 34 let

H1: ...se vedno počutim varno.

H2: Večini lahko zaupam, so pa neredke izjeme, katerim ne moreš.

H3: Če pride v naselje neznana oseba ji seveda pomagam.

H4: ...sosedo...eni so okej, drugi pa ne. Svojega otroka definitivno ne bi zaupal vsem.

H5: ...so ljudje kar fejest izolirani... za to, ker so egoisti in delajo samo za sebe.

H6: Rad se družim z ljudmi...nisem rad osamljen...

H7: ...nekateri v skupnosti pa so zmeraj osamljeni.

H8: Imamo oglasne deske.

H9: Nujno potrebujemo v skupnosti slogo in sožitje. Ker tega ni.

H10: ...rabimo kanalizacijo, pa igrišče, na katerem se bodo lahko igrali vsi otroci. Moji trije sinovi ne smejo na nogometno igrišče. Eni so baje premladi, drugi niso člani kluba...

H11: Horvat pa Rudaš naj se borita za vse nas, ne pa samo za sebe.

H12: Jaz izrazim svoje mnenje, ampak ga nihče ne upošteva.

H13: ...se več tudi ne udeležujem teh njihovih zadev, bil sem nekoč pri gasilcih, pa še marsikaj sem prostovoljno pomagal, zdaj pa nas samo vstran potiskajo vsepovsod.

H14: Včasih so nas v šoli zafrkavali, da smo cigani in da smrdimo... Ampak to je bilo samo nekaj takih, z ostalimi smo se dobro razumeli.

H15: ...iz mojih sinov v šoli se več ne norčujejo.

H16: ...radi hodijo v šolo in sodelujejo tudi v veliko krožkih.

H17: Nisem zaposlen in službo bi nujno potreboval.

H18: Nikoli nisem bil zaposlen, ukvarjam se z železom.

H19: Sem doživel diskriminacijo, ko sem bil na razgovoru za službo.

H20: Imam prijatelje, ki niso cigani.

H21: Otroci se družijo v šoli in po šoli, v krožkih, ali pa za kakšne rojstne dneve.

H22: V ostalem okolju se počutim čist normalno.

H23: ...vidi se, da eni raje nočejo stika z nami, zato ker smo cigani.

H24: Ali pa nas česa obtožijo...

H25: ...nimam problemov z javnimi službami, razen socialni delavci.

H26: Oni vedno rečejo, da ne morejo nič narediti, ker gre vse preko Ljubljane. Ne podpirajo naše dejavnosti z železom. Jaz razumem, da je na socialnem gužva, ampak jaz nisem kriv, da ni dela.

H27: Smo zapostavljeni. Ker nas še bolj nočejo zaposlovati...

H28: ...kanalizacijo...

H29: Hvala bogu, da smo na obrobju mesta, nočem živeti v središču. Mi pravimo, da smo v predmestju Los Angelesa.

H30: Mediji...delajo samo za sebe... Kao delajo za cigane, saj so sami cigani, drugače pa se vstran od ciganov držijo. Niti svojih otrok ne dajo v romski vrtec.

H31: Neromski mediji so čisto v redu, ne spodbujajo sovraštva.

H32: Glede zaposlitve nimamo enakih možnosti.

H33: ...smo dobro vključeni...Tu v Prekmurju že, tam doli pa je razred zase. Druga zgodba.

OSEBA I: MOŠKI – 57 let

I1: Pa recimo, da je varno tu pri nas... ponoči je bolj problem...

I2: Večini ljudi ne zaupam...tukaj v Pušči zaupam manjšini...

I3: Ne vem, če so izolirani ljudje...verjetno ne.

I4: Osamljeni eni že so...

I5: Meni druženje veliko pomeni.

I6: Predsednik nas obvešča. Pride tudi na dom...so zalepljena obvestila na transformatorju in na oglasni deski...

I7: ...bi rabili več druženja, več povezanosti, prijateljstva in iskrenosti.

I8: Tukaj pri nas pa dela vsak zase. Prijazni so vsi samo takrat, ko so volitve. Delajo pa tak samo za sebe, za skupnost jim ni mar.

I9: Če se ne strinjam povem na glas, nisem mevža kot nekateri.

I10: Kot prostovoljec včasih pomagam pri nogometnem klubu, pri gasilcih... pomagal sem tudi pri raznih družbenih akcijah...sem bil pri raznih klubih član, danes več to nisem...

I11: Ko sem hodil v šolo sem imel dobre odnose z ostalimi.

I12: Moji otroci pa so res bili že pravi prijatelji z Neormi. Hodili so drug k drugemu...

I13: Redno so hodili v šolo, pa tudi še kar radi so se učili.

I14: Mislim, da imamo danes Romi glede šol že enake možnosti.

I15: Nisem zaposlen...

I16: ...sem imel dobre odnose tako s sodelavci kot s šefom.

I17: Nikoli nisem bil zavržen za službo zaradi tega, ker sem Rom.

I18: Imam nekaj prijateljev in tudi bivših sodelavcev...

I19: Moja hči je imela večino prijateljev Neromov. Zelo dobro je bila sprejeta.

I20: Dobro se počutim v okolju, pa imam dobre odnose z ljudmi okrog sebe.

I21: ...imam enega zelo dobrega prijatelja, ki ni Rom, z ostalimi pa sem si dober, ampak odnos je bolj površinski.

I22: ...ne gojijo več nekih predsodkov, oziroma vsaj jaz ne čutim tako.

I23: ...Romi smo prvi obtoženi...

I24: Z javnimi službami imam dobre izkušnje, so pa težava socialni delavci. Nič ne naredijo nikoli.

I25: ...je zakon dober, pa nismo zapostavljeni.

I26: ...rabi vsak svojo elektriko, ker eni imajo od sosed, pa kanalizacijo...

I27: Rad sem na obrobju...

I28: Nekaj napišejo v našo korist, nekaj pa tudi kontra. Tisti, ki so nam naklonjeni, pišejo pozitivno, tisti, ki pa sovražijo Rome, pa negativno.

I29: Saj to ni samo za nas tako, recimo za homoseksualce je isto.

I30: ...to mi je bedno...

I31: Romski mediji so dobro organizirani, tudi delo dobro opravljajo.

I32: Posledično nas mogoče res imajo ljudje raje.

I33: Čutim se vključenega in sprejetega...

I34: ...mislim, da so se naše možnosti zelo izboljšale, da so enake za vse.

OSEBA J: ŽENSKA – 32 let

J1: ...varno naselje...se dobro in varno počutim.

J2: Večini ljudi lahko zaupam, ampak ne vsem.

- J3: Zanesem se recimo ne na vse sosede. Eden je zelo dober, drugi na levi strani, pa ne... Sploh si nismo dobri.
- J4: Neznanim ljudem načeloma pomagam, če se lepo obnašajo.
- J5: ...ljudje zelo pogrupirani.
- J6: Horvat, Muc, Rudaš... egoisti so.
- J7: Imam pa prijatelje in nekatere sosede s katerimi imamo večkrat skupne fešte in podobno.
- J8: ...so osamljeni, samo zato, ker so si sami krivi.
- J9: Pa jih je zato skupnost izločila. Pa takim privoščim, da nimajo nikogar.
- J10: Gre od ust do ust, od hiše do hiše. Tisti »ta glavni« pa itak, če je kaj dobrega zadržijo za sebe, pa nam ne povejo.
- J11: ...rabimo kanalizacijo. Pa pravične ljudi, ki ne bodo samo grabili v svoj žep.
- J12: Jaz si upam povedati vse.
- J13: Sodelujem pa nikjer ne, saj nima smisla.
- J14: Smo pa vsi skupaj stopili, ko smo delali prostore krajevne skupnosti. Ampak tukaj se je končalo...
- J15: S sošolci in učitelji sem imela dober odnos.
- J16: Zdaj z našimi otroci je še boljše. Prej še nas nekateri so zafrkavali, zdaj se to več ne dogaja.
- J17: Naši hodijo redno v šolo in so pridni, tudi razredničarka jih pohvali.
- J18: Hči ima željo, da bo veterinarka...se dobro uči...
- J19: ...možnosti so danes večje in boljše kot pa so nekoč za nas bile. Zdaj smo cigani že zelo napredovali.
- J20: Sem zaposlena in tudi v službi se dobro razumemo.
- J21: Tudi nadrejeni se lepo obnašajo do mene, ne delajo nobenih razlik.

- J22: Nobene diskriminacije in rasizma še nisem doživela.
- J23: Polno prijateljev imam, ki niso cigani.
- J24: Moji otroci se v šoli dobro razumejo s sošolci, ampak drugače pa se ne družijo.
- J25: Vsepovsod se dobro počutim.
- J26: Ostali ljudje so zelo dobri do nas.
- J27: ...pri nekaterih prisoten neki predsodek, češ »Cigani so, pa cigani do ostali«.
- J28: Naša mala je v šoli bila obtožena kraje, pa ni bila kriva.
- J29: Pa tudi policija večkrat gre na nas, pa čeprav nimamo nič pri zadevi.
- J30: Vedno smo vsi vse krivi. En cigan nekaj naštima, pa smo vsi že isti. To ni prav.
- J31: Dobro se obnašajo do nas. Socialni delavci pa so nesramni.
- J32: Vse naredijo po svoje, nočejo nam pomagati. Ne zaupam jim...
- J33: Z zakonom nismo zaščiteni. Eni delajo recimo dva meseca za 3 evre na uro, dobijo plačano en mesec, dva evra na uro. Pa na socialnem nas tudi ne obravnavajo pravično.
- J34: Kanalizacija nam manjka. Eni nimajo niti elektrike, dve hiši sta v Pušči taki. Kurjave tudi nimamo...
- J35: Raje sem v »vasi« kot v mestu. Ko si zaželim itak lahko grem tja.
- J36: ...mediji večkrat govorijo tudi v našo korist in nas pohvalijo.
- J37: Eni nam delajo sramoto in pol smo vsi v istem košu.
- J38: Romski mediji so zelo dobro organizirani, super so.
- J39: ...zaradi tega nas pavri vedno bolj spoznavajo.
- J40: ...sem vključena in sprejeta v ostalo družbo...
- J41: ...jaz osebno imam enake možnosti...nimajo pa jih vsi cigani.

9. 1. 3. PRILOGA 3

1. Varnost v naselju

A1: Naše naselje se mi ne zdi ravno varno. Naša ulica je v redu ostale pa so bolj tak. B1: ...naselje je varno, tudi ponoči...se dobro in varno počutim. C1: Pa je varna ja... ni neke panike. D1: V Pušči se počutim varno. E1: Pušča je varna, jaz se nikogar ne bojim. F1: ...lahko rečem, da je varna... upam iti po ulici, čeprav me je malo strah včasih. G1: Ni nobene nevarnosti v naselju... H1: ...se vedno počutim varno. I1: Pa recimo, da je varno tu pri nas... ponoči je bolj problem... J1: ...varno naselje...se dobro in varno počutim.	Dvom v varnost naselja Občutek varnosti v naselju Občutek varnosti v naselju Občutek varnosti v naselju Občutek varnosti v naselju Občutek varnosti v naselju Občutek varnosti v naselju Občutek varnosti v naselju Občutek varnosti v naselju Občutek varnosti v naselju
---	---

2. Zaupanje, sodelovanje in druženje med ljudmi v naselju

A2: Večini ljudi ne zaupam. A3: ...bližnji sosedje so še kar v redu, tak da njim bi recimo zaupal svojega otroka, komu drugemu pa že raje ne. A4: Pripravljen sem pomagati neznani osebi. A5: V naši skupnosti so zelo izolirani ljudje. To pa zato, ker vsak gleda samo na »svojo rit« ... ni jim mar za druge in za skupnost. A6: ... druženje mi ne pomeni kaj veliko. A7: ... v naši skupnosti niso osamljeni. B2: Večini ljudi lahko zaupam in vedno dobim njihovo pomoč. B3: ...so pa ljudje, ki so izolirani, to pa zaradi sami sebe, saj je njihovo vedenje neprimerno in njihov odnos do ljudi je aroganten, grd in nesramen. B4: ...ampak tudi niso ostali sami, niso osamljeni. C2: Večini ljudi lahko zaupam, saj smo povezani med seboj. C3: Nekateri so izločeni, saj nimajo	Nezaupanje ljudem Zaupanje le bližnjim Pripravljenost pomagati Izoliranost ljudi; zaradi njihovega vedenja Druženje ni vrednota Neosamljenost ljudi Zaupanje večini ljudi Izoliranost ljudi; zaradi njihovega vedenja Neosamljenost ljudi Zaupanje večini ljudi Izoliranost ljudi; zaradi njihovega vedenja
---	---

nobenega spoštovanja. C4: Moji sosede in prijatelji so super, popolnoma jim zaupam in mi se spoštujemo drug drugega. Nekaterim pa to precej manjka. C5: ...so ljudje osamljeni. D2: Večini lahko zaupam, čeprav vsem res ne. D3: Pomoč vedno dobim in tudi jaz pomagam drugim. D4: Tudi neznanim osebam, ni problema. D5: ...pa lahko rečem, da smo povezani in trdni. D6: ...niso ljudje osamljeni... E2: Tri četrt ljudem lahko zaupam, ostalim četrt pa ne. E3: Pomoč vedno dobim... E4: Vedno radi pomagamo. E5: Imamo razne nesporazume...vedno se nekaj najde. E6: ...načeloma ljudje osamljeni niso... E7: Meni druženje res veliko pomeni... F2: Večini ljudi lahko zaupam. F3: Imam polno prijateljev, tudi s sosedi smo si dobri. F4: ...je kar nekaj ljudi v naši skupnosti izoliranih. To pa zato, ker se držijo sami zase, zaradi nevoščljivosti, zahrbtnosti. F5: ...niso osamljeni, nekateri mogoče, ampak so res sami hoteli tako in so tudi sami krivi. F6: ...imam dobre odnose z ljudmi...rada sem z ljudmi in prijatelji. G2: Tu pri nas v Pušči si nismo preveč dobri. Ne držimo skupaj in se nekaj pretirano ne družimo. G3: Imam svoje prijatelje, z njimi se družim, jim zaupam, tudi otroka bi jim dal v varstvo, ampak ostalim pa ne. G4: Precej ljudi je izoliranih, to pa zaradi njih samih in zaradi njihove družbe. G5: ...gleda vsak samo na sebe... G6: ...veliko pomenijo prijatelji, za njih bi vse naredil... G7: ...vsak ima svoj krog...ne vem...če so ljudje osamljeni ali ne. Pa mislim da ne. H2: Večini lahko zaupam, so pa neredke izjeme, katerim ne moreš.	Prijateljstvo je vrednota Dobri sosedski odnosi Osamljenost ljudi Zaupanje večini ljudi Vzajemna pomoč Pripravljenost pomagati Povezana in trdna skupnost Neosamljenost ljudi Zaupanje večini ljudi Vzajemna pomoč Pripravljenost pomagati Nesporazumi med ljudmi Neosamljenost ljudi Druženje je vrednota Zaupanje večini ljudi Širok krog prijateljev Izoliranost ljudi; zaradi svojega vedenja Osamljenost ljudi Druženje je vrednota Slabi odnosi med ljudmi Zaupanje le bližnjim Izoliranost ljudi; zaradi lastnega vedenja Pomembna le lastna korist Prijateljstvo je vrednota Neosamljenost ljudi Zaupanje večini ljudi
--	--

H3: Če pride v naselje neznana oseba ji seveda pomagam. H4: ...sosedu...eni so okej, drugi pa ne. Svojega otroka definitivno ne bi zaupal vsem. H5: ...so ljudje kar fejest izolirani... za to, ker so egoisti in delajo samo za sebe. H6: Rad se družim z ljudmi...nisem rad osamljen... H7: ...nekateri v skupnosti pa so zmeraj osamljeni. I2: Večini ljudi ne zaupam...tukaj v Pušči zaupam manjšini... I3: Ne vem, če so izolirani ljudje...verjetno ne. I4: Osamljeni eni že so... I5: Meni druženje veliko pomeni. J2: Večini ljudi lahko zaupam, ampak ne vsem. J3: Zanesem se recimo ne na vse sosede. Eden je zelo dober, drugi na levi strani, pa ne... Sploh si nismo dobri. J4: Neznanim ljudem načeloma pomagam, če se lepo obnašajo. J5: ...ljudje zelo pogrupirani. J6: Horvat, Muc, Rudaš... egoisti so. J7: Imam pa prijatelje in nekatere sosede s katerimi imamo večkrat skupne fešte in podobno. J8: ...so osamljeni, samo zato, ker so si sami krivi. J9: Pa jih je zato skupnost izločila. Pa takim privoščim, da nimajo nikogar.	Pripravljenost pomagati Nezaupanje sosedom Izoliranost ljudi; zaradi svojega vedenja Druženje je vrednota Osamljenost ljudi Nezaupanje ljudem Neizoliranost ljudi Osamljenost ljudi Druženje je vrednota Zaupanje večini ljudi Nezaupanje sosedom Slabi odnosi med ljudmi Pripravljenost pomagati Pogrupiranost ljudi Nezadovoljstvo s predstavniki romske skupnosti Druženje je vrednota Osamljenost ljudi Izoliranost ljudi; zaradi svojega vedenja
---	--

3. Dostopnost, informiranost, potrebe in želje skupnosti

A8: O svojih pravicah sem obveščen, saj se za to tudi pozanimam...so tudi oglasne deske...obrnem se recimo na predsednika, udeležujem se sestankov. Ampak moreš biti sam aktiven in pozoren...ob najpomembnejših zadevah delijo kakšne letake na dom. A9:... v skupnosti bi spremenil vse... prvo bi želel novi folk. Sem za totalno spremembo. B5: Imamo večnamenski prostor, kjer imamo vsake toliko časa sestanek. Obvestila nosijo tudi okrog, na dom, imamo pa dve oglasni deski... B6: ...potrebujemo večjo sodelovanje in več razumevanja. C6: Jaz sem glede vsega informirana...imamo sestanke, oglasne deske, letake, med drugim pa tudi romske medije... C7: ... rabimo še kanalizacijo. D7: Predsednik nas obvešča... pa plakati in obvestila so na oglasnih deskah. D8: Tam pri igrišču bi nam mogli narediti še slačilnice... E8: Na tekočem sem glede vsega, saj sva s predsednikom prijatelja in me on obvešča. E9: Nujno potrebujemo v naselju kanalizacijo in slačilnice na nogometnem igrišču. F7: Oglasne deske imamo v naselju, vedno so izobešena obvestila... F8: ...primanjkuje nam sloge, sožitja. F9: Ljudje se ne razumejo, se kregajo, pri marsikateri hiši sosed sosedu ne pogleda. G8: Obveščen sem o vsem. Spremljam oglasne deske, grem tudi na sestanek v krajevno skupnost. G9: ...nujno rabimo kanalizacijo. Govori se že nekaj časa, naredi pa se nič. H8: Imamo oglasne deske. H9: Nujno potrebujemo v skupnosti slogu in sožitje. Ker tega ni. H10: ...rabimo kanalizacijo, pa igrišče, na katerem se bodo lahko igrali vsi otroci. Moji trije sinovi ne smejo na nogometno igrišče. Eni so baje premladi, drugi niso člani kluba... H11: Horvat pa Rudaš naj se borita za vse nas, ne pa samo za sebe. I6: Predsednik nas obvešča. Pride tudi na	Dobra informiranost Želja po celotni spremembi skupnosti Dobra informiranost Želja po večjem sodelovanju in razumevanju v skupnosti Dobra informiranost Potreba po kanalizaciji Dobra informiranost Potreba po slačilnicah Dobra informiranost Potreba po kanalizaciji Potreba po slačilnicah Dobra informiranost Želja po slogi, sožitju v skupnosti Slabi odnosi med ljudmi Dobra informiranost Potreba po kanalizaciji Dobra informiranost Želja po slogi in sožitju v skupnosti Potreba po kanalizaciji Želja po pravični skupnosti Nezadovoljstvo z predstavniki romske skupnosti Dobra informiranost
--	--

dom...so zalepljena obvestila na transformatorju in na oglasni deski... I7: ...bi rabili več druženja, več povezanosti, prijateljstva in iskrenosti. I8: Tukaj pri nas pa dela vsak zase. Prijazni so vsi samo takrat, ko so volitve. Delajo pa tak samo za sebe, za skupnost jim ni mar. J10: Gre od ust do ust, od hiše do hiše. Tisti »ta glavni« pa itak, če je kaj dobrega zadržijo za sebe, pa nam ne povejo. J11: ...rabimo kanalizacijo. Pa pravične ljudi, ki ne bodo samo grabili v svoj žep.	Želja po povezanosti, prijateljstvu in iskrenosti Pomembna le lastna korist Slaba informiranost Potreba po kanalizaciji Želja po pravični skupnosti
--	---

4. Suverenost, odločnost, aktivnost v skupnosti

A10: Nisem aktiven, nisem ne prostovoljec, ne član kakšnega kluba...me tudi nikjer nihče ne upošteva. A11: ... sem raje tiho, v bistvu me več niti ne zanima kaj se bo dogajalo v naselju... B6: Svoje mnenje vedno povem, pa naj bo v skladu z drugimi ali ne. B7: ...nisem nekaj zelo aktivna v skupnosti...Sodelovala sem edino pri projektu »Dvig socialnega in kulturnega kapitala pri Romih«. C8: Jaz vedno vse povem kaj mislim. C9: Vsak bi mogel povedati na glas kaj mu leži na duši, tako bi vsaj kam prišli... C10: Sem zelo aktivna v skupnosti, pri rokodelskih dejavnostih, v kulturnem društvu. D9: Vedno povem kaj si mislim. D10: ...do zdaj sodelovala v nogometnem klubu, tudi prostovoljno sem delala kot zapisnikar. E10: Svoje mnenje povem na glas, saj se nikogar ne bojim. E11: Kot nekateri, ki ko je treba nič ne povedo, kasneje pa so glasni. E12: Aktiven sem pri športnem klubu, bil sem tudi pri kulturnem. Pomagali smo kot prostovoljci pri 100. obletnici Pušče, program Vas sožitja.	Pasivnost posameznika Pasivnost, pomanjkanje interesov Odločnost Aktivnost posameznika Odločnost posameznika Potreba po odločnosti vseh posameznikov Aktivnost posameznika Odločnost posameznika Aktivnost posameznika Odločnost posameznika Potreba po odločnosti vseh posameznikov Aktivnost posameznika
---	--

F10: ...sem se trudila na glas izraziti svoje mnenje, pa so me ignorirali. F11: Ne strinjam se s tem, da so eni vedno v prednosti pred drugimi. Nisem zadovoljna z načinom vodenja skupnosti in z odnosom... F12: ...ne sodelujem pri nobenih dejavnostih in aktivnostih... F13: Nekoč sem bila zraven pri folklori, ampak tisto so bili drugi časi. G10: ...vedno povem, ko se s kom ali čim ne strinjam. Eni pa so tiho, pol pa obrekujejo okrog. Imajo dolge jezike samo takrat ko ni treba. G11: ...nisem nikjer aktiven...zdaj sem prestar za to. H12: Jaz izrazim svoje mnenje, ampak ga nihče ne upošteva. H13: ...se več tudi ne udeležujem teh njihovih zadev, bil sem nekoč pri gasilcih, pa še marsikaj sem prostovoljno pomagal, zdaj pa nas samo vstran potiskajo vsepovsod. I9: Če se ne strinjam povem na glas, nisem mevža kot nekateri. I10: Kot prostovoljec včasih pomagam pri nogometnem klubu, pri gasilcih... pomagal sem tudi pri raznih družbenih akcijah...sem bil pri raznih klubih član, danes več to nisem... J12: Jaz si upam povedati vse. J13: Sodelujem pa nikjer ne, saj nima smisla. J14: Smo pa vsi skupaj stopili, ko smo delali prostore krajevne skupnosti. Ampak tukaj se je končalo...	Ignoriranje posameznika Nezadovoljstvo z odnosom in vodenjem skupnosti Pasivnost posameznika Aktivnost v preteklosti Odločnost posameznika Potreba po odločnosti vseh posameznikov Pasivnost posameznika Ignoriranje posameznika Aktivnost v preteklosti Pasivnost posameznika Ignoriranje posameznika Odločnost posameznika Potreba po odločnosti vseh posameznikov Aktivnost posameznika Odločnost posameznika Pasivnost posameznika Povezanost skupnosti ob nastajanju prostorov krajevne skupnosti
---	---

5. Izobraževanje

A12: Ko sem hodil v šolo je bilo svetovno, zelo dobro. Nisem imel nobenih težav ne z učitelji in sploh ne s sošolci. Bili smo pravi prijatelji in še smo z nekaterimi. A13: Tudi z našim malim v vrtcu je super. A14: ... glede izobraževanja se mi zdi, da imamo enake možnosti. B10: Ko sem se izobraževala sem imela dobre odnose z vsemi, ni bilo nobenih razlik. B11: ...menim, da so romski otroci	Zadovoljstvo z odnosi v času izobraževanja Veselite otrok do vrtca Enake možnosti in obravnava otrok na področju izobraževanja Zadovoljstvo z odnosi v času izobraževanja Enake možnosti in obravnava otrok na
---	---

popolnoma enako obravnavani kot neromski. Imajo tudi enake možnosti in enako spodbudo s strani učiteljev. C11: V času izobraževanja sem se z enimi dobro razumela, z drugimi ne. Eni so se norčevali iz nas Romov, enih pa to ni motilo. C12: Danes mislim, da je včasih lahko isto. Vedo se narediti norca iz nas...ampak veliko manj kot nekoč. C13: Moje hčere imajo vse veliko neromskih prijateljev. C14: ...vse so se zelo rade učile, tudi v šolo so rade hodile. Imajo končano peto stopnjo izobrazbe. D11: ...končala srednjo ekonomsko šolo... sem se tako v osnovni šoli kot v srednji, zelo dobro razumela s sošolci in učitelji. D12: Tudi odprto mi je bilo vse... E13: ...niso zapostavljeni in nihče jih ne omejuje. E14: V šolo nisem rad hodil in tudi nisem hodil. E15: ...ostali so že bili v redu do mene, jaz nisem bil do njih...sem se grdo obnašal... E16: Moji otroci redno zdaj hodijo v šolo in radi hodijo. E17: Imajo tudi cilje...ena bo tajnica, druga zidarka... E18: V šoli imajo enake možnosti kot ostali otroci... E19: ...ima veliko romskih otrok manj interesa kot neromski otroci. F14: Hodila sem v trgovsko šolo, kjer sem imela dobre odnose s sošolci in učitelji. F15: Družili smo se tudi izven šole. F16: Moji otroci redno hodijo v šolo, tudi radi hodijo. F17: Sem že večkrat slišala, da naši nimajo enakih možnosti...eni so res zapostavljeni. G12: S sošolci sem se dobro razumel, z učitelji pa ne ravno. G13: ...otroci redno hodijo v šolo in imajo dobre odnose. G14: ...se ne učijo preveč radi... Niti nimajo nekih velikih želj za prihodnost. G15: ...imamo dandanes že enake možnosti	področju izobraževanja Norčevanje s strani sošolcev v času izobraževanja Izboljšanje stanja glede norčevanja iz Romov Prijateljevanje otrok z Neromi Veselje otrok do šole Zadovoljstvo z odnosi v času izobraževanja Enake možnosti v času izobraževanja Enake možnosti in obravnava otrok na področju izobraževanja Odpor do šole v času izobraževanja Slabi odnosi v šoli v času izobraževanja Veselje otrok do šole Želje otrok za prihodnost Enake možnosti otrok na področju izobraževanja Manjši interes romskih otrok v šoli Zadovoljstvo z odnosi v času izobraževanja Prijateljevanje s sošolci v času izobraževanja Veselje otrok do šole Zapostavljenost na področju izobraževanja Slabi odnosi z učitelji v času izobraževanja Veselje otrok do šole Dobri odnosi otrok v šoli Pomanjkanje volje za učenje Enake možnosti na področju
---	--

kot Neromi. G16: ...nimam občutka, da bi moji otroci bili za kaj prikrajšani. H14: Včasih so nas v šoli zafrkavali, da smo cigani in da smrdimo... Ampak to je bilo samo nekaj takih, z ostalimi smo se dobro razumeli. H15: ...iz mojih sinov v šoli se več ne norčujejo. H16: ...radi hodijo v šolo in sodelujejo tudi v veliko krožkih. I11: Ko sem hodil v šolo sem imel dobre odnose z ostalimi. I12: Moji otroci pa so res bili že pravi prijatelji z Neormi. Hodili so drug k drugemu... I13: Redno so hodili v šolo, pa tudi še kar radi so se učili. I14: Mislim, da imamo danes Romi glede šol že enake možnosti. J15: S sošolci in učitelji sem imela dober odnos. J16: Zdaj z našimi otroci je še boljše. Prej še nas nekateri so zafrkavali, zdaj se to več ne dogaja. J17: Naši hodijo redno v šolo in so pridni, tudi razredničarka jih pohvali. J18: Hči ima željo, da bo veterinar...se dobro uči... J19: ...možnosti so danes večje in boljše kot pa so nekoč za nas bile. Zdaj smo cigani že zelo napredovali.	izobraževanja Enake možnosti in obravnava otrok na področju izobraževanja Norčevanje s strani sošolcev v času izobraževanja Zadovoljstvo z odnosi v času izobraževanja Izboljšanje stanja glede norčevanja iz Romov Veselje otrok do šole Zadovoljstvo z odnosi v času izobraževanja Prijateljevanje otrok z Neromi Veselje otrok do šole Enake možnosti na področju izobraževanja Zadovoljstvo z odnosi v času izobraževanja Izboljšanje stanja glede norčevanja iz Romov Veselje otrok do šole Želje otrok za prihodnost Boljše možnosti na področju izobraževanja kot nekoč
---	--

6. Zaposlovanje

A15: ... v prejšnji službi sem imel fenomenalne odnose s sodelavci in šefom prav tako. A16: Trenutno nisem zaposlen, upam da kmalu kaj najdem. A17: ... mislim, da sem res bil zavržen samo zato, ker sem Rom. B12: V službi imam zelo dobre odnose z sodelavci in nadrejenimi. B13: ...nikoli pa še nisem bila na kakšnem razgovoru, da bi me zavrnil zaradi tega, ker sem Rominja.	Dobri odnosi v službi Želja in potreba po zaposlitvi Izkušnja diskriminacije na področju zaposlovanja Dobri odnosi v službi Ni izkušnje diskriminacije na področju zaposlovanja
---	--

C15: Nisem zaposlena in nikoli nisem bila. Nisem imela priložnosti. C16: Velikokrat sem bila na razgovoru, pa so me zavrnil. Za to, ker sem Rominja. D13: ...zaposlena nisem. Komaj že čakam, da dobim službo. E20: Zaposlen nisem, sem pa bil v preteklosti. E21: Za službo še nisem bil zavrnen zato ker sem Rom. F18: Sem zaposlena in z vsemi sodelavci imam dobre odnose. F19: Glede zaposlovanja Romov je definitivno prisoten rasizem in diskriminacija. F20: Nočejo vzeti nekoga, ker je Rom in mi smo seveda nedelovni, neresni itd. G17: Nisem zaposlen, sem pa bil. G18: S sodelavci smo imeli dobre odnose... Tudi s šefi sem se razumel. G19: Meni se ni še zgodilo, da bi naletel na diskriminacijo pri delodajalcu, sem pa veliko slišal o tem od drugih. H17: Nisem zaposlen in službo bi nujno potreboval. H18: Nikoli nisem bil zaposlen, ukvarjam se z železom. H19: Sem doživel diskriminacijo, ko sem bil na razgovoru za službo. I15: Nisem zaposlen... I16: ...sem imel dobre odnose tako s sodelavci kot s šefom. I17: Nikoli nisem bil zavrnen za službo zaradi tega, ker sem Rom. J20: Sem zaposlena in tudi v službi se dobro razumemo. J21: Tudi nadrejeni se lepo obnašajo do mene, ne delajo nobenih razlik. J22: Nobene diskriminacije in rasizma še nisem doživela.	Dolgotrajna brezposelnost Izkušnja diskriminacije na področju zaposlovanja Želja in potreba po zaposlitvi Brezposelnost Ni izkušnje diskriminacije na področju zaposlovanja Dobri odnosi v službi Prepričanje o prisotnosti rasizma pri delodajalcih Prisotnost stereotipnih predstav o Romih pri delodajalcih Brezposelnost Dobri odnosi v službi Ni izkušnje diskriminacije na področju zaposlovanja Zavedanje o prisotnosti rasizma pri delodajalcih Želja in potreba po zaposlitvi Dolgotrajna brezposelnost Izkušnja diskriminacije na področju zaposlovanja Brezposelnost Dobri odnosi v službi Ni izkušnje diskriminacije na področju zaposlovanja Dobri odnosi v službi Enakovredno obravnavanje s strani delodajalca Ni izkušnje diskriminacije na področju zaposlovanja
---	---

7. Stiki z Neromi

A18: Imam polno prijateljev, ki niso Romi. Tudi moj mali ima polno prijateljev Neromov. B14: Imam prijatelje, ki niso Romi. B15: Vedno sem bila sprejeta in enakovredno obravnavana. B16: Zaupamo si in smo si zelo blizu. C17: ...imam veliko prijateljev Neromov... D14: ...z bivšimi sošolkami se še zdaj družimo in slišimo... in to mislim neromske sošolke. D15: Imamo zelo zaupen in tesen odnos. E22: Poznam ljudi izven naše skupnosti in smo dobri prijatelji. E23: Tudi otroci imajo veliko neromskih prijateljev in se družijo tudi izven časa pouka. F21: ...imam prijatelje Nerome, tudi sodelavce in bivše sodelavce... F22: Moji otroci pa se mi zdi, da jih imajo še več.... Sem imela romske prijatelje, ampak manj, bistveno manj. G20: ...imam veliko prijateljev izven romske skupnosti. To danes več ni tako kot je bilo nekoč. G21: Tudi moji otroci hodijo na rojstne dneve k sošolcem, pa skupaj na treninge... Zelo dobri so si. H20: Imam prijatelje, ki niso cigani. H21: Otroci se družijo v šoli in po šoli, v krožkih, ali pa za kakšne rojstne dneve. I18: Imam nekaj prijateljev in tudi bivših sodelavcev... I19: Moja hči je imela večino prijateljev Neromov. Zelo dobro je bila sprejeta. J23: Polno prijateljev imam, ki niso cigani. J24: Moji otroci se v šoli dobro razumejo s sošolci, ampak drugače pa se ne družijo.	Prijateljevanje z Neromi Prijateljevanje z Neromi Občutek sprejetosti in enakovrednosti Tesni odnosi z Neromi Prijateljevanje z Neromi Ohranjanje stikov z bivšimi sošolkami Tesni odnosi z Neromi Prijateljevanje z Neromi Prijateljevanje otrok z Neromi Prijateljevanje z Neromi Otroci zdaj še več prijateljev Neromov Prijateljevanje z Neromi Prijateljevanje otrok z Neromi Prijateljevanje z Neromi Prijateljevanje otrok z Neromi Prijateljevanje z Neromi Prijateljevanje otrok z Neromi Dobra sprejetost otrok v družbo Prijateljevanje z Neromi Dobri odnosi otrok v šoli
---	---

8. Odnos z Neromi

A19: ...izven Pušče se počutim čist isto kot če sem tu. Včasih še boljše.	Dobro počutje v ostalem okolju
--	--

A20: Je pa res, da imajo do nas nekateri razne predsodke. Za njih smo vsi isti. A21: Velikokrat se zgodi, da se kaj zgodi na primer v Murski Soboti, pa smo kar cigani že krivi. B17: V okolju se počutim dobro, sprejeto. B18: ...ne občutim, da bi ljudje imeli neke predsodke. Stanje se je precej izboljšalo glede na zgodovino. B19: Neromska populacija se do mene obnaša popolnoma enako kot romska. C18: ...se dobro počutim v ostalem okolju. C19: ...imajo ljudje še vedno neke predsodke do nas. C20: ...tega je vseeno veliko manj kot je bilo nekoč. C21: ...najhuje je, da posplošujejo. Sploh ni res, da Romi delajo več problemov, kot Neromi. Le nas se takoj opazi. In potem smo spet vsi isti. D16: ...neromska populacija nima nekih predsodkov... D17: ...sem bila včasih zapostavljena s strani sošolcev... D18: ...si včasih ustvarjajo neko svojo predstavo ljudi o nas... D19: Včasih imam težave s tem, da sem Rominja. D20: ...stori kdo kakšno kaznivo dejanje, najprej preiskujejo naše ljudi. D21: To me prizadene in razjezi. E24: Naše odnose bi ocenil kot pozitivne. E25: ...za nekatere lahko rečem, da imajo predsodke do nas, saj to jasno pokažejo. E26: ...si izmišljajo neke svoje podobe. F23: ...lahko rečem, da imam več prijateljev Neromov kot pa naših. F24: Smo si zelo blizu, obiskujemo se, telefoniramo si, hodimo skupaj na izlete... F25: ...opazim, da imajo nekateri ljudje do nas razne predsodke. F26: ...nas poznajo že naprej, bi rekla, da nas oni bolj poznajo kot mi sami sebe. F27: To je žaljivo in nesramno. Takih ljudi se skušam izogibati. F28: Je stanje boljše kot nekoč, ampak čist	Občutek, da so prisotni predsodki pri Neromih »Grešni kozli« Dobro počutje v ostalem okolju Ni občutka, da bi bili prisotni predsodki pri Neromih Boljše stanje kot nekoč Občutek sprejetosti in enakovrednosti Dobro počutje v ostalem okolju Občutek, da so prisotni predsodki pri Neromih Boljše stanje kot nekoč Prizadetost in jeza zaradi posploševanje Ni občutka, da bi bili prisotni predsodki pri Neromih Zapostavljenost s strani sošolcev Stereotipiziranje Romov Težave s poreklom »Grešni kozli« Prizadetost in jeza zaradi posploševanja Pozitivni odnosi z Neromi Občutek, da so prisotni predsodki pri Neromih Stereotipiziranje Romov Več prijateljev Neromov kot Romov Tesni prijateljski odnosi z Neromi Občutek, da so prisotni predsodki pri Neromih Stereotipiziranje Romov Prizadetost zaradi posploševanja Boljše stanje kot nekoč
---	---

dobro pa mislim, da nikoli ne bo. F29: ...nekje bo nekdo oropal trgovino ali banko, seveda so to bili cigani. G22: Še bolj kot smo si mi nekoč bili. G23: ...mislim, da ne gojijo predsodkov do nas... H22: V ostalem okolju se počutim čist normalno. H23: ...vidi se, da eni raje nočejo stika z nami, zato ker smo cigani. H24: Ali pa nas česa obtožijo... I20: Dobro se počutim v okolju, pa imam dobre odnose z ljudmi okrog sebe. I21: ...imam enega zelo dobrega prijatelja, ki ni Rom, z ostalimi pa sem si dober, ampak odnos je bolj površinski. I22: ...ne gojijo več nekih predsodkov, oziroma vsaj jaz ne čutim tako. I23: ...Romi smo prvi obtoženi... J25: Vseposvoda se dobro počutim. J26: Ostali ljudje so zelo dobri do nas. J27: ...pri nekaterih prisoten neki predsodek, češ »Cigani so, pa cigani do ostali«. J28: Naša mala je v šoli bila obtožena kraje, pa ni bila kriva. J29: Pa tudi policija večkrat gre na nas, pa čeprav nimamo nič pri zadevi. J30: Vedno smo vsi vse krivi. En cigan nekaj naštima, pa smo vsi že isti. To ni prav.	Dvom v popolno enakopravnost »Grešni kozli« Boljše stanje kot nekoč Ni občutka, da so prisotni predsodki pri Neromih Dobro počutje v ostalem okolju Občutek izogibanja s strani Neromov »Grešni kozli« Dobro počutje v ostalem okolju Dobri odnosi z ljudmi Tesni prijateljski odnos z Neromom Dobri, a površinski odnosi z Neromi Ni občutka, da so prisotni predsodki pri Neromih »Grešni kozli« Dobro počutje v ostalem okolju Dobri odnosi z Neromi Občutek, da so prisotni predsodki pri Neromih »Grešni kozli« »Grešni kozli« Prizadetost zaradi posploševanja
---	--

9. Izkušnje z javnimi službami

A22: ... imam dobre izkušnje z javnimi službami. A23: Socialne delavke so do mene vedno bile zelo v redu, zaupam jim, nikoli nisem imel nobenih težav. B20: Z javnimi službami imam čist normalne izkušnje. C22: Največkrat čutim neko diskriminacijo na socialnem. Vedno ko pridem tja, se počutim grozno. C23: ...čim prej se me hočejo rešiti, že takoj me odslavljajo. ... mi naj povedo na normalen, človeški način, ne pa, da se obnašajo, kot da sem zadnja smet.	Pozitivne izkušnje z javnimi službami Zaupanje socialnim delavcem/ delavkam Pozitivne izkušnje z javnimi službami Občutek diskriminacije na CSD-ju Nesramnost socialnih delavcev/ delavk
---	--

D22: ...socialne delavke...vem edino koliko je mama pravila, da so nesramne in arogantne. E27: ...imam z vsemi javnimi uslužbenci super izkušnje, nobenih zamer in težav. E28: Tudi socialnim delavkam zaupam. F30: ...imam dobre izkušnje z javnimi službami... čeprav se mi zdi, da včasih čakam dalj časa v vrsti za kruh... F31: Se mi zdi, da včasih raje mimo gledajo. F32: S socialnimi delavci hvala bogu nimam izkušenj, vem pa, da so nesramni. Ne zaupam jim... G24: Zgodil se je pretep in so me obtožili, da sem bil zraven, da sem kriv. 13 mesecev zapora sem dobil. Pa nisem bil zraven. G25: Drugače imam dobre izkušnje z ostalimi... G26: ...socialnim delavcem zaupam, saj v redu opravljajo svoje delo. H25: ...nimam problemov z javnimi službami, razen socialni delavci. H26: Oni vedno rečejo, da ne morejo nič narediti, ker gre vse preko Ljubljane. Ne podpirajo naše dejavnosti z železom. Jaz razumem, da je na socialnem gužva, ampak jaz nisem kriv, da ni dela. I24: Z javnimi službami imam dobre izkušnje, so pa težava socialni delavci. Nič ne naredijo nikoli. J31: Dobro se obnašajo do nas. Socialni delavci pa so nesramni. J32: Vse naredijo po svoje, nočejo nam pomagati. Ne zaupam jim...	Nesramnost in arogantnost socialnih delavcev/ delavk Pozitivne izkušnje z javnimi službami Zaupanje socialnim delavcem/ delavkam Pozitivne izkušnje z javnimi službami Občutek zapostavljenosti Občutek ignorance Nezaupanje socialnim delavcem/ delavkam Nesramnost socialnih delavcev/ delavk Slabe izkušnje s policijo Pozitivne izkušnje z ostalimi javnimi službami Zaupanje socialnim delavcem/ delavkam Pozitivne izkušnje z javnimi službami Negativne izkušnje s socialnimi delavci/ delavkami Nezaupanje socialnim delavcem/ delavkam Pozitivne izkušnje z javnimi službami Negativne izkušnje s socialnimi delavci/ delavkami Pozitivne izkušnje z javnimi službami Nesramnost socialnih delavcev/ delavk Nezaupanje socialnim delavcem/ delavkam
--	--

10. Zakonska zaščita

A24: Ne upošteva se zakona, to je problem. B21: Tudi glede zakona smo v dobrem položaju. Dobro je napisan in mislim, da se ga tudi upošteva. C24: Zakon je že dober, samo marsikaj se ne	Občutek, da se zakona ne upošteva Zadovoljstvo z zakonom Občutek, da se zakona ne upošteva
---	--

dela po zakonu. D23: Z zakonom pa smo mislim da dobro zaščiteni. Ne čutim se zapostavljeno. E29: Ne občutim neke zapostavljenosti glede zakona. Smo kar enakopravni državljani. F33: Nismo ravno dobro zaščiteni. Smo zapostavljeni. Zakon je mogoče res dobro pisan, ampak kdo ga pa upošteva? G27: Tudi naš zakon je dober, pravice so enake. H27: Smo zapostavljeni. Ker nas še bolj nočejo zaposlovati... I25: ...je zakon dober, pa nismo zapostavljeni. J33: Z zakonom nismo zaščiteni. Eni delajo recimo dva meseca za 3 evre na uro, dobijo plačano en mesec, dva evra na uro. Pa na socialnem nas tudi ne obravnavajo pravično.	Zadovoljstvo z zakonom Zadovoljstvo z zakonom Občutek, da se zakona ne upošteva Zadovoljstvo z zakonom Občutek, da se zakona ne upošteva Zadovoljstvo z zakonom Občutek, da se zakona ne upošteva
--	---

11. Bivalne razmere

A25: V tej ulici, kjer živimo mi, so bivalne razmere dobre... smo čisto zadovoljni. A26: Edino kanalizacije ni, to bi mogli narediti. A27: Če bi imel denar bi takoj odšel v mesto, ven iz Pušče pa v stran od teh hinavcev. Eno stanovanje bi imel v bloku, to si najbolj želim. B22: Potrebujemo kanalizacijo. B23: Lokacija je dobra, le dva kilometra do Murske Sobote, res super. C25: Razmere v Pušči niso dobre. Eni nimajo niti vode, niti elektrike. C26: Kanalizacija pa je tudi nujna. C27: Glede lokacije pa sem zelo zadovoljna. D24: ...imam vse kar potrebujem, vodo, elektriko...Mislim, da s razmere na Pušči dobro urejene. D25: ...boljše se mi zdi, da smo na obrobju mesta, da nismo v središču. Tam je vedno gužva in nemir... E30: Bivalne razmere imamo eni dobre, eni pa ne. Eni res živijo v nevzdržnih okoliščinah, nimajo elektrike.	Dobre bivalne razmere Potreba, želja po kanalizaciji Želja po izselitvi iz Pušče Nezadovoljstvo z lokacijo Potreba, želja po kanalizaciji Zadovoljstvo z lokacijo Slabe bivalne razmere Potreba želja po kanalizaciji Zadovoljstvo z lokacijo Dobre bivalne razmere Zadovoljstvo z lokacijo Dobre in slabe bivalne razmere
---	--

E31: Nujno pa vsi rabimo kanalizacijo. Pa slačilnice seveda. E32: Zadovoljni smo, da smo v Pušči, na obrobju. F34: Bivalne razmere v Pušči niso dobre. Eni nimajo elektrike... Nekatere hiše razpadajo. Okolica pa je zdaleč od urejenega. F35: ...manjka nam kanalizacija. F36: ...všeč, da smo na obrobju mesta, rada imam mir, ne pa stalen promet in gnečo. G28: ...so razmere v naselju dobro urejene. G29: Kanalizacijo še rabimo, pa je vse rešeno. G30: Rad sem tudi na obrobju mesta, ni lepšega kot živeti v predmestju. Imaš vse na dosegu roke, drugače pa imaš mir in ni prometa. H28: ...kanalizacijo... H29: Hvala bogu, da smo na obrobju mesta, nočem živeti v središču. Mi pravimo, da smo v predmestju Los Angelesa. I26: ...rabi vsak svojo elektriko, ker eni imajo od sosedu, pa kanalizacijo... I27: Rad sem na obrobju... J34: Kanalizacija nam manjka. Eni nimajo niti elektrike, dve hiši sta v Pušči taki. Kurjave tudi nimamo... J35: Raje sem v »vasi« kot v mestu. Ko si zaželim itak lahko grem tja.	Potreba, želja po kanalizaciji Želja po nogometnih slačilnicah Zadovoljstvo z lokacijo Slabe bivalne razmere Potreba, želja po kanalizaciji Zadovoljstvo z lokacijo Dobre bivalne razmere Potreba, želja po kanalizaciji Zadovoljstvo z lokacijo Potreba, želja po kanalizaciji Zadovoljstvo z lokacijo Slabe bivalne razmere Potreba, želja po kanalizaciji Zadovoljstvo z lokacijo Slabe bivalne razmere Zadovoljstvo z lokacijo
---	--

12. Mediji

A28: ...ne spremljam kaj dosti poročil in teh zadev. Včasih poslušam radio, pa se mi zdi, da pretirano ne zbujajo nekega sovraštva do Romov. A29: ...naših medijev še bolj ne spremljam. A30: Mislim pa, da nas zaradi njihovega dela ljudje zato nič kaj bolj ne poznajo, saj po moje niti ne spremljajo teh naših medijev. B24: Mediji pa včasih res malo spodbujajo sovraštvo. Ni vedno vse treba poriniti na nas. To me prizadene, mislim, da nas vse. B25: Romskih medijev ne spremljam... B26: ...njihovo delovanje je dobro za celo skupnost, saj s tem opozarjamo nase in smo	Nespremljanje medijev Nespremljanje romskih medijev Negativno vrednotenje romskih medijev Prizadetost ob negativnem poročanju medijev »Grešni kozli« Nespremljanje romskih medijev Pozitivno vrednotenje romskih medijev Večja prepoznavnost v družbi
---	---

posledično tudi vključeni v družbo. C28: Ne govorijo v našo korist, ampak sovraštvo pa mislim, da tudi ne spodbujajo. C29: ...ko se govori o nas, je po navadi bolj kot ne slabo. C30: Se pa zavzema vedno več ljudi, strokovnjakov za nas, to je dobro. C31: Osebnost me prizadene, ko rečejo, da so Romi spet to in ono naredili. C32: Z romskimi mediji pa sem zelo zadovoljna, spremljam oddaje. C33: ...ljudje res zaradi tega nekoliko bolj naklonjeni. D26: Mediji so nam v korist in tudi nasprotno. D27: Velikokrat nas kaj žalijo in posplošujejo, to me osebno prizadene. D28: Romski mediji so dobro organizirani... D29: ...malo preveč gledajo na sebe in na svoje koristi. D30: ...nas zaradi medijske predstavitve ostali ljudje bolj spoznavajo, to je zelo pomembno. E33: Mediji mislim, da pišejo resnico, da ne spodbujajo nekega sovraštva. Tiste, kateri pa so krivi za kaj, pa naj le očrni. E34: So pa naši mediji tudi dobro organizirani... E35: ...dobri v svojem delu in uspešni, ljudje nas zato res bolje poznajo in tudi cenijo mogoče. F37: Mediji spodbujajo sovraštvo do nas. Eni nismo nič krivi, pa nas vse iste naredijo. F38: To me prizadene in ni pravično. F39: Romskih medijev ne spremljam, mislim pa, da je to napredek za nas. G31: Mediji pišejo dobro o nas, pa tudi slabo. Puščo predvsem zelo hvalijo. G32: ...pišejo kaj grdega o vseh Romih pa sem prizadet, seveda, saj to ni fer. G33: Naših medijev ne spremljam kaj dosti. G34: ...dobro opravljajo svoje delo, so sposobni... G35: ...zdaj ljudje vsaj vidijo, da nismo tak slabi in da so tudi naši sposobni in uspešni. H30: Mediji...delajo samo za sebe... Kao delajo za cigane, saj so sami cigani, drugače	Večja vključenost v družbo Nepriistranskost medijev Negativne prezentacije romske skupnosti Zadovoljstvo z zavzemanjem ljudi za Rome Prizadetost ob negativnem poročanju medijev Zadovoljstvo z romskimi mediji Večja naklonjenost ljudi Pozitivno in negativno poročanje medijev Prizadetost ob negativnem poročanju medijev Zadovoljstvo z romskimi mediji Nezadovoljstvo romskimi novinarji Večja prepoznavnost v družbi Zadovoljstvo s poročanjem medijev Zadovoljstvo z romskimi mediji Zadovoljstvo z romskimi novinarji Večja prepoznavnost v družbi Medijsko spodbujanje sovraštva Posploševanje medijev Prizadetost ob negativnem poročanju medijev Nespremljanje romskih medijev Pozitivno in negativno poročanje medijev Prizadetost ob negativnem poročanju medijev Nespremljanje romskih medijev Zadovoljstvo z romskimi novinarji Večja prepoznavnost v družbi Nezadovoljstvo z romskimi mediji Nezadovoljstvo z romskimi novinarji
--	---

pa se vstran od ciganov držijo. Niti svojih otrok ne dajo v romski vrtec. H31: Neromski mediji so čisto v redu, ne spodbujajo sovraštva. I28: Nekaj napišejo v našo korist, nekaj pa tudi kontra. Tisti, ki so nam naklonjeni, pišejo pozitivno, tisti, ki pa sovražijo Rome, pa negativno. I29: Saj to ni samo za nas tako, recimo za homoseksualce je isto. I30: ...to mi je bedno... I31: Romski mediji so dobro organizirani, tudi delo dobro opravljajo. I32: Posledično nas mogoče res imajo ljudje raje. J36: ...mediji večkrat govorijo tudi v našo korist in nas pohvalijo. J37: Eni nam delajo sramoto in pol smo vsi v istem košu. J38: Romski mediji so zelo dobro organizirani, super so. J39: ...zaradi tega nas pavri vedno bolj spoznavajo.	Zadovoljstvo s poročanjem medijev Pozitivno in negativno poročanje medijev Negativno vrednotenje medijev vseh prikrajšanih skupin Prizadetost ob negativnem poročanju medijev Zadovoljstvo z romskimi mediji Večja naklonjenost ljudi Pozitivno poročanje medijev Posploševanje medijev Zadovoljstvo z romskimi mediji Večja prepoznavnost v družbi
--	---

13. Družbena vključenost

A31: ...sem sprejet v družbo. Enake možnosti nimam pri zaposlitvi, drugače pa se dobro počutim med ostalimi ljudmi... mislim, da smo drugje enakovredni. B27: Sem vključena v družbo, ljudje me sprejemajo. Tudi enake možnosti imamo, jaz ne vidim nekih razlik. C34: Prikrajšani smo pri službah. C35: Mislim, da smo vključeni v družbo in da se stanje izboljšuje. D31: V družbi se dobro počutim, tudi vključena sem...imamo enake možnosti in stanje je kar boljše kot je bilo prej. E36: V družbo sem dobro sprejet in nismo izključeni. E37: Oni kaj pa so, pa so sami krivi. F40: Jaz se še kar čutim sprejeta v družbo, moji otroci tudi...	Občutek sprejetosti in enakovrednosti Zapostavljenost pri zaposlitvi Vključenost v družbo Občutek sprejetosti in enakovrednosti Zapostavljenost pri zaposlitvi Vključenost v družbo Izboljšanje stanja Občutek sprejetosti in enakovrednosti Vključenost v družbo Izboljšanje stanja Vključenost v družbo Občutek sprejetosti Izključenost posameznikov; zaradi njihovega vedenja Občutek sprejetosti
---	---

F41: ...ampak kot celota pa mislim, da smo še vseeno precej zapostavljeni in diskriminirani, od izobraževanja, zaposlovanja... G36: Čutim se sprejet v družbo... G37: ... mogoče je bilo nekoč res drugače in so nas v šoli zafrkavali, recimo »Joj cigani so«, ampak tudi takrat ne vsi. G38: Tukaj mislim, da smo enakovredni ostalim, na Dolenjskem pa so res prikrajšani. H32: Glede zaposlitve nimamo enakih možnosti. H33: ...smo dobro vključeni...Tu v Prekmurju že, tam doli pa je razred zase. Druga zgodba. I33: Čutim se vključenega in sprejetega... I34: ...mislim, da so se naše možnosti zelo izboljšale, da so enake za vse. J40: ...sem vključena in sprejeta v ostalo družbo... J41: ...jaz osebno imam enake možnosti...nimajo pa jih vsi cigani.	Zapostavljenost celotne romske skupnosti Občutek sprejetosti Izboljšanje stanja glede norčevanja »tarče posmeha« Občutek enakovrednosti Prikrajšanost Romov na Dolenjskem Zapostavljenost pri zaposlitvi Vključenost v družbo Izključenost Romov na Dolenjskem Občutek vključenosti in sprejetosti Izboljšanje stanja Enake možnosti Občutek vključenosti in sprejetosti v družbo Enake možnosti
---	--

9. 1. 4. PRILOGA 4

Hierarhična ureditev kod

O NASELJU PUŠČA IN ODNOSIH ZNOTRAJE LE-TEGA:

Počutje

- Občutek varnosti v naselju (B1, C1, D1, E1, F1, G1, H1, J1)
- Dvom v varnost naselja (A1, I1)

Zaupanje

- Zaupanje večini ljudi (B2, C2, D2, E2, F2, H2, J2)
- Nezaupanje ljudem (A2, I2)
- Nezaupanje sosedom (H4, J3)

- Zaupanje le bližnjim (A3, G3)

Sodelovanje

- Pripravljenost pomagati (A4, D4, E4, H3, J4)
- Vzajemna pomoč (D3, E3)
- Pomembna le lastna korist (G5, I8)
- Nezadovoljstvo s predstavniki romske skupnosti (J6, H11)
- Nezadovoljstvo z odnosom in vodenjem skupnosti (F11)
- Povezana in trdna skupnost (D5)

Druženje

- Izoliranost ljudi; zaradi njihovega vedenja (A5, B3, C3, F4, G4, H5, J9)
- Neosamljenost ljudi (A7, B4, D6, E6, G7)
- Osamljenost ljudi (C5, F5, H7, I4, J8)
- Druženje je vrednota (E7, F6, H6, I5, J7)
- Slabi odnosi med ljudmi (G2, J3)
- Prijateljstvo je vrednota (C4, G6)
- Nesporazumi med ljudmi (E5)
- Pogrupiranost ljudi (J5)

Informiranost

- dobra informiranost (A8, B5, C6, D7, E8, F7, G8, H8, I6)
- slaba informiranost (J10)

Potrebe in želje

- potreba po kanalizaciji (A26, B22, C7, E9, F35, G9, H10, I26, J11)

- potreba, želja po nogometnih slačilnicah (D8, E9, E31)
- Želja po slogi in sožitju v skupnosti (F8, H9)
- Želja po pravični skupnosti (H10, J11)
- Želja po celotni spremembi skupnosti (A9)
- Želja po večjem sodelovanju in razumevanju v skupnosti (B6)
- Želja po povezanosti, prijateljstvu in iskrenosti (I7)

Odločnost

- Odločnost posameznika (B6, C8, D9, E10, G10, I9, J12)
- Potreba po odločnosti vseh posameznikov (C9, E11, G10, I9)
- Ignoriranje posameznika (F10, H12)

Aktivnost/ pasivnost

- Pasivnost posameznika (A10, F12, G11, H13, J13)
- Aktivnost posameznika (B7, C10, D10, E12, I10)
- Aktivnost v preteklosti (F13, H13)
- Pomanjkanje interesov (A11)

O ODNOSIH Z LJUDMI/ DRUŽBO IZVEN NASELJA PUŠČA:

Področje izobraževanja

- Zadovoljstvo z odnosi v času izobraževanja (A12, B10, D11, F14, H14, I11, J15)
- Veselje otrok do šole (C14, E16, F16, G13, H16, I13, J17)
- Enake možnosti in obravnava otrok na področju izobraževanja (A14, B11, E13, G16, I14)
- Izboljšanje stanja glede norčevanja iz Romov (C12, H15, J16)

- Norčevanje s strani sošolcev v času izobraževanja (C11, H14, G37)
- Želje otrok za prihodnost (E17, J18)
- Dobri odnosi otrok v šoli (G13, J24)
- Odpor do šole v času izobraževanja (E14)
- Zapostavljenost s strani sošolcev (D17)
- Slabi odnosi v šoli v času izobraževanja (E15)
- Slabi odnosi z učitelji v času izobraževanja (G12)
- Prijateljevanje s sošolci v času izobraževanja (F15)
- Enake možnosti v času izobraževanja (D12)
- Zapostavljenost na področju izobraževanja (F17)
- Manjši interes romskih otrok v šoli (E19)
- Pomanjkanje volje za učenje (G14)
- Veselje otrok do vrtca (A13)
- Boljše možnosti na področju izobraževanja kot nekoč (J19)

Področje zaposlovanja

- Dobri odnosi v službi (A15, B12, F18, G18, I16, J20)
- Ni izkušnje diskriminacije na področju zaposlovanja (B13, E21, G19, I17, J22)
- (dolgotrajna) brezposelnost (C15, E20, G17, H18, I15)
- Izkušnja diskriminacije na področju zaposlovanja (A17, C16, H19)
- Želja in potreba po zaposlitvi (A16, D13)
- Prepričanje, zavedanje o prisotnosti rasizma pri delodajalcih (F19, G19)
- Prisotnost stereotipnih predstav o Romih pri delodajalcih (F20)

- Enakovredno obravnavanje s strani delodajalca (J21)

Stiki in odnosi z Neromi

- Prijateljevanje z Neromi (A18, B14, C17, E22, F21, G20, H20, I18, J23)
- »Grešni kozli« (A21, B24, D20, F29, H24, I23, J28, J29)
- Prijateljevanje otrok z Neromi (C13, I12, E23, G21, H21, I19)
- Dobro počutje v ostalem okolju (A19, B17, C18, H22, I20, J25)
- Občutek, da so prisotni predsodki pri Neromih (A20, C19, E25, F25, J27)
- Ni občutka, da bi bili prisotni predsodki pri Neromih (B18, D16, G23, I22)
- Boljše stanje kot nekoč (B18, C20, F28, G22)
- Prizadetost, jeza zaradi posploševanja na vse Rome (C21, D21, F27, J30)
- Tesni prijateljski odnos z Neromi (B16, D15, F24, I21)
- Pozitivni odnosi z Neromi (E24, I20, I21, J26)
- Stereotipiziranje Romov (D18, E26, F26)
- Ohranjanje stikov z bivšimi sošolkami (D14)
- Otroci zdaj še več prijateljev Neromov (F22)
- Dobra sprejetost otrok v družbo (I19)
- Težave s poreklom (D19)
- Občutek izogibanja s strani Neromov (H23)

Izkušnje z javnimi službami

- Pozitivne izkušnje z javnimi službami (A22, B20, E27, F30, G25, H25, I24, J31)
- Negativne izkušnje s socialnimi delavci, delavkami (C23, D22, F32, H25, I24, J31)
- Nezaupanje socialnim delavcem, delavkam (F32, H26, J32)

- Zaupanje socialnim delavcem, delavkam (A23, E28, G26)
- Občutek zapostavljenosti in ignorance s strani javnih delavcev (F30)
- Občutek diskriminacije na CSD-ju (C22)
- Slabe izkušnje s policijo (G24)

(Ne)zadovoljstvo z zakonom

- Občutek, da se zakona ne upošteva (A24, C24, F33, H27, J33)
- Zadovoljstvo z zakonom (B21, D23, E29, G27, I25)

(Ne)zadovoljstvo z bivalnimi razmerami

- Zadovoljstvo z lokacijo (B23, C27, D25, E32, F36, G30, H29, I27, J35)
- Slabe bivalne razmere (C25, E30, F34, I26, J34)
- Dobre bivalne razmere (A25, D24, G28)
- Nezadovoljstvo z lokacijo, želja po izselitvi (A27)

Odnos do medijev

- Pozitivno vrednotenje romskih medijev (B26, C33, D30, E35, G35, I32, J39)
- Negativne medijske prezentacije Romov (C29, D26, F37, G31, I28, J37)
- Prizadetost ob negativnem poročanju medijev (B24, C31, D27, F38, G32, I30)
- Pozitivno poročanje medijev (D26, E33, G31, H31, I28, J36)
- Zadovoljstvo z romskimi mediji (C32, D28, E34, I31, J38)
- Nespremljanje romskih medijev (A29, B25, F39, G33)
- Nezadovoljstvo z romskimi novinarji (D29, H30)
- Zadovoljstvo z romskimi novinarji (E35, G34)
- Negativno vrednotenje romskih medijev (A30)

- Zadovoljstvo z zavzemanjem ljudi za Rome (C30)

Subjektivni občutek družbene vključenosti

- Občutek sprejetosti, enakovrednosti in vključenosti v družbo (A31, B27, C35, D31, E36, F40, G36, H33, I33, J40)
- Izboljšanje stanja (C35, D31, G37, I34)
- Zapostavljenost pri zaposlitvi (A31, C34, H32)
- Prikrajanost Romov na Dolenjskem (G38, H33)
- Izključenost posameznikov; zaradi njihovega vedenja (E37)
- Zapostavljenost celotne romske skupnosti (F41)
- Dvom v popolno enakopravnost (F28)

9. 1. 5. PRILOGA 5

Definiranje ključnih pojmov

O NASELJU PUŠČA IN ODNOSIH ZNOTRAJ LE-TEGA:

- Počutje** je pojem, ki pove, kako se intervjuvanci počutijo v romskem naselju Pušča oz. ali dojemajo naselje kot varno ali obratno.
- Zaupanje** je pojem, ki označuje stopnjo zaupanja intervjuvancev drugim ljudem v naselju.
- Sodelovanje** je pojem, ki označuje občutke intervjuvanih glede (ne)sodelovanja v skupnosti.
- Informiranost** je pojem, ki pove, kakšna je informiranost intervjuvancev v naselju.
- Potrebe in želje** je pojem, ki označuje kaj intervjuvanci v skupnosti potrebujejo in kaj si želijo.
- Odločnost** je pojem, ki pove, kako odločni so intervjuvanci v skupnosti.

10. Aktivnost/ pasivnost je pojem, ki pove, ali intervjuvanci sodelujejo v dejavnostih skupnosti (in za skupnost) ali ne.

O ODNOSIH Z LJUDMI/ DRUŽBO IZVEN NASELJA PUŠČA:

11. Področje izobraževanja je pojem, ki označuje odnose in izkušnje intervjuvanih z neromsko populacijo, v času njihovega izobraževanja in izobraževanja njihovih otrok. Prav tako zajema občutke vključenosti/ izključenosti Romov na področju izobraževanja.

12. Področje zaposlovanja je pojem, ki označuje odnose in izkušnje intervjuvanih z neromsko populacijo na področju zaposlovanja.

13. Stiki in odnosi z Neromi je pojem, ki pove, v kakšnem odnosu so intervjuvanci z neromsko populacijo. Prav tako zajema subjektivne občutke intervjuvanih glede sprejetosti, zapostavljenosti ipd. Romov.

14. Izkušnje z javnimi službami je pojem, ki pove, kakšne izkušnje imajo intervjuvanci z javnimi službami oz. javnimi uslužbenci.

15. (Ne)zadovoljstvo z zakonom je pojem, ki označuje stopnjo zadovoljstva oz. nezadovoljstva intervjuvanih z zakonom.

16. (Ne)zadovoljstvo z bivalnimi razmerami je pojem, ki pove, kako intervjuvanci dojemajo urejenost bivalnih razmer v naselju, kaj potrebujejo in kaj menijo o lokaciji naselja.

17. Odnos do medijev je pojem, ki pove, kako intervjuvanci dojemajo medijsko prezentacijo romske skupnosti. Prav tako zajema mnenje intervjuvanih o romskih medijih.

18. Subjektivni občutek družbene vključenosti je pojem, ki opredeljuje subjektivne občutke vključenosti in sprejetosti intervjuvanih.

9. 1. 6. PRILOGA 6

POGOVOR S PREBIVALCI KRAJEVNE SKUPNOSTI PUŠČA:

O naselju Pušča in odnosih znotraj le-tega:

14. Varnost v naselju:

- Ali je soseska, kjer stanujete, znana po tem, da je varna?
- Se počutite varne, ko ponoči hodite po ulici?

15. Zaupanje, sodelovanje in druženje med ljudmi v naselju:

- Lahko večini ljudi zaupate?
- Ali lahko dobite pomoč od prijateljev/ic, kadar jo potrebujete?
- Če bi skrbeli za otroka in bi morali za trenutek skočiti ven, ali bi prosili soseda ali sosedo za pomoč?
- Če se neznani osebi pokvari avto pred vašo hišo, ali ji ponudite svoj telefon?
- Se vam zdi skupnost povezana, ali so v njej kakšni ljudje izolirani in zakaj?
- Ali vam druženje veliko pomeni, vam pomaga pri lajšanju osebnih stisk, vam zmanjšuje osamljenost? Ali menite, da so ljudje v vaši skupnosti osamljeni?

16. Dostopnost, informiranost, potrebe in želje skupnosti:

- Kako ste obveščeni o svojih pravicah, kdo vas obvešča, ali so kje kakšne oglasne deske oziroma drugi načini obveščanja v skupnosti?
- Kaj po vašem mnenju potrebujete v skupnosti?

17. Suverenost, odločnost, aktivnost v skupnosti:

- Ali si upate glasno izraziti svoje mnenje, če se ne strinjate s tistim, s čimer se strinjajo drugi? Ali raje ostanete tiho in se preprosto strinjate z vsem?

- Ali pomagate kakšni lokalni skupini kot prostovoljec/ka?
- Ste aktivni član/ članica kakšne lokalne organizacije ali kluba (npr. športnega, rokodelskega, družabnega)?
- Ali ste kdaj sodelovali v projektu za organizacijo nove dejavnosti v vaši soseski (npr. mladinski klub, taborniki, otroško varstvo, rekreacija)?

O odnosih z ljudmi/ družbo izven naselja Pušča:

18. **Izobraževanje:** Kako je bilo v času vašega izobraževanja; kakšen je bil vaš odnos z učitelji in kakšen s sošolci, ste se dobro razumeli? Kako je sedaj z vašimi otroci? Kakšne odnose imajo oni v šoli? Redno hodijo v šolo? Se radi učijo, gredo v šolo, jim znanje kaj pomeni? Imajo kakšne želje »kaj bodo, ko bodo veliki«? Menite, da imate Romi na področju izobraževanja enake možnosti kot Neromi (v smislu dobrih uspehov v šoli, aktivnega sodelovanja v šoli – prireditve, krožki, tekmovanja)?
19. **Zaposlovanje:** Ste zaposleni? Kakšne odnose imate/ ste imeli s sodelavci? Kaj pa z nadrejenimi? Ste kdaj naleteli na rasizem in diskriminacijo pri delodajalcu? Ste kdaj bili zavrnjeni (za službo) samo zato, ker ste Rom/ Rominja?
20. **Stiki z Neromi:** Imate prijatelje izven romske skupnosti? Imate sodelavce/ bivše sodelavce, s katerimi imate/ ste ohranili tesnejši odnos? Kako je z vašimi otroci (imajo oni prijatelje Nerome, se v šoli družijo, se družijo izven šole)?
21. **Odnos z Neromi:** Se dobro počutite v ostalem okolju, izven romskega naselja? Kakšne odnose imate z ljudmi izven romske skupnosti? Kako je z vašimi otroci (kako se oni počutijo npr. v šoli)? Čutite kdaj, da goji neromska populacija do vaše skupnosti kakšne predsodke? Da pri njih prevladujejo neke stereotipne predstave o Romih? Da vas pravzaprav ne poznajo in imajo že ustvarjeno neko svojo predstavo? Se vam zdi, da vas (ali vaše otroke) ostala družba kdaj obtoži dejanja, ki ga niste storili (npr. nasilja, rop, ipd.)?
22. **Izkušnje z javnimi službami:** Kakšne izkušnje imate s policijo, prodajalci, zdravniki, občinskimi delavci ipd.? Kako se obnašajo socialni delavci/ ke? Pridejo kdaj v romsko naselje? Jim zaupate?

23. **Zakonska zaščita:** Menite, da ste romska skupnost zakonsko dobro zaščitena? Ali kdaj čutite, da ste z zakonom zapostavljeni?
24. **Bivalne razmere:** Ali imate vse kar potrebujete za preživetje (elektriko, ogrevanje, toplo vodo, kanalizacijo, ipd.)? Menite, da so bivalne razmere v vašem naselju dobro urejene? Potrebujete še kaj, pa vam tega ne omogočijo? Kaj? Vam je všeč, da je naselje locirano na obrobju mesta? Ali bi raje bili bolj v središču?
25. **Mediji:** Kako dojemate medijsko prezentacijo romske skupnosti? Menite, da načeloma pišejo v korist romske skupnosti ali spodbujajo sovraštvo do Romov? Se čutite ob tem osebno prizadeti? Kaj pa menite o romskih medijih (TV in radio oddaje, časopis, ipd.)? Koliko romskih medijev je v Prekmurju? Menite, da dobro opravljajo svoje delo ali ste kritični do romskih novinarjev? Se vam zdi, da zaradi romske medijske samoprezentacije ostali ljudje vedno bolj spoznavajo romsko kulturo in so ji posledično tudi bolj naklonjeni?
26. **Družbena vključenost:** Se čutite vključeni in sprejeti v družbo? Ali čutite, da imate enake možnosti ali menite, da ste prikrajšana skupina?

9. 1. 7. PRILOGA 7

INTERVJU S PREDSEDNIKOM KRAJEVNE SKUPNOSTI PUŠČA (g. Ignac Horvat)

1. Kolikšna je vloga krajevne skupnosti, čemu namenja največ pozornosti (dejavnostim in aktivnostim znotraj skupnosti, informiranju pripadnikov skupnosti o pomembnih zadevah, zagotovitvi prostorov, kjer se skupnost zbira, organiziranju znotraj skupnosti, omogočanju dostopnosti pripadnikom skupnosti; *fizična dostopnost ljudi do mestnih resursov – javnih služb, uradov, kulture, izobraževanja ter drugih javnih prostorov in na možnost vplivanja na mestne odločitve o skupnosti, v kateri živijo, ipd.*)?
2. Kakšna je infrastruktura skupnosti (kanalizacija, razsvetljava, vodovod, ceste, pločniki, avtobusne povezave)? Ali je to urejeno, kdo za to skrbi, kdaj se je to uredilo, kakšne so bile pobude?

3. Katere institucije ali organizacije se nahajajo v krajevni skupnosti? (gasilski, kulturni dom, šola, vrtec, itd.)?
4. Ali so v skupnosti kakšna podjetja? Kdo je lastnik? Romi, Neromi?
5. Ima skupnost svojo trgovino z živili? Kdo je lastnik?
6. Kakšne so socialne značilnosti skupnosti:
 - Ali je skupnost materialno dobro preskrbljena, je bolj revna?
 - Kaj je s starimi – kje živijo, v skupnosti ali v domu?
 - Kako se počutijo različne generacije – ali dobijo kaj zase (mladi – stari), je mladim dolgčas ali pa stari ostajajo le doma?
 - Koliko je zaposlenih? Kako se ljudje preživljajo?
7. Ali je veliko primerov, ko v gospodinjstvu negujejo starejše ali invalidne osebe ali pa živijo starejši sami brez posebne pomoči? Ali je navada med Romi, da za stare in invalide skrbijo družine in osebe ostanejo doma, ali gredo v domove za stare, socialne institucije za invalide?
8. Kako je s solidarnostjo in samopomočjo, ali skupnost skrbi za hendikepirane, prizadete in stare oziroma ali je to prepuščeno popolnoma posameznim družinam?
9. Koliko je v skupnosti revnih in kako živijo, ali zanje skupnost kaj naredi?
10. Si ljudje na splošno pomagajo med sabo ali živijo predvsem sami zase?
11. Ali se v skupnosti dogajajo kakšni posebni dogodki, ki ljudi povezujejo med sabo? Kateri?
12. Ali se ljudje vključujejo v različne dejavnosti, ki se odvijajo redno (npr. pevski zbor, domače rokodelstvo, zabavne, sproščujoče ali športne dejavnosti npr. tombola, nogomet ipd.)?
13. Kje se vaščani/vaščanke zbirajo – redno ali občasno za kakšne posebne dogodke (gostilna, župnišče, prostori krajevne skupnosti, kakšna druga hiša ali mesto)?

14. Kaj je osrednji prostor v skupnosti (gostilna, cerkev, kulturni dom ...)?
15. Kako so ljudje obveščeni o svojih pravicah, kdo jih obvešča, ali so kje kakšne oglasne deske oziroma drugi načini obveščanja v skupnosti?
16. Ali delujejo v skupnosti kakšne organizacije, društva in kaj imajo ljudje od njih (društvo upokojencev, gasilsko društvo, Rdeči križ in Karitas, turistično društvo, društvo podeželja)?
17. Ali kdo v skupnosti posebej izstopa po svojem pozitivnem delovanju za skupnost?
18. Ali je kdo, ki ga je skupnost izločila, ki ni povezan z ostalimi?

Zakaj ga je izločila, kaj se je zgodilo?

Kakšen je odnos skupnosti do te osebe?
19. Ali center za socialno delo opravlja kakšne posebne dejavnosti v vaši skupnosti, v njej redno deluje?
20. Kakšne so potrebe skupnosti, kakšne servise bi ljudje potrebovali oz. kakšni programi bi se morali v skupnosti odvijati, da bi imeli ljudje od njih korist (programi za stare, mlade, bolne, hendikepirane ipd.)?
21. Kakšne so perspektive skupnosti?

9. 2. Povzetek

Romi so v slovenskem prostoru stigmatizirana kulturna manjšina, prikrajšani in izključeni na različnih področjih vsakdanjega življenja. V diplomski nalogi sem se osredotočila na družbeno vključenost Romov v Prekmurju in sicer sem le-to ugotavljala iz dveh vidikov – objektivni kazalci in subjektivni kazalci vključenosti. Glavni namen naloge je bil ugotoviti, ali je stanje Romov v Prekmurju res tako vzorno kot velikokrat prikazujejo mediji in navajajo različni viri. V teoretičnem delu sem ugotavljala družbeno vključenost na petih področjih – politična participacija, bivalne razmere, zaposlovanje, izobraževanje in medijska (samo)reprezentacija romske skupnosti. V raziskovalnem delu pa sem se omejila na subjektivne občutke družbene vključenosti Romov v edini (romski) Krajevni skupnosti v Sloveniji, Pušči. Merski instrument je bil nestrukturirani intervju, ki sem ga izvedla z desetimi prebivalci Pušče. Zanimala me je njihova umeščenost v mikroomrežja ter njihova vključenost oz. izključenost na življenjsko pomembnih področjih. Raziskava je bila delno kvantitativna, saj sem izvedla tudi kratke anketne vprašalnike, s katerimi sem skušala ugotoviti, kakšen odnos imajo Prekmurci do tamkajšnjih Romov. Ugotovila sem, da so Romi v Prekmurju še zmeraj deležni diskriminacije in rasizma s strani delodajalcev, torej so posledično izključeni iz zaposlitve. Prebivalci naselja Pušča izražajo potrebo po kanalizaciji, prav tako želijo pridobiti vpliv pri soodločanju v skupnosti. Osebnostno se čutijo sprejeti in vključeni v večinsko družbo, prav tako imajo tudi Neromi pozitiven odnos do njih.